študentski časopis letnik XXIX št. 3,4,5 19.11.1979 cena 3 din ljubljana

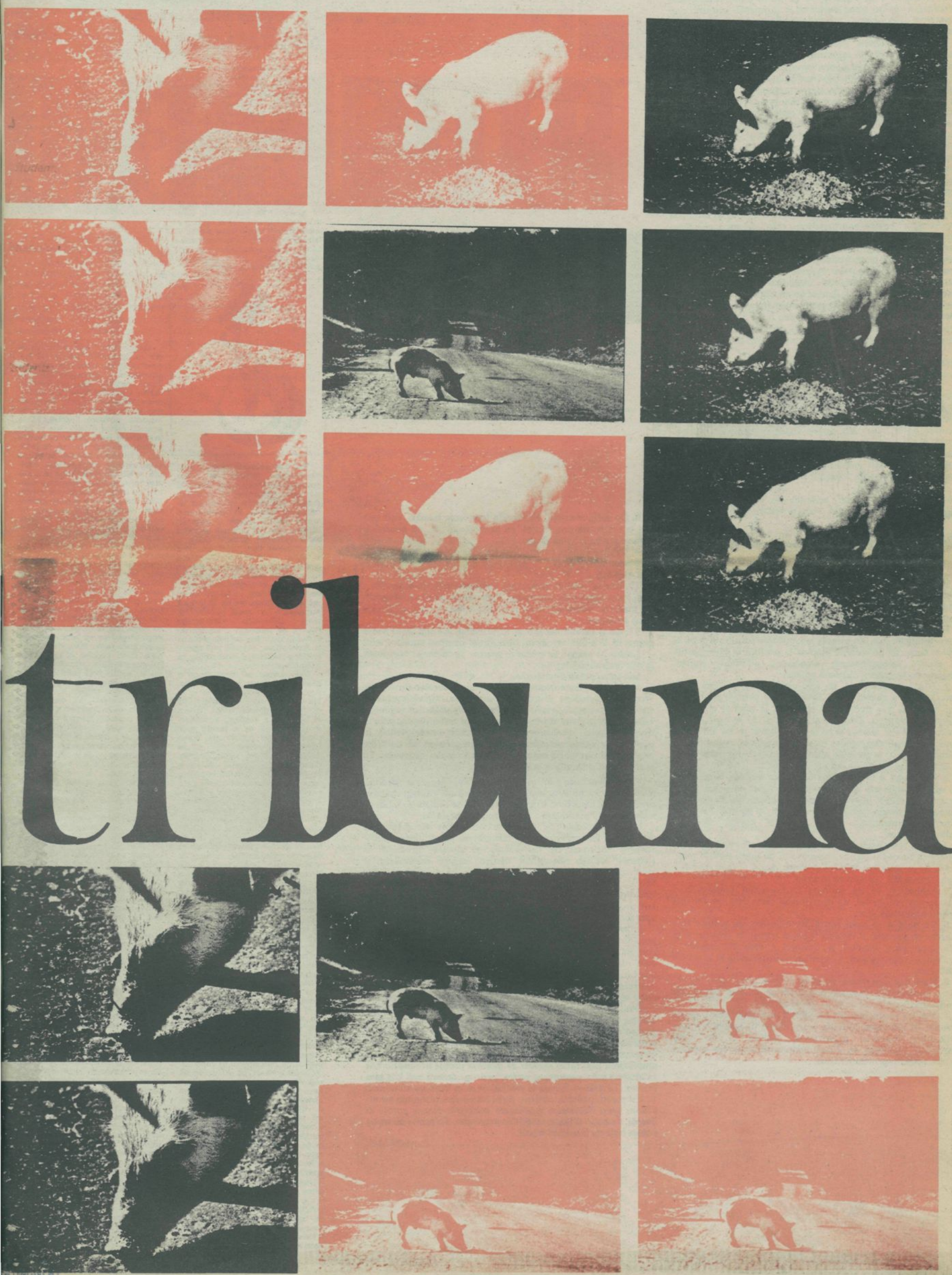

tribuna

PROTI LIBERALIZMU SEKTAŠTVU ZA DELAVSKI SAMOUPRAVNI SOCIALIZEM ZA MARKSISTIČNO KRITIKO

Kratkega spisa Mao Zedonga ne objavljamo samo zato, da bi spomnili na 30-letnico zmage kitajske revolucije ali 3-letnico Maove smrti. Objavljamo ga tudi zato, da bi spomnili na nekatere probleme sedanje faze naše revolucije. Ko tako postavljamo vprašanje, se hkrati izogibamo nevarnosti, da bi Maovo analizo in njegova navodila preprosto prenašali na našo družbeno-politično stvarnost. Prav narobe: na ta način samo postavljamo problem, ki ga bo treba analizirati in razreševati ustrezno naši konkretni zgodovinski situaciji. Z marksističnim kritičnim razmislekom, v boju za delavski samoupravni socializem.

Gre za liberalizem. Ker Tribuni tako pogosto z različnih koncev in ob različnih priložnostih očitajo sektaštvo, nam je to postalo sumljivo. Če se namreč en in isti očitek ponavlja v tako različnih situacijah in iz tako različnih situacij, potem z njim nekaj ne more biti v redu, potem za tem očitkom ne more vedno stati stvarna argumentacija. Bojimo se, da zato izza njih včasih stoji politični interes, ki je temeljnemu interesu našega delavskega razreda in drugih socialističnih sil tuj in nasproten. Bojimo se, da za njim vsakokrat stoji liberalizem, ki svetohlinsko, v imenu abstraktne demokracije in humanizma, v imenu buržuazno pojmovanega pluralizma, pri tem pa pogosto tudi v imenu marksizma, ovaja in diskreditira marksistično prizadevanje za dejansko, delavsko demokracijo, za pluralizem socialističnih interesov — za samoupravljanje. Za liberalistično sektaštvo je vsak marksizem in ves marksizem sektaštvo. Zato se bojimo, da bi očitek sektaštva postal, da je celo tudi že postal iz orožja marksistične kritike enostranskega, torej slabega marksizma, orožje v rokah liberalizma in drugih protisocialističnih sil, s katerim zdaj streljajo na ves marksizem s katerim hočejo poklati sleherno in vsako marksistično kritiko. Liberalci dobro vedo, da brez marksizma, brez ostre in jasne marksistične kritike boj za socializem, boj za delavsko samoupravno demokracijo ni mogoč. To vemo tudi mi. Zato se bomo z marksizmom vztrajno bojevali proti liberalizmu in proti dogmatskemu sektaštvu, za socialistično delavsko samoupravljanje.

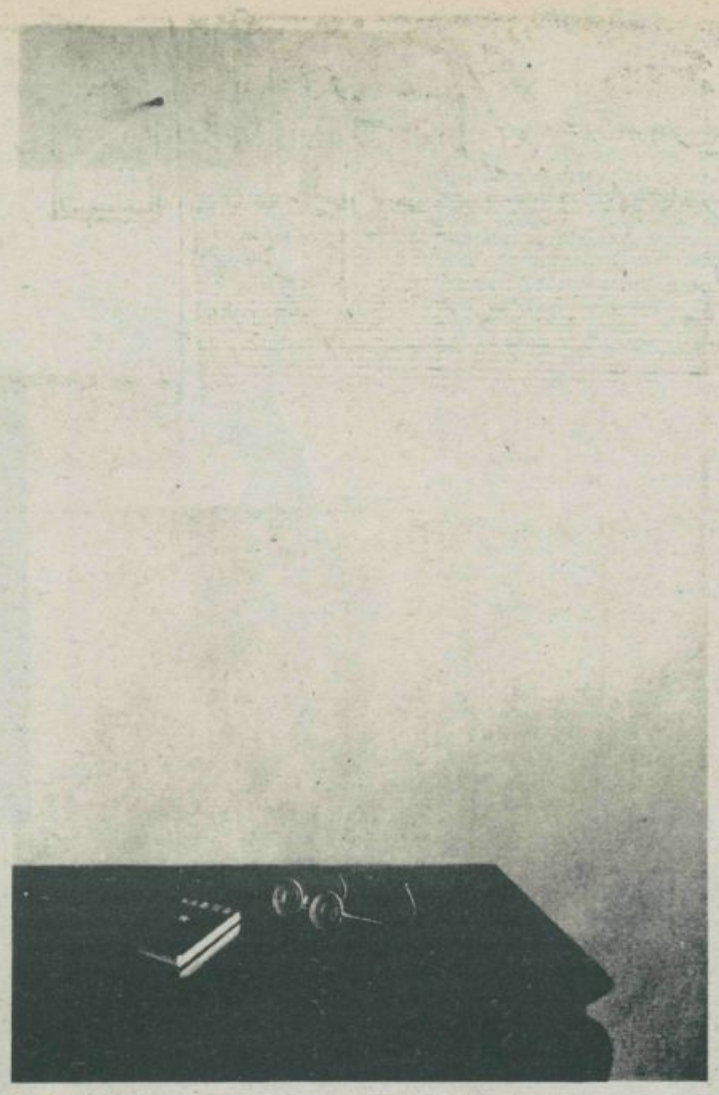

MAO: proti liberalizmu

MAO ZEDONG:

PROTI LIBERALIZMU

(7. september 1937)

Smo za aktiven ideološki boj, ker je to orožje, s katerim se doseže notranja strnjenost partije in drugih revolucionarnih organizacij, ker zagotavlja njihovo sposobnost za boj. Vsak komunist, vsak revolucionar mora uporabljati to orožje.

Liberalizem nasprotno odklanja ideološki boj in se odloči za brezprincipielni mir. To prinaša len, malomeščanski stil dela, ki vodi k temu, da posamezne skupine in posamezni člani partije in drugih revolucionarnih organizacij politično gnijejo. Liberalizem se izraža v različnih oblikah:

1. Znano in očitno je, da kdo napačno ravna; toda samo zato, ker je tvoj znanec, rojak, šolski tovariš, intimni prijatelj ali celo najljubši, tvoj stari kolega ali ker ti je vdan se z njim ne bojuješ principielno, marveč mu dopuščaš, da še naprej ravna tako, le zavoljo ljubega miru in prijateljstva; ali pa mu malce greš kozje molitvice, vendar vprašanja ne rešiš konsekventno in dokončno, da bi le vse teklo mirno in gladko. V rezultatu škodi ne tako celemu kolektivu kot tudi tej osebi.

2. Dovoljuješ si neodgovorno kritiko za hrbtom, ne postaviš na vprašanj odločno pred organizacijo; stvari ne poveš komu pravnost v obraz, marveč govoriš za hrbtom; na zborovanjih molčiš, po zborovanjih pa se zaganjaš v govore. Namesto principa kolektivizma vlada v tvoji zavesti liberalna indisciplineranost.

3. Če te stvar osebno ne zadeva, se držiš tako daleč od nje, kolikor je mogoče; čeprav natanko veš, da ljudje nimajo prav, misliš, da je bolje kar najmanj govoriti: modri — tako meniš — zlu izogne, da še sam ne bi grešil.

4. Navodilom se ne podrejaš in postavljaš svoje osebno mnenje nad vse; hočeš, da organizacija skrbi zate, ne želiš pa prejeti njene discipline.

5. Ne bojuješ se proti napačnim nazorom, ne bojuješ se v interesu strnjenosti, v interesu gibanja naprej in organiziranja ala proti njim, marveč se ukvarjaš z osebnimi napadi, s mnčami in opravljanjem, z osebnimi obračunavanji in se skušaš aščevati.

6. Slišiš napačne sodbe, pa se ne dvigneš proti njim; še več, lo o kontrarevolucionarnih pogovorih ne poročaš, temveč jih mlješ brezbrižno, kot da bi se nič ne zgodilo.

7. Niti ne propagiraš niti ne agitiraš med množicami, nimaš govorov, ne spoznavaš položaja, ne sprašuješ, ne jemlješ si k srcu vljenjskih interesov prebivalstva, temveč si do vsega brezbrižen. Pozabljaš, da si član komunistične partije in padaš nivo navadnega malomeščana.

8. Če vidiš ravnanja, ki škodijo interesom množic, nad tem nisi ogorčen, ne prepričuješ, ne preprečuješ jih, ne poučuješ, temveč jih trpiš, zatiskaš oko.

9. Dela ne jemlješ resno, delaš brez določenega načrta, brez določene smeri, delaš bolj slabo kot dobro, vesel si, ko je dan naokrog.

10. Ker se imaš za zaslužnega revolucionarja, se postavljaš s tem, kako dolgo pripadaš partiji, toda velikih nalog nisi skončal, pri malih pa odmahneš z roko, delaš površno in tudi pri študiju se ne pretegneš.

11. Če si naredil napako in to že uvidel, je kljub temu nočeš popraviti in s tem razodevaš liberalizem nasproti samemu sebi.

Lahko bi navedli še veliko primerov. Toda enajst navedenih je najpomembnejših.

Vse to so pojavi liberalizma.

V kolektivu revolucionarjev je liberalizem skrajno škodljiv; je vrsta razkrajajočega principa, ki povzroča razpad enotnosti, slabitev povezanosti, pasivnost pri delu, ideološko razvoženost. Liberalizem pripelje do tega, da se izgubi trdna organizacija in disciplina med revolucionarji, da postane konsekventno in popolno izvajanje politične linije nemogoče in se partijska organizacija odtrga od množic, ki so pod njenim vodstvom. To je skoz in skoz škodljiva tendenca.

Viri liberalizma so v sebičnosti in egoizmu drobne buržoazije, ki potiska svoje osebne interese naprej, interese revolucije pa nasprotno v ozadje. Prav od tod prihaja liberalizem v ideologijo, v politiko in v organizacijska vprašanja.

Liberalci gledajo na teze marksizma kot na abstraktne dogme. So za marksizem, ne nameravajo pa ga prestavljati v življenje, oziroma ne nameravajo ga povsem prestaviti v življenje; svojega liberalizma nimajo namena nadomestiti z marksizmom. Pri roki imajo tako marksizem kot tudi liberalizem: v besedah so marksisti, v dejanjih pa liberalci. Za ljudi imajo marksizem, za same sebe pa liberalizem. Tako enega kot drugega imajo v prtljagi, za vsakega imajo njemu lastno uporabo. Takšna je miselnost nekaterih ljudi.

Liberalizem je eden od pojavov oportunizma; temeljno je v protislovju z marksizmom. Liberalizem je pasivnost; objektivno pomaga sovražniku. Zato se bodo naši sovražniki veselili, če bo med nami ostal liberalizem. V vrstah revolucionarjev zanj ne sme biti prostora.

Prežeti z aktivnim duhom marksizma moramo prevladati njega in njegovo pasivnost. Komunist mora biti pošten, zvet in aktiven, interesi revolucije mu morajo biti dražji od življenja, osebne interese mora podrediti interesom revolucije; vedno in povsod mora zagovarjati pravilna načela, se neutrudno bojevati proti slehernim napačnim nazorom in ravnanjem in prav s tem utrjevati kolektivizem v življenju partije in povezanost partije z množicami; bolj mora skrbeti za interese partije in množic kot za interese kake posamezne osebe, za druge skrbeti bolj kot zase samega. Le takšen človek je vreden, da se ga imenuje komunist.

Vsi zvesti, pošteni, aktivni, trdni komunisti se morajo strniti v boju proti liberalnim tendencam nekaterih članov partije in doseči, da bodo ti ljudje stopili na pravo pot. To je ena od nalog našega boja na ideološki fronti.

Prevedel M.Z.

NI VSE FAŠIZEM, KAR JE OBUTO V VOJAŠKE ŠKORNJE

Svetovna gospodarska kriza, torej kriza svetovnega kapitalizma, ni prinesla poleg novih žarišč napetosti in groženj miru v svetu le renesanse marksizmov in delavskih gibanj, marveč tudi svež spomin na tisti pojav, ki je v temelju opredelil naše stoletje: fašizem.

Če je Marcuse že v začetku prejšnjega desetletja opozarjal na nadaljevanje fašizma z drugimi sredstvi, pa so se drugi teoretiki in to predvsem taki, ki se prištevajo k marksizmu, potrudili najti tudi vrsto obstoječih režimov, ki da so fašistični kljub določenim razlikam glede na „klasični" lik fašizma. Prav tako se je začelo govoriti, sicer res bolj v publicističnih krogih kot v teoriji, o fašističnih pojavih v sicer demokratičnih zahodnoevropskih in drugih razvitih deželah in o nevarnosti ponovne vzpostavitve fašizma.

Več kot potrebna budnost pred nevarnostjo fašizma se tako ponavadi kanalizira v dve obliki, ki sta obe sprevrnjeni in vprašljivi. Prva je abstraktno opozarjanje na nevarnost fašizma, ki namesto konkretne analize razmer v zdajšnjih deželah, kjer naj bi grozil ne ravno jasno zaznaven fašizem, deluje s primerjavami tipa: „Kar spomnite se, kako . . ." in ki jim je domnevna grožnja fašizma v veliki meri alibi za lasten strah pred revolucionarnim preobratom, za njegovo odlaganje v srečno bodočnost, ko fašizem ne bo več grozil. Druga oblika, ki ji tukaj namenjamo pozornost, je poimenovanje slehernega totalitarnega režima, po možnosti z vojaško diktaturo, ki fizično uničuje svoje ne le socialistične, marveč tudi demokratično meščanske nasprotnike, za fašističnega.

Najpogosteje se danes govori o latinskoameriškem fašizmu v Čilu, Argentini, Urugvaju, Braziliji in še kje. Avtorji sicer opozarjajo, da domnevni latinskoameriški fašizem ni identičen z nemškim ali italijanskim, a menijo, da so razlike manj pomembne od podobnosti. Zoran Stanojević v Idejah piše: „. . „ta ideologija (namreč ideologija latinskoameriškega fašizma) zamenjuje lik šefa nacije z vojaško in civilno tehnokratsko elito, lik partije pa z birokratskim nacionalnim vojaškim aparatom. Z druge strani pa je ideja represije in reda kot dejavnika nacionalnega razvoja in krepitve nacije, tipično fašistična. Fašistični režim je . „potreben, da bi izzvali destabilizacijo političnega vpliva delovnih slojev družbe, oziroma da bi izničili zgodovinsko tradicijo relativno osamosvojenega ekonomskega in političnega razvoja občanske družbe in delavskega gibanja." Ljubomir Paligorić pa piše v Naših temah: „Čeprav ima fašizem, ki je prišel do izraza v Evropi v štiridesetih letih, tudi niz drugih značilnosti, kot so agresivni, nacionalistični imperializem, čaščenje države po božje, rasizem, kult militarističnega vodje, korporativizem itd., pa so njegove prej naštete značilnosti (namreč: nova razvojna faza svetovnega imperializma, ko akumulacija temelji na multinacionalnem kapitalu in se bružuazije v latinskoameriških deželicah, ki se jim postavlja nasproti politično slabo organizirana bolj ali manj pavperizirana masa ljudstva vključno s precejšnjim delom vmesnih slojev in se domača buržuazija zato nasloni na imperialiste zoper ljudstvo) po povsem sodeč najbolj pomembne za pojasnitev, kako je mogoče, da se fašizem ponovno pojavlja v nekaterih nerazvitih deželah. Z drugimi besedami, tega pojava ni moč pojasniti z zunanjimi idejnopolitičnimi manifestacijami, kot so militarizem, mučenje, oblika režima, ampak predvsem s funkcijo, ki jo ima v sistemu svetovnega kapitalizma. Glede na zgodovinsko znanega prinaša novi, odvisni fašizem bistveno spremenjeno zgodovinsko kvaliteto: naslanja se na državnobirokratski aparat, policijo in armado, tehnobirokracijo in tujo silo, to je mednarodni kapital. Taka je nova shema oblasti, h kateri se fašizem zateka ob odsotnosti socialne baze gibanja."

Da ponovimo: avtorja menita, da gre za ponovitev: fašizem se ponovno pojavlja. Vendar pa latinskoameriškemu —imenujmo to— fašizmu manjkajo prav vse karakteristike, specifične in ne zgolj naključne v klasičnem fašizmu. Najbistveneje je, da je imel klasični fašizem masovno podporo ljudstva, ki je ameriški režimi nimajo. Ker avtorji sami dovolj jasno poudarijo razliko v ekonomski bazi, namreč, da je šlo npr. v Hitlerjevi Nemčiji za zmago ekspanzivnega monopolnega kapitala, v latinski Ameriki pa za zvezo med tujim in delom domačega kapitala, pa ostanejo kot skupne značilnosti samo še čisto zunanje podobnosti: vladavina idej represije in reda, mučenje, militarizem. Toda te lastnosti je imel ravno tako Stalinov režim in jih je imel šahov režim v Iranu, pa vendar marksistu ne bo prišlo na misel, da bi ju imel (vsaj ne prvega od njiju) za fašistična. Če pa ima domnevni latinskoameriški fašizem od karakteristik fašizma samo take, ki za fašizem niso karakteristične, tedaj je sklep jasen: to ni fašizem. S tem sicer ne zanikano, da ima to skrajno reakcionarno družbeno vlogo. Gre za to, da nategovanje vsega mogočega na kopito fašizma onemogoča ravno tako, da bi imeli zares jasno podobo o značilnosti latinskoameriških režimov in strategiji ter taktiki boja proti njim, kot nam tudi onemogoča, da bi prepoznali evropski fašizem v demokratični preobleki. Le mimogrede opazimo, da je pred petindvajsetimi leti za prototip fašizma v Latinski Ameriki veljal peronistični režim v Argentini, o čemer se lahko prepričate v jugoslovanskem tisku iz tistih let in dejstvo je, da je bil fašizmu v mnogočem bližje kot mu je sedanji Didelin režim.

Emocionalno je sicer prepoznavanje „fašizma" v militarističnih režimih tretjega sveta upravičeno s tem, da te režime diskreditira v očeh, tako imenovane svetovne javnosti, historično in dialektično materialistično pa tako početje ne more biti. Če je bil namreč klasični fašizem odgovor na poraz proletarske revolucije v razvitem kapitalizmu in je zanj značilno, da so množice reagirale v nasprotju s svojim zgodovinskim interesom, ko so se opredelile zanj, potem je še zmeraj nerešena naloga marksizma, da pojasni klasični lik fašizma, sploh predpogoj revolucije našega časa. Da se fašizem nadaljuje z drugačnimi sredstvi, nikakor ne pomeni, da so se njegove nekdanje institucije zamaskirale v sedanje, ampak pomeni, da obstaja še zmeraj razdalja med željo in interesom množic, kar je več kot očitno npr. v primeru Zvezne republike Nemčije. V njenem primeru bi bilo iskati specifične oblike „nadaljevanja fašizma" ne toliko v posebnostih političnega sistema, ki jih je pred meseci razkrinkavalo Russellovo sodišče, kot v njenem kulturnoinformacijskem ter vzgojno-izobraževalnem aparatu, katerih zasluga je, da se objestnosti, ki jih počenjajo agentje „pravne države", zdijo njenim državljanom samoumevne.

Vendar bi bilo napak meniti, da je dosedanje poskuse analize fašizma treba odvreči, se lotiti stvari čisto znova in potem v imenu zgodovine izreči dokončno sodbo. Mi smo tisti, za katere gre in zato ne moremo presojati z nezgodovinskega stališča. Da bi v njej dejavno, revolucionarno sodelovali, je treba znova pretresti vse dosedanje rezultate analize, ki jih je ravno tako kot nas same zaznamovalo soočanje s fašizmom. O „fašizmu danes" je treba govoriti tako, da analiziramo včerajšnji fašizem, da nas ne preseneti jutrišnji.

Jože Vogrinc

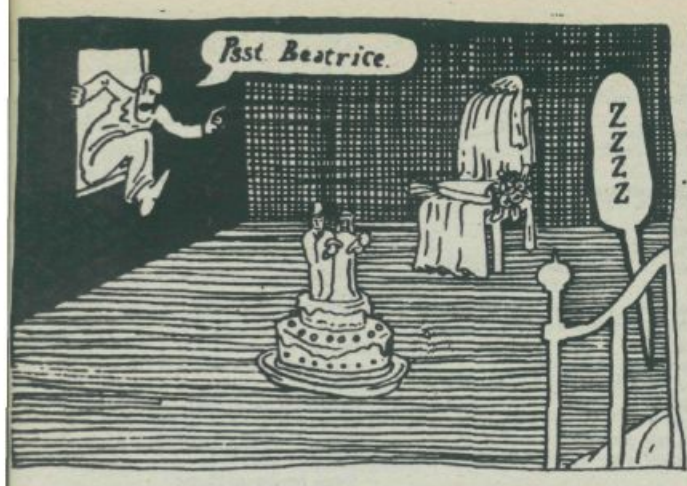

DEERHUNTER

Novi film Michaela Cimina, „Lovec na jelene" (The Deer Hunter), je film o Vietnamu, na katerega s(m)o vsi nestrpno čakali. To je končno film, ki se „zmuzne" tako „desni" propagandi filma „Zelene baretke," (The Green Berets) kot tudi „levi" „Vojakove vrnitve" (Coming Home). Ali kot pravi tralala-hopsasa tisk: „to je prvi film o Vietnamu, ki se osvobaja političnega balasta" (Time) in „to je prvi film, ki na Vietnam ne gleda politično, ampak . ." (Newsweek). Poskusiti depolitizirati fenomen, ki je tako globoko zakoreninjen v ameriški zgodovini kot vietnamska vojna, bi bil vsekakor zelo nehvaležen posel. Toda, če bi se ga že kdo lotil, bi bil to nedvomno nekdo kot Cimino, ki je – skupaj z Johnom Miliusom in Paulom Shraderjem – eden izmed „hitrih in zanesljivih" scenaristov – režiserjev hollywoodskega „novega vala". Time in Newsweek sta torej zadela žebljico na glavico. „Lovec na jelene" nam dejansko ponuja beg iz politike. Spretno se prebija skozi, skozi vse tiste že utrujajoče debate, kdo je imel prav in kdo ne, da bi nam po(pri)kazal nekaj, kar vsakdo razume, namreč: stari, dobri rasizem.

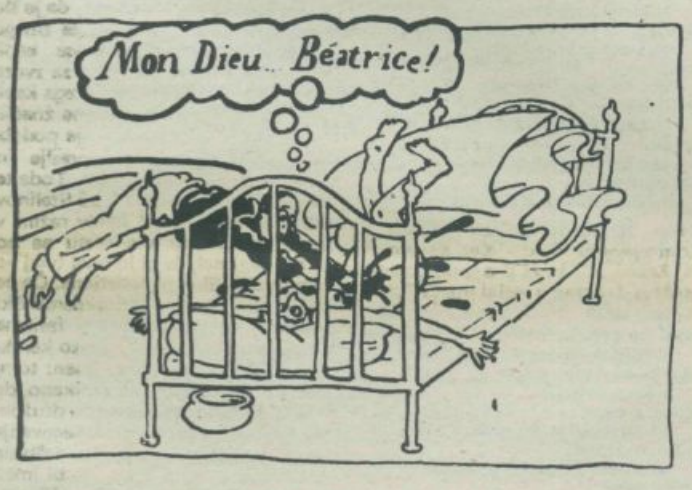

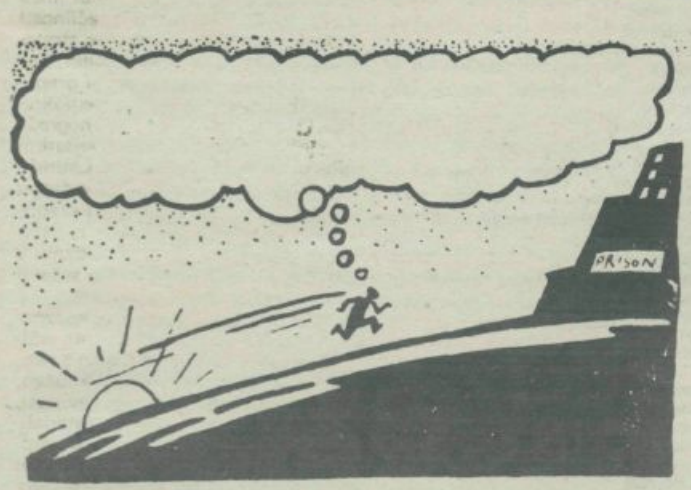

To smo bili Mi-beli ameriški fantje – proti Njim – rumenim azijskim divjakom. Nekako tako preprosto. Tako kot super uspešni „Polnočni express," (Midnight Express) tudi Lovec na jelene razkopava in razkriva eno izmed najbogatejših plasti, na kateri sloni ameriška mitologija: nedolžni v tuji deželi – napaden, obkoljen . . . izdan.

Kraj, od koder se naši romarji odpravijo na pot, je jeklarsko mesto Clairton v Pennsylvaniji Skoraj cela prva tretjina filma je posvečena dvojnemu proslavljanju: Stevenovi poročni zabavi, ki je obenem tudi poslovilna slovesnost zanj in za njegova prijatelja Nicka (Christopher Walken) in Michaela (Robert de Niro), ki bodo enega naslednjih dni odpluli v Vietnam.

Poročna zabava je upodobljena tako razkošno in v takšni potratni dolžini, da se zdi Corleonejeva svatba v „Botru" kot nedolžna improvizacija. Najmanjša kretnja je z veličastno vodeno kamero (Vilmos Zsigmond) s kar največjo ljubeznijo prenesena na filmski trak. Vsaka etnična poteza teh vzhodnoevropskih delovnih ljudi je zabeležena s takšno natančnostjo, da slavje postane pomembnejše kot življenje, obenem pa nosi veliko simbolično težo.

To je Amerika pred revolucijo, „pred padcem". To je zaključni prizor povojne drame moči, nedolžnosti in bogastva–konec ameriškega stoletja.

Nato rez – in že so pred nami trstene kolibe v gostem Vietnamskem gozdu. Vietkonški vojak vrže bombo med ženske in otroke skrite v (protibombnem zaklonišču. Michael-ga zgrožen nad takšnim barbarstvom – „pokosi" z metalcem plamena. (Pripomba prev.: Rad bi opozoril na gnusno potezo, ki so si jo privoščili jugoslovanski „mojstri škarij". V jugoslovanski verziji Lovca na jelene namreč zgoraj omenjenega prizora, ko vietkonški vojak vrže bombo v zaklonišče, ne vidimo! To se sicer pokriva z našim vedenjem o ameriški dejavnosti v Vietnamu, vendar nam film pripoveduje nekaj povsem nasprotnega. Zanima nas komu in čemu služi takšna umazana apologetika?

Še nekaj trenutkov in on, Nick in Steven so ujeti.

Nato vidimo vietkonškega vojaka, kako pritiska revolver na sence južnovietnamskega ujetnika. Prizor je nekakšna kopija razvpite fotografije, ki jo je posredovala agencija UPI in na kateri vidimo Nguyen Ngoc Loana, poveljnika južnovietnamske policije, kako meri v glavo enega od ujetnikov. Kopija fotografije, ki je verna podoba južnovietnamske pokvarjenosti in ki je nedvomno ostala v spominu vseh, ki so jo videli.

Samo v našem primeru je vietkonški vojak tisti, ki naj bi ustrelil južnovijetnamskega ujetnika. Naj bi ustrelil – kajti ko pritisne na sprožilec – se ne zgodi nič.

Tako sadistični Vietnamci – tako kot Turki v Polnočnem ekspresu – ameriškim fantom sikajo v obraz nerazumljive besede in jih silijo igrati rusko ruleto, sami pa med tem stavijo na izid.

Nedaleč stran so tudi ostali ameriški fantje, krvavi in na pol mrtvi, zaprti v bambusne kletke potopljene v vodo in prepuščeni na milost in nemilost sestradanim podganam.

Michael mučenje z rusko ruleto preživi in herojsko (čeprav malo verjetno) pobegne. Ne samo da preživi, s seboj odvleče tudi prijatelja in ju skuša na vse pretege spraviti na varno (v helikopter). Toda – prepozno.

Steven izgubi obe nogi, Nick pa doživi močan duševni pretes in iz bolnišnice zbeži v neki drugi predel Saigona, kjer igra rusko ruleto v zabavo poševnookih Azijcev.

Michael se vrne domov, toda Nicku je obljubil, da ga v nobenem primeru ne bo pustil v Vietnamu. Tako se vrne in v splošnem kaosu bega iz Saigona išče prijatelja. Toda – ponovno prepozno. Tako kot se film začne s Stevenovo poroko, tako se končna z Nickovim pogrebom. Po pogrebu vidimo preživele, Michaela, Stevena, Nickovo dekle Lindo in njihove prijatelje, kako sede okoli mize in pojo: God Bless America . . .

Niti ne tako slaba podoba za konec vietnamskega desetletja: Američani – starejši, čeprav ne pametnejši – stiskajoč se eden k drugemu, ukročeni, mirni, čeprav še zmeraj ponosni!

Lovca na jelene je potrebno ostro obsoditi zaradi predrznosti, s katero pači zgodovino in manipulira z občinstvom. Film je laž od začetka do konca. Severni Vietnamci so občasno morda res pobijali civiliste, toda nihče ne more trditi, da bi lahko zmagali, če ne bi imeli podpore ljudstva.

My Lai je bila konec koncev ameriška ostudnost. Bolnišnico Bach Mai so bombardirali Američani in ne Vietnamci. Božično bombardiranje Hanoia sta vodila Nixon in Kissinger in ne Fam Van Dong. Južni Vietnam je bil tisti, ki je uporabljal bambusove kletke in ne Severni. Nguyen Ngoc Loan je bil titi, ki je ustrelil severno vietnamske ujetnike in ne obratno.

Če natančno presodimo, je Lovec na jelene (celo) nekaj več kot pentagonska propaganda. Je zločinska skrunitev resnice, Michael Cimino pa komaj kaj boljši kot nacistični apologeti, ki trde, da Holocausta sploh ni bilo.

Nekateri film branijo, češ da sploh ne govori o vojni, temveč da je upodobitev Conradove pripovedi „Srce teme".

Seveda je res, da Ciminov film ni odkrito antikomunističen, tudi njegov rasizem je apolitičen. Še posebej zapomnljiv je kontrast med prizori zadnjih dni v Saigonu–prestrašeni Azijci se besno prerivajo, da bi se lahko vkrcali na ameriške ladje in letala – in tistimi, ko se Michael – ne ozirajoč se nase in misleč le na to kako bo našel prijatelja – vrača v Saigon.

Glede na domet trditve, da je Lovec na jelene le upodobitev „Srca teme", bi se film lahko dogajal tako v Afriki kot Novi Gvineji ali Braziliji – skratka povsod, kjer so doma „divjaki". Vietnamska vojna je le zavesa v ozadju moralne drame belih Američanov, edinega dovolj civiliziranega ljudstva, ki kaj pomeni.

Toda Lovec na jelene ni upodobitev Conradove zgodbe, ali vsaj ne le to. Film je namreč prežet s strastno globoko občuteno homoerotičnostjo, in če že lahko rečemo, da je to „film o nečem", potem je to film o obsojeni ljubezni med moškimi.

Že v Ciminovem prvem filmu „Thunderbolt and Lightfoot" je občutiti močno homoerotično vzdušje. Clint Eastwood in Jeff Bridges, ki igrata nekakšni moški varianti Romea in Julije, z veliko več ljubezni skrbita eden za drugega kot za katerokoli žensko v filmu. Res, film je neobičajen zaradi svojega odkritega in doslednega prezira do heteroseksualne ljubezni. Heteroseksualni ljubimci so v filmu vztrajno poniževani in osmešeni. Medtem pa se Bridges in Eastwood v šali obtožujeta pedrstva, stiskajoč se eden k drugemu, da bi se izmaknila kifeljcem in nežno izmenjata cigareti preden Bridges – ki ga je ljubosumen Eastwoodov prijatelj pretepel do smrti – umre.

V Lovcu na jelene imajo ženske popolnoma po/ob–stransko vlogo. Ne le glede na t.i. akcijo, ampak tudi glede na počutje med moškimi, ki tvorijo pravi emocionalni center filma.

Michael se, na primer, zelo očitno ne zanima za ženske. Linda (Meryl Streep) ga poskuša večkrat zapeljati in proti koncu filma se ji to tudi posreči. Toda ljubezenski prizor, ki ga vidimo, se odlikuje bolj po nerodnosti in površnosti kot po strastnosti. In če stopimo še korak naprej niti ni tako težko priti do zaključka, da je vzrok tega, da se Michael vrne cel,Steven in Nick pa ne, to, da je Michael seksualno „najbolj čist". Steven je poročen, Nick pa ima dekle. Stanley je edini iz druščine, ki se aktivno „ukvarja" z ženskami in Cimino ga predstavi kot tepca.

Tema tudi ni pretirano skrivana. Stanley Michaela večkrat obtoži, da je peder in Michael Nicku končno tudi pove: „Ljubim te".

Sploh so najboljši prizori v filmu ravno med moškimi: lov, popivanje. V enem izmed prizorov Michael strga s sebe obleko, se uleže na tla ob nekakšnem železnem drogu, prizor pa se konča tako, da Michael in Nick slonita s hrbtom obrnjena eden proti drugemu. Ni potrebno, da bi bil ravno Kraft–Ebing, da bi vedel, kam piha veter. Nick umre in Steven je kastriran, (izgubi obe nogi) ne zaradi Vietnama, temveč zato, ker je v Ciminovem svetu ljubezen med moškimi obsojena. Michael se bo verjetno poročil z Lindo, toda to bo nekakšen anti-vrhunec. Tisto prej, tisto so bila najboljša leta njihovega življenja.

Še nekaj. Paulene Kael iz New Yorkerja je opozorila na „nemški okus" Lovca na jelene.

V filmu sta dva lovska prizora. Ko se po prvem druščina vrne v bar, eden izmed njih na klavir zaigra Chopinov nokturno. Kaelova ob tem piše: „Prizor, ko srca še vsa razgreta od divjega špricanja s pivom pomiri glasba, vse preveč spominja na hitlerjeve častnike, ki so omedlevali ob Wagnerju." „In čednost Meryl Streep kot Linde" nadaljuje Kaelova „ni daleč od jasnooke in svetlolase čednosti Valkire.

V enem izmed prizorov vidimo Michaela, kako skaklja po zamegljenih gorskih vrhovih, vsenaokrog se skalnate stene strmo spušajo v dolino – medtem pa nebeški zbor rjove ruske pravoslavne pesmi.

Omenjeni prizori prikličejo v spomin „gorske filme" iz predhitlerjevske Nemčije. Po besedah nemškega zgodovinarja filma Siegfrieda Kracauerja so ti filmi s svojim navdušenjem za višine, skale, ledenike in dramatične formacije oblakov izražali prezir do navadnih smrtnikov, ki takšnih vzponov niso zmogli. V uvodni sekvenci nacističnega dokumentarca „Triumf volje" oblaki oddajo Hitlerjev avion, odkrivajoč s tem dokončno zlitje in združitev Hitlerjevega kulta in kulta gora.

In Michaelova volja in disciplina dejansko triumfirata. Nick ga imenuje „a controle freak". Pravzaprav res ni takšen kot ostali fantje, temveč nekako hladen, distanciran, nekakšen skrivnosten, „Übermensch". Če termin „fašist" ne bi bil tako oguljen in izrabljen, bi bilo Cimina precej zapeljivo imenovati našega prvega „domačega" fašističnega režiserja, našega „domačega" Lenija Riefenstahla. Ko se bo Michael svojim pivskim prijateljem naveličal pripovedovati o dobrih starih časih v Vietnamu, lahko v pennsylvanskih hribih preprosto organizira kakšno tolpo.

Lovec na jelene je torej zelo mučen film. Njegova mešanica zatrte homoerotike, nasilja in patriotizma zaobsega najbolj gnile pojave ameriške kulture – še posebej tiste, ki so vodili v Vietnam.

Lovec na jelene tako pogumno in odločno obrača obraz od vietnamske lekcije in koraka nazaj – v „srce teme".

Prevedel in priredil:
IGOR ŽAGAR

O šolanju se mnogo govori in piše, bolj ali manj uspešno analizira in ocenjuje delo (rezultate dela) šol in šolnikov na domala vseh stopnjah, sestavljajo se resolucije pa zakonski akti in podatki, se tu in tam zgradi kaka šola, se kaka že zgrajena šola okliče za izobraževalni center, se pospešeno dogovarja o gradnji študentskih in dijaških domov in se jih po polžje hitro tudi gradi (pri študentskih domovih dobri strici še posebej pazijo na standard bodočih stanovalcev, dajo jim posteljo in še kako malenkost, da se ja ne bi prevzeli in se zato po končanem študiju ne bi hoteli vrniti v svoje socialno šibkejše domove) . . . .

nekaj misli O študiju na univeRzi

Prispevek k javni razpravi o osnutku zakona o usmerjenem izobraževanju.

Naštete (in še kup manjkajočih) dejavnosti so poleg učenja in vzgajanja tisto, čemur pravimo vzgoja in izobraževanje, namen teh tako obsežnih aktivnosti pa je prav gotovo reševanje protislovij, ki objektivno ali kako drugače v sistemu vzgoje in izobraževanja so.

Marksistična analiza sistema vzgoje in izobraževanja, bi tistemu, ki bi se je lotil, dala več ali manj znane načelne in po dolgih urah napornega dela tudi konkretne rešitve. Zahtevnost problema, tu in tam dvomljiva teoretična izhodišča in še kaj, pa (najbrž) analitikom le vzamejo kanček poguma in dobre volje, kar jih lahko pripelje do kaj nevarnih voda dnevne politike.

Moje pisanje ne bo resna marksistična analiza in upam, da tudi ne bo razumljeno v tonu dnevno-političnih razprav. Bo pa (še enkrat upam) prispevek v pomoč trditvi, da je pred reformiranjem odnosov potrebno ustvariti pogoje — kar bi v primeru šolstva pomenilo ureditev materijalnih pogojev dela šol in šolarjev in izdelava namenom vzgoje in vzgoje in izobraževanja primerne organizacije učnega in vzgojnega procesa (tu pa gotovo najslabše stoji ravno univerza).

Najprej si torej velja ogledati materialne pogoje dela šol in šolarjev. Za razmišljanje o šoli si bom izbral visoko šolo naravoslovno-tehnične smeri. Na šoli je zaposleno približno 150 delavcev, od tega okrogla polovica pedagogov. Redno vpisanih študentov in študentov ob delu je približno 500. Enostaven račun kaže idealno razmerje sedmih študentov na enega pedagoga ali nekaj več kot trije študentje na delavca na tej visoki šoli. Račun, ki upošteva pri študentih omejitev v številu ur vaj in predavanj in pri delavcih 42-urnih delavnik, pa daje močno drugačno sliko. Če upoštevam 10 letnikov v katerih poteka redni pouk in združim vse absolvente v en letnih ter vse diplomante v en letnik, je to 12 letnikov ali 360 učnih ur na teden, pri 70 pedagogih to znese dobrih pet ur učne obveznosti na pedagoga, kar ob upoštevanju priprav za predavanja (3 ure za uro predavanj) in individualnega dela s študenti (10 ur tedensko, pri tem mislim na mentorstvo pri diplomah in raziskovalnem delu, ki se lahko šteje kot del študijskega programa), znese 30 ur delovne obremenitve pedagoškega delavca na teden.

Komentar gornjega (močno približnega računa) in delno tudi opravičilo za manjkajočih 12 ur v delavniku je najti v našem zakonu o visokem šolstvu. Ta namreč ne opredeli eksplicitno glavne dejavnosti šole in dejavnosti le našteva, tako da pedagog zapolni tedensko delovno obveznost z znanstveno-raziskovalno dejavnostjo. Da bi končno prišel do odgovora na vprašanje o materialnih pogojih dela šole, je potrebno ugotoviti, kaj je njen dohodek in s kakšnimi stroški posluje. Po 92. členu zakona o združenem delu je pridobivanje dohodka jasno definirano, vendar sta pri svobodni menjavi dela in sredstev vedno prisotna vsaj dva partnerja. Če v našem primeru uporabniki kot drugi partner šole merijo učinek vzgojno-izobraževalnega dela šole s številom diplomantov in določi ceno „proizvodnje" enega diplomanta, nastopijo veliki problemi, če so stroški „proizvodnje" preveliki. V strukturi stroškov dela šole pa osebni dohodki delavcev predstavljajo levji delež (če se omejimo samo na učni proces).

Pred razmišljanjem o znanstveno-raziskovalnem delu, ki je zgoraj omenjeno, je na tem mestu potrebno razmisliti o pogojih, pod katerimi se lahko konstituira temeljna organizacija združenega dela.

Glede materijalnih pogojev študentov se bom omejil le na znane ugotovitve. Za najpomembnejšo, pa tudi najbolj kritično imam štipendijsko politiko, saj taka kot je, ne zagotavlja vsem mladim enake možnosti za študij (pri tem je zame kadrovska politika v štipendiranju drugotnega pomena), še manj, ob sedanjem načinu obračunavanja osnove za štipendijo in ob vedno zapozneli revalorizaciji, ki poleg tega ne pokriva realnega dviga življenjskih stroškov, se socialna diferenciacija med študirajočo mladino povečuje (tisoči študentov prav gotovo ne delajo preko študentskega servisa samo zato, da z zasluženim kupujejo kake „ekstra dobrine").

Kronično pomanjkanje postelj v domovih je stalnica v življenju generacij študentov in je ob tem, da tisti domovi, ki jih imamo, predstavljajo predvsem spalna naselja in je za prosti čas študenta poskrbljeno slabše kot za katero koli mlajšo strukturo šolajoče mladine. Za dejavnosti, ki vseeno tečejo (obštudijske dejavnosti), pa gre zahvala predvsem požrtvovalnim posameznikom (kar se jim ponavadi še kako pozna pri samem študiju).

Pri razmišljanju o organizaciji vzgojno izobraževalnega procesa si bom pomagal z isto visoko šolo. Pod pojmom organizacija razumem sistem vodenja (odločanja in kontrole) dela delavcev na šoli, katerega namen je doseganje zahtevanih učinkov (v samoupravnem mehanizmu šole se tako delavci kot študentje pojavljajo kot upravljalci in izvajalci v učnem procesu, mene zanima le funkcija vodenja, ki zagotavlja vsebinsko kakovostno in časovno izvajanje del, ki vodijo do rezultatov, ki jih zahtevajo samoupravni organi šole).

Osnovne enote šole so po eni strani letniki, po drugi pa katedre ali delovne skupine. V letniku se izvaja dejavnost, ki je glavna na šoli; na katedri (te strokovno pokrivajo določeno področje) pa teče znanstveno-raziskovalno delo. Če najprej razmislim o katedri, je ta do trenutka, ko izvaja samostojno neko raziskovalno nalogo, sama sebi zadostna, v

med posameznimi katedrami tretji nima vpliva, saj so odnosi med izvajalci praviloma določeni že ob prevzemu raziskovalne naloge (če to delo teče preko raziskovalnih skupnosti).

Kot osnovni pogoj zakon zahteva „enotni delovni proces, v katerem so delavci med seboj odvisni" (ZZD 320, 321). Brez mnogo razmišljanja je jasno, da je zahtevano enotnost najti v vzgojno-izobraževalnem procesu, ki ga šola izvaja, saj raziskovalnega projekta, v katerem bi bilo medsebojno odvisnih 150 delavcev, ne poznam.

Problem dohodka šole je (zelo poenostavljeno) mogoče rešiti na dva načina. Večanje učinka ob močnem pritisku na prihodek za enoto učinka ali z manjšanjem stroškov (možno je hkratno nastopanje obeh načinov). Dohodek iz stranske dejavnosti (raziskovanje) tu samo blaži problem.

Pri drugem načinu lahko delavci, upoštevaje strukturo stroškov, bolje gospodarijo, kar pa zaradi objektivnih danosti najbrž ne bi dalo velikih prihrankov, lahko pa zmanjšajo največjo postavko v računu, to je število delavcev.

Prvi način pa vsaj z zadnjo možnostjo drugega načina nima skupnega imenovalca, ker je večanje učinkov močno odvisno ravno od pedagogov. Seveda je to res le takrat, ko pedagogi res delajo „s polno paro".

In še besedo dve o znanstveno-raziskovalnem delu, Ker zakon o visokem šolstvu „zelo bistroumno" postavlja to dejavnost ob bok pedagoškemu delu in ker isti zakon to od pedagoških delavcev tudi zahteva je jasno, da bodo pedagogi raziskovali in tako koristno zapolnili delavni teden. Je pa to mnogo manj jasno, če upoštevamo naravo raziskovalnega dela. Raziskovalna metoda in vsebina po pravilu ne sovpadata z metodo in vsebino pedagoškega dela. Drugo, ravno tako pomembno, je merjenje učinka raziskovalnega dela (s tem v zvezi tudi pedagogovo resnično obremenjenost z raziskovalnim delom težko določamo po kaki zakonitosti). Iz obojega sledijo problemi pri ugotavljanju cene tega dela in s tem tudi dohodka šole.

Upoštevanje dejstvo, da je zelo malo dobrih raziskovalcev, ki bi bili tudi dobri pedagogi (izkustveno pravilo), mi z zgornjim daje osnovo za naslednji trditivi:

a) materijalno stanje šole je slabo takrat, ko je učinek pedagoškega dela slabo finančno ovrednoten ali ko je ta učinek slab ali oboje in
b) zaradi močne prepletenosti glavne dejavnosti s stransko lahko delavci mirno „hvataju krivine" v nejasnostih, ki so posledica te prepletenosti.

Druga in zame pomembnejša osnovna enota je letnik. Da se v letniku uresničujejo osnovni smotri vzgoje in izobraževanja je prav gotovo res. In tudi, da letnik predstavlja organizacijsko enoto glavne dejavnosti, jasno je, kaj je tisto vezivo med letniki, ki zagotavlja enovitost dejavnosti? Odgovor na to je (lahko) učni program, vendar bi bil napačen, saj programe sprejema organ upravljanja in so vsebinski plan za doseganje učinkov. Mehanizma, ki bi vsebinsko, kakovostno in časovno spremljal, koordiniral in kontroliral dela ni ne na nivoju letnika in ne med letniki ene smeri in končno cele šole. Na gornje se nujno vežejo problemi visokošolske pedagogike (didaktika, metodika . . .) Tu bom naštel nekaj problemov, za katere menim, da zahtevajo rešitev.

Večina pedagogov bi morala doumeti, da tabla in kreda nista edina učna pripomočka, ki se smeta uporabljati v visokošolskih predavalnicah. Sistem utrjevanja in preverjanja znanja je pri večini v najmanj tridesetletnem zaostanku, še posebej to velja za tiste pedagoge, pri katerih lahko študent na izpit, poleg kopice informacij (zapisanih v povprečnem priročniku), prinese še obilno malico, saj lahko pričakuje krepki uri dolg izpit. Potem je tu problematična literatura. Te je v slovenščini tako malo, da bi tistim, ki so jo napisali, morali podeliti, velika priznanja. Ostala velika večina ima pri roki vedno uporaben argument, ki pravi, da se znanost tako hitro razvija, da je vsaka knjiga po 5 letih zastarela (obenem ob drugi priložnosti priporočajo študentom literaturo, ki je ugledala luč sveta pred dosti več kot petimi leti). No, so tudi taki, ki ponudijo študentu kompromisno rešitev, dajo jim skripta ali naloge zastonj (tudi ti so vredni malega priznanja), več je takih, ki tako kompromisno literaturo prodajajo in da je zbirka popolna, se najdejo tudi taki, ki dajo letniku izvod, dva in prepustijo iznajdljivosti študentov nadaljnjo proceduro (fotokopiranje po ceni „za študenta").

Za logični zaključek razmišljanja bi se moral ustaviti še pri politični in samoupravni aktivnosti kak poklican!? ocenjevalec razmer. Mislim pa, da je za večino pomanjkljivosti v delovanju študentov kak poklican!? ocenjevalec razmer. Mislim pa, da je za večino pomanjljivosti v delovanju študentov največ krivde v že opisanih problemih.

Stepančič Ludvik

NA VES GLAS

Prvi uvod v pesnitev

Spoštovani
tovariši zanamci!
Ko boste rili
po dreku
današnjih dni
in trli neznanke v okameneli substanci,
boste,
morda,
tudi do mene prišli.
In morda poreče
vaš vsevedni profesor,
uravnavajoč z erudicijo
roj vprašanj,
da živel nekoč je
nekak tak peresar
in vode neprevrete sovražnik strašan.
Profesor,
snemite očala-kolo!
Povem vam sam
o času
in sebi ne manj slabo!
Jaz vodonosec,
čistilec greznic,
mobiliziran
od revolucije grandiozne,
šel sem na fronto
z gosposkih gredic
poezije — babe kapriciozne.
V njenem vrtcu ljubko, milo,
gredke tu in gredke tam.

„Dekle rožce sem sadilo,
zalivalo dan na dan."
Ta s škropilnico zaliva,
temu z ustnic verz kaplja,
para modrec, butec šiva,
kdo se, vraga, tu spozna!
Večno dudla mandolina
brez prestanka, karanten:
„tara-tina, tara-tina,
tina, teen . . ."
In ni velika čast,
da bi se iz takega ceha
moji kipi silili
stati na trgih,
kjer jetika kreha,
kjer so lopovi, kurbe
in sifilis.
Tudi meni
je Agitprop
zrastel čez glavo,
tudi jaz
bi lahko stresal
romantično robo —
posel donosen,
a težaven zares ni.
A jaz sem
sam sebe
krotil
in grobo
stopil na grlo
lastni sem pesmi.
Poslušajte,
tovariši zanamci,
agitatorja,
glavarja-gromovnika.
Govorim vam
kot znanec z znanci.
Preglasil sem
poezije potoke,
zakoračil
čez lirične knjige srca.
K vam bom prišel,
v komunistično prihodnost rodov,
a ne
kot jeseninsko spevni vitez estetov.
Moj stih bo prišel
prek hrbtov vekov
in preko glav držav
in poetov.
Moj stih bo prišel,
a vendar ne tako
kot strela, ki Amor z njo
v lovu nagaja,
ne kakor groš,
ki numizmatiku pade v roko
in ne ko svetloba,
ki z zvezd ugaslih prihaja.
Moj stih, vem,
z delom
prebil bo časa obod
in se pojavil
resno,
grobo,
ko plima,
kot je ohranjen
še zdaj vodovod,
ki so zgradili ga
sužnji Rima.
A če najdete v grobišču knjig,
ki duše stih,
železnih vrstic
neveliko okrožje,
z vsem spoštovanjem
otipajte jih,
kot staro,
a strašno orožje.
Jaz
nisem navajen,
da laskam
ljudem;
ušesca dekletom
pod rožnimi kodri
ne rdečim rad
s čvekanjem neslanim.
Jaz razvrščam
vojske svojih knjig bodrih
in pregledujem jih
ko na bojni poljani.
A verzi stoje,
svinčeno surovi,
pripravljeni na slavo
ali na smrt.
Poeme molče.
Kot cevi pušk so naslovi
in vsak je v cilj
neizprosno uprt.
In že so pripravljene,
da planejo v bitko,
poeme —
orožje,
ki se ga najbolj veselim,
vendar jih ustavlja
konjenica dovtipov
z naostrenimi
kopji rim.
A vojsko vso to,
oboroženo do zob,
ki zmagovala
že dvajset je let,
vse do poslednjega
lista strof,
poklanjam tebi,
proletarski planet.
Sovražnik delavskega razreda
je tudi moj,
nič manj daven ne razvpit.
Velela so leta dela nam,
dni beda,
da smo šli
pod rdeči prapor
se bit.
Odpirali smo
Marxa
učene strani,
kot okna
odpiramo
ob zori rani,
a tudi brez branja
smo vedeli,
za kaj se borimo,
na čigavi smo strani.
Dialektika
Heglova —
učenje nam tuje.
Sama se vrivala
v bojih je k rimi,
ko smo gonili pred sabo
buržuje
in ko bežali
smo včasih
pred njimi.
Naj stopa
za geniji
slave korak
ko zahlipana vdova
ob žalnih marših.
Umri, moj stih,
umri kot brezimen prostak,
kot so brezimni
umirali v juriših naši!
Ni mar mi za kipe.
Peza brona ni zame.
Ni mar mi za marmor,
ki sluz ga nagrize.
Delimo si slavo!
— vse v družini ostane —
naj spomenik nam
skupni postane
v bojih
ustvarjeni
socializem.
Zanamci,
vsak naj čepe
slovarjev popravi:
iz Lete
bodo izplavali
ostanki besed,
kot so „prostitucija",
„tuberkuloza",
„blokada."
Za vas,
ki ste
spretni in zdravi,
je jetične pljunke
polizal
poet
s hrapavim jezikom plakata.
Z repom let
postajam vse bolj in bolj živa
podoba pošasti
repatih okamenin.
Tovariš življenje,
daj
hitreje stopiva,
stopiva preko petletke
ostanka dni.
Vse pesmi
mi niso vrgle
cvenka za krajcer,
niso vozili mi
pohištva na dom,
saj razen na sebi
svežeoprane srajce,
pošteno rečeno,
nič nisem in rabil ne bom.
A ko pred CE KA KA
svetle
prihodnosti
pridem,
nad bando
poetskih dobičkarjev,
kovci intrig,
kot boljševiško legitimacijo
dvignem
vseh sto zvezkov
svojih
partijskih knjig.

December 1929, januar 1930

AGITPROP

V razpravah o osnutku zakona o usmerjenem izobraževanju so bile MANJ prisotne ~~v manjši meri~~ tudi tendence zavračanja koncepta usmerjenega izobraževanja kot celote. Oceniti je mogoče, da je šlo za napade na koncept z ultralevih pozicij. Zakaj? Kritiki so ~~lansi-rali~~ PONUDILI teze:

- da osnutek zakona ni aplikacija določil zakona o združenem delu
- da osnutek zakona odpravlja splošno izobrazbo in gimnazijo kot najkvalitetnejši element starega reda
- da so sestavljalci osnutka zakona proti uveljavljanju samoupravnih odnosov
- da je treba odpraviti zakonitosti blagovne proizvodnje
- da osnutek zakona poskuša izobrazbo postaviti v službo "gospodarstva" oz. "produkcije" in da gre pri tem za totalizacijo enega aspekta šolanja
- da osnutek zakona izhaja iz trga delovne sile
- da osnutek zakona izhaja iz postavk uporabnosti ljudi v industrijski produkciji, privzgajanja delovnih navad, podrejanja izobrazbe kriterijem dela, kriterijem organizacije dela in ekonomije, skratka carstvu nujnosti
- da takšne reforme prinašajo več zla kot koristi
- da je reforma idealistično zastavljena
- da gre v naši družbi za razredni boj med tistimi, ki so za blagovno produkcijo in onimi, ki so za delavsko samoupravljanje
- da je šolska reforma poskus, da bi preprečili revolucionarne ali vsaj progresivne nujne spremembe na področju šolstva idr.

S takimi tezami so ti kritiki pokazali temeljno nezaupanje v progresivne sile ~~v~~ združenega ~~dela~~ dela. Niso se zadovoljili z analizo pomena splošne humanistične izobrazbe v okviru izobraževalnega sistema, ampak so zašli v NIČNO totalizacijo ~~terre~~. Ti kritiki povsem zanemarjajo dejstvo, da mora objektivno nujno biti sistem izobraževanja v osnovi skladen s stopnjo razvoja proizvajalnih sil in družbenih odnosov. Pozabljajo, da v naši družbi še moramo stimulirati nadaljnji dvig delovne storilnosti in nadaljnji razvoj proizvajalnih sil. Zgolj splošna izobrazba, zgolj usposobljenost človeka za kritiko obstoječih produkcijskih odnosov ne more v tej smeri biti osnovni spodbujevalec nadaljnjega razvoja proizvajalnih sil, pa s tem ne more biti tudi edini nosilec razvoja proizvodnih odnosov.

Ti kritiki gredo mirno in tiho mimo Marxovih tez o vzgoji, "kakršna bo v prihodnosti, ki bo za vse otroke določene starosti združevala produktivno delo s poukom in telovadbo, in sicer ne samo kot metodo za povečanje družbene produkcije, marveč tudi kot edino metodo za produkcijo vsestransko razvitih ljudi". In dalje: "... ni nobenega dvoma, da bo delavski razred, ko si bo osvojil politično oblast, kar je neizogibno, tudi praktičnemu in teoretičnemu tehnološkemu pouku v delavskih šolah priboril mesto, ki mu pripada." *

Te kritike v osnovi kljub obratnemu proklamiranju le zanemarjajo dialektično povezanost ekonomske strukture družbe (in baze) z družbeno nadgradnjo (in torej tudi vzgojno-izobraževalnim sistemom). Kritiki imajo "idealne recepte" za vsebine vzgojno-izobraževalnega sistema, nič pa jih ne moti vprašanje, koliko so ti recepti stvarni, koliko ~~odgovarjajo~~ USTREZAJO v naslednjih 15-25 letih pogojem razvoja naše ekonomske strukture družbe. Tu velja ponoviti, da je vsako prehitevanje v konceptih nevarno, zaostajanje pa tudi.

Za tovrstne kritike reformnih prizadevanj velja v dobršni meri Kardeljeva analiza ultralevičarstva. Ti kritiki hočejo preskočiti odvisnost socialističnih družbenih odnosov od stopnje razvitosti materialne baze, od problemov razvoja. So otroško nestrpni, pri čemer obtožujejo vodilne subjektivne sile socialistične družbe, ker takoj ne ustvarijo družbe izobilja. Zanje je značilno bistveno nezaupanje v delavski razred, opozarjanje vsem institucijam, vključno samoupravnim, IN TUDI ~~ker~~ izključno birokratskim, zmanipuliranim. V svoji kritiki blagovne proizvodnje toliko da ne zahtevajo njeno administrativno ukinitev. Enako velja za družbeno delitev dela. Pri tem pa ne vidijo, da je kapitalistična blagovna proizvodnja samo posebna, ne pa izključna oblika blagovne proizvodnje.

Ti kritiki nočejo videti, da naš zastarel šolski sistem, še posebej visokošolski, zadržuje v šolskih klopeh čedalje več odraslih ljudi skorajda v položaju učencev srednjih šol, se pravi zunaj delovne in družbene aktivnosti in odgovornosti, ki jo nosijo vsi drugi ljudje, ki delajo. Ker se "doba učenja" podaljšuje, so se milijoni mladih - vendar odraslih ljudi in sposobnih za upravljanje družbe - znašli praktično zunaj brez možnosti, da bi se s svojimi ustvarjalnimi silami angažirali v sistemu upravljanja družbe ~~in svojih lastnih interesov~~. To so plodna tla za njihove intelektualne špekulacije vključno s tole, o kateri je tu govora.

SLEDI

~~Oč[illegible] ne postavlja~~ vprašanje, koliko so teze teh kritikov rezultat težnje po ohranitvi (objektivno) monopola intelektualne elite ~~na~~ MED upravljanju M dela, delavcev in družbenih sredstev v družbi in na področju izobraževanja še posebej. Za uresničitev nerealnih zahtev teh kritikov bi bila potrebna velikanska moč prisile (pravzaprav ponovno države), prava "vzgojno-izobraževalna diktatura". Zato po logiki stvari nosilci teh tez morajo in lahko pristanejo na koncu edino v raznih oblikah stalinističnega dogmatizma, so pravi v praksi, proti kateri se ~~boja~~ NEMDA sami tudi sami bojujejo.

Ti kritiki negirajo pedagoško psihološko vrednost proizvodno-tehničnega ustvarjanja oz. proizvodnega dela. Izražajo bojazen pred uvajanjem delovnega in "politehničnega" izobraževanja v šolo. Teze, ki jih PONUJAJO ZANIKAJO ~~lansirajo~~, negirajo, da bi lahko "politehnično" izobraževanje v pomembni ~~meri~~ prispevalo k vsestranskemu razvoju osebnosti. Humanizem se identificira pri njih z humanističnim izobraževanjem (a merilo, ZA je delež humanističnih disciplin v skupnem fondu časa), pa zato "politehničnemu" izobraževanju in proizvodnemu delu po njihovem mnenju ni mesta na listi družbenih vrednot, kajti le-to direktno ogroža humanizem in vsestranski razvoj osebnosti.

Pri tem se enostransko jemlje v pomoč tudi Marx, z njegovo tezo o "carstvu nujnosti" in "carstvu svobode", a izpušča njegova teza o delu, ki povezano z izobraževanjem, predstavlja edino metodo za proizvjanje vsestransko razvitih ljudi. Tako se z Marxom proti Marxu dokazuje, da se samo izven sfere produktivnega dela lahko iščejo, danes in v prihodnosti, pogoji za vsestranski razvoj človeka. Večja doza realnosti in znanstvenega rezoniranja v ~~pogledu ocene~~ OCENJEVANJU karakterja in vsebine dela v ~~sferi~~ materialne proizvodnje ter vzgojno-izobraževalne in etične vrednosti proizvodnega dela te tehnične kulture bo razbila latentne dvome v moč in sposobnost delavskega razreda, da bo kot osnovna družbenoekonomska sila nosilec družbenega in tehničnega napredka.

Kako torej teze teh kritikov oceniti? Kako teze teh kritikov vplivajo na realni boj za menjanje vzgojno-izobraževalnega sistema v naši družbi?

→

ZA INTELEKTUALIZACIJO DELAVSKIH MNOŽIC

ali tovarišev, sestavljalcev ocene prevrat v pojmovanju splošne izobrazbe

S sestavljalci ocene se strinjamo, da „moramo v naši družbi še stimulirati nadaljnji dvig delovne storilnosti in nadaljnji razvoj produktivnih sil". Razhajamo pa se v načinu, kako to zagotoviti. In prav vprašanje splošne izobrazbe je tisto križpotje.

1.

Kar smo zapisali v lanski zadnji in letošnji prvi številki časopisa drži. Zastavili smo si namreč nalogo, da nadaljujemo razpravo o osnutku zakona o usmerjenem izobraževanju in tako izpolnjujemo našo najpomembnejšo nalogo — razširjanje in publiciranje kritične, marksistične analize naše družbene stvarnosti in na ta način ne le zadovoljujemo zahteve bralcev, ampak te zahteve „ustvarjamo in razvijamo".

In če je naša navada, ta, da kritični prispevki ponavadi izidejo kot refleksija na neki dogodek, zapis ali podobno, potem smo tudi tokrat oblekli to železno srajco. Za kaj gre? Gre za predlog dokumenta, ki ga je na svoji 6. seji dne, 23. 10. 1979 obravnavala in tudi že sprejela univerzitetna konferenca ZKS. Enaintrideset strani obsegajočo „Oceno idejnopolitičnih razmer na univerzi in naloge komunistov pri nadaljnji preobrazbi visokega šolstva in raziskovalne dejavnosti" je za konferenco pripravil sekretariat UK ZKS. V predlogu ocene, ki jo je z nekaterimi (tudi našimi) pripombami sprejela konferenca, je uvodoma precejšnja pozornost namenjena poteku javne razprave o osnutku zakona o usmerjenem izobraževanju in v zaradi tega, ker predlagatelj ocene meni, da so te bile „prisotne v manjši meri." Čemu torej štiri strani polemičnega zapisa? Z veliko gotovostjo lahko domnevamo, da je predlagatelj nameraval na svojevrsten način zaključiti polemike, ki so se začele na Tribunini okrogli mizi USMERJENO IZOBRAŽEVANJE IN DELAVSKO SAMOUPRAVLJANJE in se nadaljevale po objavi 10. do 11. številke tega časopisa v UK ZKS, OO ZKS FSPN, OK ZKS Ljubljana-Bežigrad, v našem uredništvu, izdajateljskem svetu in v manjših, skorajda zanemarljivih razsežnostih znotraj ene od komisij pri marksističnem centru CK ZKS. Menimo, da mora o tem svojevrstnem zaključevanju polemike svojo besedo povedati tudi uredništvo časopisa, ki se mu (sicer nikjer eksplicitno, kar pa ne spreminja zadeve, temveč jo še bolj potencira; prav simptomatično je, da sestavljalci ocene nikjer ne omenjajo Tribune kot tiste, kjer je prišlo do „ultralevih izpadov"; to pa najbrž zaradi svojevrstne predpostavke, češ „saj se že ve, kje in kdo so ti ultralevičarji"), pripisuje te „pozicije". To pa mora storiti tudi iz drugih, ničmanj pomembnih razlogov:

Enajst tez, ki naj bi dokazovale, da so to napadi iz „ultralevih pozicij", je bodisi poljubno iztrganih iz konteksta razprave na okrogli mizi ali pa je po „domače" reinterpretiran zgoščen povzetek posameznih razprav, kar seveda do skrajnosti vulgarizira, poenostavlja in potvarja avtentičnost in kritičnost teh razprav. Dosledni v svoji strateški usmeritvi bomo ta poenostavljanja in vulgariziranja analizirali, hkrati pa bomo razkrinkali tudi teze, ki le stežka prenesejo najslabšo kritiko, teze, ki jih sestavljalec ocene postavlja nasproti odklonom iz „ultralevih pozicij".

2.

Že sestavljalec ocene je srž „odklanjanja" spoznal v odgovorih na vprašanja **blagovne produkcije** *v socializmu in* **splošne izobrazbe** *v novem, reformiranem šolskem sistemu, kar je tudi sicer v tesnem medsebojnem odnosu. Tema dvema vprašanjema bomo namenili največ prostora. To bo hkrati naš „konstruktivni" prispevek javni razpravi o omenjeni reformi.*

3.

Ta polemika bo hkrati še en prispevek k razširjanju splošne izobrazbe, k dvigovanju proletarske razredne zavesti.

4.

„Da bi se . . . idejna socialistična preobrazba naše dežele lahko uresničila na duhovnih področjih, je treba posvetiti vso pozornost razširjanju in izgradnji materialno-tehnične osnove v vseh panogah kulture s tem, da zagotovimo najširšim plastem ljudstva objektivne pogoje za pridobivanje splošnega in strokovnega znanja". (program ZKJ)

Naj živi proletarska revolucija!

uredništvo

Zgodovinski „milieu"

Dokler je manufaktura bila splošna podlaga družbene produkcije, torej baza, iz katere se je dvigala podreditev producenta, delavca, eni sami produkcijski panogi, je ta nujna zgodovinska stopnja poznala splošno izobrazbo le v smislu izobrazbe tistih družbenih razredov, za katere pravi Gramsci, „da jim ni bilo treba misliti na to, da bi se pripravljali na poklicno življenje". Ozka delovna priučenost posameznega delavca je bila dovolj, saj se je razen delovnega materiala delovno orodje le postopno spreminjalo in tej postopnosti je sledila tudi delavčeva priučenost. Počasi in z gotovostjo.

Toda preobrat, ki je nastal z nastankom in razvojem kapitalističnega svetovnega sistema, ki je manufakturno produkcijo vse bolj preraščal in ukinjal, je stvar obrnil na glavo ali pa postavil na noge, če hočete. Velika moderna industrija, „ki je zrušila vse meje, ki jih postavljajo morala in narava, starost in spol, dan in noč", je zahtevala drugačnega delavca, in če smo preciznejši ob njeni nepredvidljivosti, vsak dan drugačnega delavca.

„Moderna industrija nikoli ne smatra in ne obravnava obstoječe oblike kakega produkcijskega procesa kot dokončno. Zato je njena tehnična osnova revolucionarna, medtem, ko je bila pri vseh prejšnjih produkcijskih načinih v bistvu konservativna.

S stroji, kemičnimi procesi in drugimi metodami nenehoma revolucionira tudi delitev dela znotraj družbe in premetava mase kapitala in delavcev iz ene produkcijske panoge v drugo. Narava velike industrije zahteva torej **menjavo dela**, *nestalnost funkcij, vsestransko mobilnost delavca. Na drugi strani pa v svoji* **kapitalistični** *obliki reproducira staro delitev dela z njenimi okostenelimi posebnostmi."*[1]

To **absolutno protislovje**, *nadaljuje Marx, „ruši vsak mir" in tudi v naši družbi je tega miru toliko, kolikor se nam je posrečilo preseči to protislovje. Torej malo. Naš specifičen položaj v mednarodni delitvi dela, v svetovnem kapitalističnem sistemu, v na eni strani, s splošnimi zakonitostmi kapitalistične blagovne produkcije, narekuje vzroke za stalno revolucioniranje produkcijskih sil, na drugi strani pa nam to revolucioniranje tudi stalno onemogoča — z vsiljevanjem uvoza zastarele tehnologije za predelovalno in industrijo polfinalnih proizvodov in z zapostavljanjem sektorja produkcije produkcijskih sredstev, z emigracijo visokokvalificiranih kadrov v svetovne centre itd. Toda jugoslovanski proletariat je odločen, da odpravi ta svoj specifičen položaj in z odpravo tega položaja tudi temelje, iz katerih je lahko zrastel. Pričakovati je tedaj, da bo vsak nov pravno-formalni akt korak naprej v smeri množenja produkcijskih sil in tudi bitke za nove produkcijske odnose. In kaj je z bistvenimi določili osnutka zakona in z zahtevami sestavljalcev ocene? Kako te stimulirajo, če citiramo, „nadaljnji dvig delovne storilnosti in nadaljnji razvoj produktivnih sil" v naši družbi?*

Splošno izobrazbo v novi, reformirani šoli reducirajo na nekatere „splošno—vzgojne predmete" (osnova za te trditve so žal res le določila osnutka zakona in predlog skupne vzgojno-izobrazbene osnove, kajti kaj več na tem področju še ni storjenega) in morda še predmet STM (o katerem si več lahko preberete v predzadnjem uvodniku), medtem ko „politehnično izobrazbo" in proizvodno delo prilagajajo predvsem zahtevam ozke specializacije, utilitarnim in pragmatičnim kratkoročnim zahtevam naše produkcije.[2]

Kratkoročno je morda res, da je specializirana, utilitarna in pragmatična izobrazba lahko bolj produktivna, predvsem z vidika, da imamo pri nas opraviti v precejšnji meri z uvoženo tehnologijo in da je specializacija kot strošek za usposobitev delovne sile cenejša. Ta cenenost je pravzaprav način nadomeščanja zamude, ki jo predstavlja izobraževanje, tim. neproduktivni strošek, neproduktiven s kratkoročnega stališča, ker ne daje profita **takoj**. *Toda prav ta cenena specializacija gre dolgoročno gledano v nasprotno smer kot nadaljnji razvoj produktivnih sil. Le-te, že po notranji logiki kapitalistične produkcije, se nenehoma razvijajo in zato v vsaki generaciji ozke specializacije zastarijo, „okostenijo". Specializacija, ozko usposabljanje, enostavna reprodukcija delovne sile ne zadostuje več, čeprav se „v svoji kapitalistični obliki" stalno reproducira, toda sedaj kot ovira razvoj produktivnih sil. Ta nezadostnost, neprilagodljivost razvoju produktivnih sil pa se dalje manifestira najprej v dekvalifikaciji, razvrednotenju izobrazbe in nazadnje v — nezaposlenosti.*[3] *Prilagajanje vsebine vzgojno-izobraževalnega*

→

sistema „pogojem razvoja naše ekonomske strukture družbe v naslednjih 15-25 letih", kakor to želijo sestavljalci ocene, ima torej prav tiste učinke, „proti katerim se baje tudi sami bojujejo." Za sestavljalce ocene zato prav gotovo veljajo Engelsove besede, ko pravi: „Pri današnjem produkcijskem načinu šteje tako glede na prirodo kakor glede na družbo predvsem le prvi, najbolj otipljivi uspeh; potem pa se ljudje še čudijo, da so oddaljenejše posledice tako usmerjenih dejanj popolnoma drugačne in večinoma prav nasprotne, da se harmonija povpraševanja in ponudbe sprevrača v svoje polarno nasprotje, kakor nam ga kaže tok vsakega desetletnega industrijskega cikla . . ."[4]

Te „oddaljenejše posledice" postavljajo vprašanje „nadaljnjega dviga delovne storilnosti in nadaljnjega razvoja produktivnih sil" v popolnoma drugačno luč. In v tej luči nima ne na podlagi osnutka zakona reformirana šola, ne zahteve sestavljalcev ocene („objektivno") z zavestno preureditvijo naše družbe nič več opraviti. Čez „15–25 let" bodo rezultati njunih zahtev popoln anahronizem in sicer že z vidika splošnih zakonitosti kapitalističnega produkcijskega načina, da o zavestnem preurejanju naše družbe niti ne govorimo.

Tu pa vstopa zahteva po **splošni** *izobrazbi, tisti, za katero nam gre in katera ima v razrednem boju proletariata posebno mesto. Te splošne izobrazbe seveda ne razumemo v ozkem, pogostokrat s pridevniki ovešenem smislu, kot „totalno" ločene od „politehnične izobrazbe" in proizvodnega dela, kakor skušajo to podtikati sestavljalci ocene. To je prav nasprotno našemu pojmovanju.*

Zahteva po splošni izobrazbi, se postavlja že skozi antagonizme kapitalistične blagovne produkcije, antagonizme, ki so kal nove družbe v nedrjih stare. „Velika industrija postavlja družbi kot vprašanje njenega življenja ali smrti nalogo, da strahoto razpoložljivosti bednega delovnega prebivalstva, ki ga hrani kapital v rezervi za svoje spremenljive eksploatacijske potrebe, nadomesti z absolutno razpoložljivostjo človeka za spremenljive zahteve dela; da delni individuum, ki opravlja samo neke delne družbene funkcije, nadomesti z **vsestransko razvitim individuumom**, *za katerega so različne družbene funkcije samo različni načini njegove dejavnosti, ki jih opravlja izmenoma."[5] (poudaril avtor) Pravzaprav je absurdno, toda resnično, da sestavljalci ocene pozabljajo to splošno zakonitost tudi naše družbe. Namesto „vsestransko razvitega", s historičnim materializmom oboroženega individuuma, ki mu tudi polivalentna tehnična in teoretična izobrazba in raznovrstno proizvodno delo (z razjasnjeno posebno, zgodovinsko določeno družbeno obliko pod plaščem njegovega splošnega značaja – kot proces med človekom in naravo) ni neznano, postavljajo zahtevo po delavcu za „15-25 let", ozko specializiranem delavcu, ki ga je zavrgel že kapitalizem. Ali ni to pospeševanje reprodukcije stare delitve dela z njenimi okostenelimi posebnostmi?*

Nam gre za drugačno izobrazbo in nasproti ozki specializaciji jo upravičeno lahko imenujemo **splošna izobrazba**. *Široko izobraženemu delavcu, za katerega nam gre, se nujnost razvoja produktivnih sil lahko postavlja le v optiki vsestranskega podružbljanja sredstev za produkcijo, prisvajanja in odločanja o rezultatih lastnega dela, kar z drugimi besedami imenujemo tudi* **proces delavskega samoupravljanja**. *V navedenem smislu smo tedaj res za „totalizacijo" splošne izobrazbe. Le-ta bo, če se, predmetu analize primerno, omejimo na nadaljnji „dvig delovne storilnosti in nadaljnji razvoj produktivnih sil", lahko nastopila kot produkcijska sila družbenega kapitala in mu dajala ekspanzivno moč. Ta splošna izobrazba bo seveda daleč presegala „pogoje razvoja naše ekonomske strukture družbe v naslednjih 15-25 letih". Predstavljala bo namreč* **dinamično silo** *ki se bo prilagajala vsem predvidljivim in nepredvidljivim spremembam v ekonomski strukturi družbe, ki so zaenkrat največkrat neodvisne od posameznikove volje ali družbeno spoznanih zahtev in interesov. In s sestavljalcem ocene* **prevratov** *v pojmovanju splošne izobrazbe nima taka splošna izobrazba nič skupnega. Sestavljalci ocene obravnavajo splošno izobrazbo na eni strani ozko in reducirano („Splošna izobrazba, zgolj usposobljenost človeka za kritiko obstoječih produkcijskih odnosov . . ."; str. 8, Ocene . . .), na drugi pa široko nezgodovinsko. Pojmujejo jo kot splošno izobrazbo splošnih družbenih razmer in to, s čimer se sami strinjajo, drugim očitajo za njihovo „pozabljivost". „Njihova" splošna izobrazba res ne more biti „spodbujevalec nadaljnjega razvoja proizvajalnih sil" in tudi ne „proizvodnih odnosov", ker je iztrgana iz posebnih družbenih razmer in pojmovana kot splošna, nezgodovinska kategorija, ki ostaja nespremenjena ne glede na razvoj produkcijskih sil in produkcijskih odnosov, ne glede na rezultate razrednih bojev. Zato lahko upravičeno trdimo, da „te kritike v osnovi kljub obratnemu proklamiranju le zanemarjajo dialektično povezanost ekonomske strukture družbe (in baze) z družbeno nadgradnjo (in torej tudi vzgojnoizobraževalnim sistemom)" (str. 8, Ocena . . .) In ne zgolj to! S tem ko, kot edino splošno izobrazbo, ki jo poznajo, ponujajo to ahistorično usedlino, ohranjajo seveda današnjo splošno izobrazbo, to, ki jo imamo danes in to, ki jo želi legalizirati osnutek zakona. „Od tod se postavlja vprašanje, koliko so teze teh kritikov rezultat težnje po ohranitvi (objektivno) monopola intelektualne elite na upravljanje dela, delavcev in družbenih sredstev v družbi in na področju izobraževanja še posebej." (str. 9. Ocena . . .) Nasproti tej pa je splošna izobrazba, ki jo zahtevamo mi, le* **posebna zgodovinska oblika splošne izobrazbe**, *skladna z razvojem produkcijskih sil in odnosov in element nadaljnjega razvoja le-teh. Ta z univerzalizmom nima nič opraviti.*

S tem bo storjen tudi korak naprej k razodtujitvi, ki jo (odtujitev) kapitalistično izkoriščanje vsiljuje delu s svojim prvenstvenim namenom – ustvarjanjem profita. Res je namreč, kakor pravi sestavljalec ocene, da ima proizvodno delo tudi svojo „pedagoško psihološko vrednost", vendar je laž, če povemo samo to, če zamolčimo tisto „vrednost", ki delavcu odvzema veselje poleg drugega tudi s tem, da ga sili ustvarjati produkte, ki pogostoma „niso vredni njegovega truda in tudi niso v skladu niti z resničnimi ali prioritetnimi potrebami niti z interesi skupnosti".[6]

Vprašanje splošne izobrazbe se zelo konkretno navezuje tudi na nekatera določila, ki jih poleg osnutka zakona o usmerjenem izobraževanju prinašajo še nekateri drugi pravno formalni akti.[7]. To so določila o „svobodni menjavi dela med uporabniki in izvajalci[8] izobraževalnih storitev" in posebej določila o novem načinu financiranja teh storitev. Aplikacija teh določil bo poleg deetatizacije teh dejavnosti, za katero ji (uradno) gre, sprožila tudi vrsto protislovij in povratnih učinkov, ki jih je moč sedaj vsaj predvideti. S **sprostitvijo** *ekonomskih zakonitosti blagovne produkcije (svobodna menjava dela in nov način financiranja[9] – prav gotovo sta tudi to) bo organiziran proletariat izgubil nadzor nad dobršnim delom mehanizmov lastnega usposabljanja skozi izobraževalne institucije in – kar je s tem povezano – mehanizmov za „nadaljnji razvoj produktivnih sil" (razen seveda toliko, kolikor je to imanentno že kapitalistični produkciji). S tem bo proletariatu odvzeta možnost, da* **odločilno** *vpliva na svojo izobrazbo, s tem bo skrhana revolucionarna ost marksistične izobrazbe, ki jo dela za materialno silo. Ta materialna sila pa je edina, ki lahko v razvoju produkcijskih sil ruši kapitalistični produkcijski način in „vzpostavlja novo organizacijo dela" (Marx). Da je temu res tako, namreč, da bo proletariat izgubil možnost* **odločilnega** *vpliva na lastno izobraževanje, nov način financiranja potrjuje tudi s tem, kolikor se upira temu, da bi se iz posebej združenih sredstev pokrili stroški za široko splošno, polivalentno tehnično in teoretično izobrazbo in usposobitev za raznovrstno proizvodno delo.*

Za odpravo teh nasprotujočih učinkov ne potrebujemo administrativnih ukrepov in vračanja na staro, tj. arbitrarno odločanje države, kakor tudi ne dajanje „idelanih receptov za nadaljnjih 15-25 let". Potrebujemo pa moč in ta je lahko le moč organiziranega proletariata, ki si mora svoj odločujoči vpliv izbojevati v procesu delavskega samoupravljanja. Ta pa ne more biti sinonim za svobodno menjavo dela, ki jo lahko marksistično razumemo le kot dialektično kategorijo, v kateri so prisotna vsa protislovja naše družbe ali kot pravi Kardelj:

„In vendar se moramo kljub vsemu, kar smo dosegli, zavedati dejstva, da se s pozitivnimi gibanji prepletajo in da se bodo še naprej prepletale tudi številne stare tendence in poskusi, da se v novi obliki ohranjajo ali vzpostavljajo stari odnosi. Že zato ni odveč, da tudi tu ponovimo staro resnico, da razvoj socializma – kot sploh nobene oblike družbe v zgodovini – ni graditev idealno statično zamišljene zgradbe, marveč je družbenozgodovinski proces, katerega rezultat je odvisen od razvoja produkcijskih sil človeka in od njegove sposobnosti, da se zaveda možnosti, ki mu jih daje takšen razvoj, in se bojuje za njihovo uresničevanje."[10] (podčrtalo ured.)

To je vse, kar smo zaenkrat hoteli povedati o našem pojmovanju splošne izobrazbe.

Naj živi delavsko samoupravljanje!

OPOMBE:

1. Karl Marx, Kapital I, str. 548-49, CZ;
2. Ta trditev ni iz trte zvita. Nekaj dokazov zanjo lahko najdete v prejšnjih številkah Tribune (letnik XXVIII, št. 2, 4, 10-11, 13. 17-18) in seveda v zakonu o u.i., če si pazljivo preberete njegova določila, predvsem pa člene 3, 8, 47 itd.
3. Zanimivo! Trditev sestavljalcev ocene, da bo s skrajšanjem „dobe učenja" rešena „možnost, da bi se s svojimi ustvarjalnimi silami angažirali v sistemu upravljanja družbe in svojih lastnih interesov", tudi tisti „milijoni mladih", ki so sedaj „zunaj delovne in družbene aktivnosti in odgovornosti", se sprevrača v svoje nasprotje. Kajti, če bo šlo skrajšanje „dobe učenja" na račun ozke specializacije, bodo njihove možnosti vplivanja na „upravljanje družbe in svojih lastnih interesov" – nične! „To so plodna tla za njihove intelektualne špekulacije vključno s tole, o kateri je tu govora".
4. Friedrich Engels, Vloga dela pri . . ., MEID, str. 527, CZ;
5. Karl Marx, isto, str. 549-50;
6. Andre Gorz, Delavska strategija in neokapitalizem, Komunist, str. 48-49;
7. Npr. Predlog zakona o svobodni menjavi dela na področju vzgoje in izobraževanja, Priloga poročevalca, letnik V, priloga IX;
8. V tej terminologiji je očitna še vedno prisotna dediščina gospoda Proudhona. Marx v zvezi s tem pravi: „Mar tisti, ki povprašuje, ne ponuja tudi sam pač nekega produkta ali znamenja, ki zastopa vse produkte, denarja, ali s tem, ko ponuja, ne predstavlja, po mnenju g. Proudhona, koristnosti ali uporabne vrednosti? Na drugi strani, kaj ponudnik ne povprašuje hkrati po pač nekem produktu ali znamenju, ki predstavlja vse produkte, po denarju? In ali ne postane s tem predstavnik mnenja, mnenjske ali menjalne vrednosti? Povpraševanje je hkrati ponudba, ponudba hkrati povpraševanje." (Karl Marx, Beda filozofije, str. 410, MEIS, CZ;)
9. Na kratko lahko nov način financiranja izobraževalnih storitev obrazložimo tako, da povemo, da bo vsak OZD ali „skupnost uporabnikov" prispevala za izobraževanje le toliko, kolikor ustreza njenim potrebam po kadrih. Ta ukrep bo nedvomno radikalno zmanjšal finančna in materialna sredstva za izobraževanje (uzakonjenje omejenega vpisa?) in v skladu s tem in z interesi OZD bodo bržkone favorizirane take izobraževalne ustanove, ki delo opravljajo „hitro" poceni in brez nepotrebnega balasta". Seveda vse to s stališča ekonomičnega, kratkoročnega gospodarjenja, saj je splošno znano dejstvo, da v naših OZD ni 80 % srednjeročnih in dolgoročnih kadrovskih planov. To ne vodi nikamor drugam kot k specializaciji, utilitarnosti, pragmatičnosti na eni strani in birokratizaciji kadrovskih služb, na katere se bo pritiskalo, da izvalijo nemogoče – dolgoročne kadrovske potrebe.
   Ob tem moramo biti posebej pozorni na trditve posameznikov, največkrat iz vrst odgovornih tovarišev, ki pravijo, „da ima delavski razred ja pravico, da odloča o tem, koga in koliko ljudi bo šolal." DA – imajo jo! Toda kaj, ko je ni izkoristilo niti nekaj tistih, ki se s to pravico poklicno ukvarjajo – kadrovniki v OZD. In kaj, ko smo ob zbiranju rezultatov javne razprave o osnutku zakona o U.I. na RK ZSMS ugotovili, da je bila udeležba delavcev iz OZD v njej – ničlna!! Sklicevanje na to pravico delavskega razreda je torej v pogojih, ki smo jih površno opisali, zelo sumljiva zadeva.
10. Edvard Kardelj, Svobodno združeno delo, str. 9, DZS;

blaGovna prodUkcija v sOcijalizmu

Univerzitetna konferenca ZK je na svoji seji 23. 10. 1979 obravnavala dokument, ki ima naslov: „Ocena idejnopolitičnih razmer na univerzi in naloge komunistov pri nadaljnji preobrazbi visokega šolstva in raziskovalne dejavnosti." Dokument, ki ga je pripravil sekretariat UK ZKS, ocenjuje na straneh od 7 do 10 kritike na račun osnutka zakona o usmerjenem izobraževanju. Sestavljalec ocene je okarakteriziral nekatere kritike kot „tendence zavračanja koncepta usmerjenega izobraževanja kot celote". To takoj oceni za napade „na koncept z ultralevih pozicij". Po drugi strani pa za povrh označi kritike za oblike „stalinističnega dogmatizma". (str.9)

Z veliko gotovostjo lahko uredništvo „Tribune" sklepa, da te ocene letijo na kritike, ki so bile objavljene v preteklosti v „Tribuni" in predvsem na okroglo mizo „Usmerjeno izobraževanje in delavsko samoupravljanje (vzgoja in izobraževanje in razredni boj)" (12. 3. 1979). Sploh ni najmanj pomembno, da so bile te ocene objavljene tudi v časopisu „Delo" (25. 10. 1979).

Zato bomo tej sferi razrednega boja na področju zavesti – kot smo že obljubili – namenili razmeroma veliko prostora. To pa zato, ker menimo, da se zdaj pri nas z vprašanji izobraževanja in vzgoje (v najširšem pomenu) kulminirajo in zaostrujejo vsa tista vprašanja, ki so produkt razrednega boja v TOZD-ih. To je torej tisti vezni člen, ki ga lahko v tem trenutku zagrabimo in ki se razpleta v vprašanje, ali pomenijo dane reforme (reforma nikakor ni tako nerevolucionarna akcija, kakor bi se na prvi pogled zdelo – to mislimo v splošnem) v strateškem smislu rušitev obstoječega ali pa pomenijo funkcionalizacijo obstoječega. S tem vezni členom lahko začnemo, toda ne izolirano, ampak v smislu totalitete, če hočemo pravilno odgovoriti na gornje vprašanje.

„Bistvo materialistične dialektike je v tem, da historičnih pojavov ne pojmuje **neposredno** *(torej* **direktno–**) *temveč s čim popolnejšim zajetjem vseh njihovih konkretnih* **posredovanj**, *iz njihove ekonomske baze, in prav tako to „bazo" samo, tj.* **materialna produkcijska razmerja**, *ne abstraktno, v njihovi fiksirani in* **absolutizirani vsakokratni podobi**, *temveč konkretno v njihovem* **zgodovinskem gibanju in razvoju.**" *(K. Korsch: Materialistično pojmovanje zgodovine, MK 1972, str. 62)*

I.

Predno bomo začeli obravnavati tekst ocene podrobneje, moramo opozoriti na neko zelo čudno ugotavljanje, kaj je „ustvarjalno kritično" in kaj je napad na koncept z „ultralevih pozicij". Ko sestavljalec ocene ocenjuje potek razprave o osnutku zakona na univerzi, pravi: **„Razpravo o osnutku zakona lahko ocenimo kot ustvarjalno kritično . . .",** *tu se moramo za trenutek ustaviti. Pričakovali bi, da bodo sledila dejstva, s katerimi bi se potrdila „ustvarjalna kritičnost", torej ZAKAJ je tako. Toda ne, sledi „dialektični obrat", ki je poleg drugega tudi kristalen primer demagoškega dokazovanja, kajti v nadaljevanju poteka stavek takole: „. .* **saj je poudarjala potrebo po sprejemu tega zakona ter obenem nakazala vrsto problemov, ki bi jih morali rešiti s tem zakonom."** *(str. 6) Tako stojimo pred birokratsko zahtevo, da so lahko „ustvarjalno kritični" samo tisti, ki poudarjajo „potrebo po sprejemu" tega zakona, vsi ostali, ki pa pri tem postavljajo tudi načelna vprašanja, so napadalci z „ultralevih pozicij". Rep. sek. za vzgojo in izobraževanje – ki je izdelal osnutek zakona – je tako postavljen v položaj organa, o katerega dejanjih se ne sme absolutno nič dvomiti. Če skočimo iz te sofistike na noge, potem lahko vidimo, da je republiški sekretariat za vzgojo in izobraževanje postavljen na platformo božje nezmotljivosti.*

Vprašanje je, kakšno mistifikacijo doživlja samoupravljanje oz. boj zanj, če je nekemu organu dana izključna pravica postavljati stvari načelno, vsi ostali pa lahko razpravljajo o podrobnostih. Četudi smo imeli „načelno razpravo", stvari ničesar ne spremeni, ker je prav v tem finta.

II.

Če se sedaj vrnemo k oceni, je že na prvi pogled vidno, da si je sestavljalec ocene delo zelo olajšal in kritiko osnutka „skrčil" na 11 tez, ki naj bi dokazovale, da so to napadi na koncept z „ultralevih pozicij". Če se izognemo temu, da je teh 11 tez o „ultralevih tendencah" iztrgano iz konteksta razprave objavljene v Tribuni ali pa poljubno interpretiran zgoščen povzetek posameznih razprav, se vidi, da je sestavljalec ocene naperil glavno ost svoje ocene prav proti kritiki blagovne produkcije v socializmu.

„Lansiranje teze", da je treba odpraviti zakonitosti blagovne produkcije oz. njo samo, skoz in skoz drži. Kot komunisti se moramo zato bojevati, ali pa je zaman ves naš boj. Nikjer ni bilo ničesar rečenega o „administrativnih" ukinitvah blagovne produkcije, kakor tudi ne, da „gre v naši družbi za razredni boj med tistimi, ki so za blagovno produkcijo in tistimi, ki so za delavsko samoupravljanje". To je poenostavitev stališč posameznih razpravljalcev. Upravičenost teh misli – ne pa tez – bomo postavili v zgodovinski okvir, v „objektivne pogoje produkcije" in na stopnjo produkcijskih sil. Raziskali bomo, ali je res, da pomeni misel o razrednem boju med starim in novim obenem tudi kritiko z „ultralevih pozicij", ali celo „stalinistični dogmatizem".

Objektivni pogoji produkcije, ki so določeni s stopnjo proizvajalnih sil dane družbe – na to se nenehno sklicuje sestavljalec ocene – niso iz zraka padlo dejstvo ampak so s stališča zgodovinskega materializma rezultat in to **rezultat** *razrednih bojev. Za naše razpravljanje je zelo pomemben naslednji proces, ki se začne odvijati po izbojevani revoluciji. Kajti del proletarskega razreda se mora postaviti v zelo kontroverzen položaj. Prej ali slej mora vsaka proletarska revolucija odpraviti buržoazijo kot grupo, toda: „. . .,* **te revolucije očigledno niso mogle istim potezom** *eliminisati društvenu funkciju koju je ta 'grupa' vršila u proizvodnji i reprodukciji, onu funkciju koja je tu 'grupa' određivala kao* **klasu** *u marskističkom smislu te reči. Tako se dolazi u paradoksalnu situaciju:* **upravo proletarijat** *– jedan njegov deo – mora preuzeti tu funkciju* **namesto buržuazije**, *istovremeno vodeći borbu za preobražaj i ukidanje te klase. 'Prednosti' te situacije su jasne: ona omogučuje proletarijatu da neposredno deluje na* **ukupne** *uslove postojanja kapitalističkih odnosa proizvodnje. Ali takođe se vidi 'nezgode:: ta situacija u novom obliku uvodi antagonizam koji valja razrešavati u* **okviru** *same prakse proletarijata (u toj praksi se počinju razvijati nove i opasne protivrečnosti)." (E. Balibar: Višak vrednosti i društvene klase, MuS št. 1, 1978, str. 52) Ali kot pravi Engels: „Vulgarna demokracija je računala s skorajšnjo, enkrat za*

vselej odločilno zmago ‚ljudstva' nad ‚zatiralci', mi pa z dolgotrajnim bojem, ki se bo potem, ko bodo ‚zatiralci' odstranjeni, **vnel med nasprotnimi elementi v prav tem ‚ljudstvu'.** *(podčrt. ured.) (F. Engels: Uvod v Razredne boje v Franciji, MEID III, str. 12) Marx v Kapitalu ugotavlja, da je kapitalist presonifikacija kapitala, da je* **kapital kot subjektivno.** *Postavlja se vprašanje, subjektivnost česa je birokrat in tehnokrat. Splošen odgovor se glasi, da ima ta subjektivnost prav gotovo neko materialno bazo (da to niso agenti Vzhoda ali Zahoda) in naloga marksistične analize je prav gotovo ugotavljanje te materialne baze in te subjektivnosti. Vse to so objektivni pogoji produkcije, ki jih diktirajo še nezadostno razvite proizvajalne sile. Zato je lahko socializem zgodovinsko obdobje, v katerem se skozi razredni boj odvija proces — ki je seveda določen z razrednim bojem — postavljanja materialnih temeljev, ki bodo onemogočali vsako obliko eksploatacije.*

Na to se tesno veže še neka druga trditev sestavljalca ocene: „. . . da je kapitalistična blagovna proizvodnja samo posebna, ne pa izključna oblika blagovne produkcije." To je stavek, iz katerega veje precejšnja teoretska zmeda, seveda s stališča marksizma. Ta misel je lahko „pravilna", če pristajamo na dva „vidika" te ideološke trditve. Prvi „vidik" te trditve je iz glave izsesana misel, da obstoji več oblik blagovne produkcije kot način produkcije, tj. v smislu družbenih formacij. Drugi „vidik" pa je misel, da obstaja **samostojen** *socialističen produkcijski način. Čeprav je ta ideologija izredno dolgočasna in neslana, ko hoče, da jo resno jemljemo, pa je izredno pomembna, kajti ta ideologija ima zelo veliko pristašev pri nas. Njena praktična „vrednost" pa je zamegljevanje realnega stanja in glorifikacija obstoječega. Zato si moramo ogledati oba „vidika".*

III.

Prvi „vidik" govori o več oblikah blagovne produkcije. Če govorimo v marksizmu o odpravi blagovne produkcije, potem mislimo na **odpravo** *kapitalističnega načina produkcije, v katerem je* **blago obča forma vseh produktov.** *Kapitalistična produkcija nujno* **predpostavlja** *blagovno produkcijo, vendar blagovna produkcija ne zahteva nujno tudi kapitalističnega načina produkcije. Blagovna produkcija je obstajala v svoji delni obliki (nikakor ne v splošni) že tudi v produkcijskih načinih pred kapitalističnim.*

Čeprav je obstajala že v predkapitalističnih produkcijskih načinih, se blago v prejšnjih načinih produkcije **nikoli** *ni pretvorilo na splošno v kapital, torej v družbeno obče razmerje, v družbeno moč, ki je imanentna* **samo** *kapitalističnemu produkcijskemu načinu. Historično gledano: „Blagovna produkcija nujno vodi do kapitalistične produkcije, brž ko je delavec prenehal biti del produkcijskih pogojev (suženjstvo, tlačanstvo) oziroma ni ostal baza samoraslega občestva (Indija). Od momenta, ko delovna sila sama sploh postane blago." (K. Marx: Rezultati neposrednega produkcijskega procesa, Časopis 17—18/76, str. 243) in „Po drugi plati je razvita blagovna menjava in* **forma blaga** *kot obče nujna forma produkta, sama šele rezultat kapitalističnega produkcijskega načina." (isto, str. 241) Zgodovinsko je torej kapitalistični produkcijski način* **neločljivo** *vezan z blagovno produkcijo, je predpostavka in rezultat tega načina, čeprav obratno stvar ne drži (toda zelo čudno bi bilo podtikati kritiki, da se bojuje za odpravo blagovne produkcije, recimo v antiki).*

Nikakor ne more držati, da je kapitalistični produkcijski način „samo posebna" (str. 9) oblika blagovne produkcije, ampak je najbolj splošna in najbolj razvita in tudi zgodovinsko **poslednja** *oblika te produkcije. Sploh ne moremo govoriti o „posebnih" oblikah te produkcije, kajti le-ta se šele v kapitalizmu razvije v produkcijski način, torej v razmerje, v katerem blago postane kapital.*

Skratka, če v marksizmu govorimo o odpravi blagovne produkcije, potem je to zahteva po odpravi družbenega razmerja, ki je vsebovano v **kapitalu.** *„Dakle, to što novcu i robi čak u prvom* **procesu,** *pre nego što su se stvarno pretvorili u* **kapital,** *od početka utiskuje* **karakter kapitala,** *nije ni njihova priroda da služe kao novac, ni materijalna upotrebna vrednost tih roba da služe kao sredstva za život, nego činjenica da se taj novac i ta roba, ta sredstva za proizvodnju i sredstva za život kao* **samostalne moči,** *personificirane u njihovim vlasnicima, suprostavljaju* **radnoj snazi** *koja je lišena sveg predmetnog bogastva, da su, dakle, stvarni uslovi koji su potrebni za ostvarenje rada* **otuđeni** *od samog radnika, čak se pokazuju kao* **fetiši,** *nadareni sopstvenim voljom i sopstvenim dušom, da* **robe figuriraju** *kao* **kupci osoba."** *(K. Marx: Rezultati neposrednog procesa proizvodnje, IC Komunist, Beograd, 1977 str. 51).*

Tako smo pri koncu obravnavanja tega „vidika". Dodali bi še, da se vsak, ki stresa tako močne, še abecede marksizma ni naučil, razen če je to sploh mogoče, zaradi **ideologije,** *ki je produkt družbene delitve dela. Kot sta že Marx in Engels ugotavljala, se je ideja vedno osramotila, kadar je bila v nasprotju z interesom.*

IV.

Drugi „vidik" je za nas še veliko bolj pomemben. Namreč pomemben s stališča, kako je zavest že od vsega začetka ujeta v interesu. Po logiki same trditve, da če je blagovna produkcija v kapitalističnem produkcijskem načinu „samo posebna, ne pa izključna oblika blagovne proizvodnje", smo potem pred epohalnim odkritjem na področju družbenih formacij. To pomeni, da imamo neki **samostojen** *socialistični produkcijski način, ki se razlikuje od kapitalističnega in pa tudi od komunističnega produkcijskega načina. Kako to, če so: „Buržuazni produkcijski odnosi . . . zadnja antagonistična oblika družbenega produkcijskega procesa, antagonističnega ne v smislu individualnega, marveč takega antagonizma, ki raste iz družbenih življenjskih pogojev individuov . . ." (K. Marx: Prispevek h kritiki pol. ekonomije, MEID IV, str. 106) Drugi „vidik" bi pomenil, da* **lahko** *razredi obstajajo brez razrednega boja)(prav z razrednim bojem se razredi oblikujejo in razpadajo — so torej produkt protislovja med* **delom** *in* **kapitalom)** *in da lahko razredni odnosi obstajajo brez antagonizmov. Ta „vidik" je samo drugačna oblika teorij o „družbeni harmoniji" (ki je že sam po sebi dovolj ogaben izraz) ali pa tiste o „državi vsega ljudstva". Vse te zablode izvirajo iz zmešanih predstav o tem, kaj je produckija in kaj je distribucija. „Vulgarni socializem (od njega spet del demokracije) je prevzel do vulgarnih ekonomistov to, da gleda na razdelitev in jo obravnava kot neodvisno od načina produkcije in predstavlja zato socilaizem tako, kakor da se vrti okrog razdelitve". (K. Marx: Kritika gothskega programa)*

Ob tem naj samo pripomnimo, da zastavo v največji zgoščenosti vulgarizacij nosi prav gotovo Meta Demšar: „Tako je naprimer jasno, da ob trditvah, da je izobraževanje za delo funkcionalistično in da ima danes iste cilje, kot jih postavlja meščanski razred v kapitalistični produkciji, posamezniki v razpravi pozabljajo, da je **naš socialističen način produkcije doživel pomembne zgodovinske spremembe, ter da ima delo v samoupravni socialistični družbi povsem drugačno naravo."** *(M. Demšar: Zanikanje družbenih prizadevanj, „Komunist", 23. 3. 1979) „Hoče biti sinteza, pa je sestavljena zmota." (K. Marx: Beda filozofije, MEID II, str. 494)*

V.

Od vseh produkcijskih instrumentov je največja produktivna sila revolucionarni razred sam. (Marx)

Prišli smo do najpomembnejše točke v našem obravnavanju. Če alternativo ponovimo, se zastavlja takole — kaj pomeni, če se osnutek zakona (in sestavljalec ocene) nenehno sklicuje na interese združenega dela. Po drugi strani pa se alternativa razpleta v vprašanja, kakšni so lahko rezultati, če reformo izobraževanja ne povežemo z zahtevo po spremembi produkcijskih donosov.

Z marksističnega stališča pomeni termin „interesi združenega dela" če si pod tem pojmom predstavljamo, da so ti interesi enotni. „Enotnost" teh interesov namreč „pozablja" na razredni boj, ki se odvija v materialni produkciji. Združeno delo ne more biti „nenehni" integrator tako različnih interesov, ki jih imajo posamezni producenti v družbeni delitvi dela. Blagovna produkcija kontinuirano **poglablja** *delitev dela in vzpostavlja antagomistična nasprotja znotraj te delitve.*

Pri tej povezavi blagovne produkcije in izobraževanja pa je daleč najbolj odločilno nekaj drugega. Kot smo že omenili, osnutek implicitno sloni na domnevi, da se v združenem delu ne izvaja blagovna produkcija, oz. da je delavsko samoupravljanje kot progresivna sila, ki omejuje sfero blagovne produkcije, tisti faktor, ki nenehno odpravlja blagovno produkcijo. Zmota je misliti, da je blagovna produkcija prozoren, oz. takoj razviden proces, ki omogoča v najvišji meri pravilne samoupravne odločitve.

Že Marx sam je poudaril, da je prvo poglavje Kapitala I., kjer analizira blago (začne torej z celično obliko buržuazne produkcije), še posebej pa v četrtem razdelku, ki nosi naslov: Blagovni fetišizem in njegova skrivnost, najtežje za razumevanje sploh in ključna točka za razumevanje celotne politične ekonomije (glej kje). „Skrivnost blagovne produkcije tiči kratkomalo v tem, da zrcali ljudem družbene značaje njihovega lastnega dela kot družbene značaje produktov dela samih, kot družbene naravne lastnosti teh stvari, in zato tudi družbeni odnos producentov do skupnega dela kot družbeni odnos med predmeti, ki obstaja izven producentov." (K. Marx: Kapital I str. 84)

„Uporabni predmeti postanejo blago sploh samo zato, ker so **produkti takih privatnih del, ki se opravljajo neodvisno eno od drugega.** *Kompleks teh privatnih del tvori družbeno celotno delo" . . . posamezna privatna dela se v resnici izkažejo kot členi družbenega celotnega dela šele s pomočjo stikov, v katere postavi menjava delovne produkte in z njimi njih producente. Le-tem se zato zdijo družbeni odnosi med njihovimi privatnimi deli kot to, kar so, t. j. ne kot neposredni družbeni odnosi med osebami samimi v njihovih delih, temveč nasprotno, kot* **stvarni** *(materialni)* **odnosi** *med ljudmi in* **družbeni odnosi med stvarmi** *(isto, str. 85).*

Velja pripomniti, da nam je naša stvarnost še lahko stvaren dokaz, da se produkcija odvija v okvirih blagovne produkcije. To pomeni, da blago ni producirano kot uporabna vrednota, ampak le zgolj **za zamenjavo** *Tako, da se: „. . . njegov neposredni odnošaj, kot uporabne vrednote za zadovoljitev potrebe producenta, pojavlja kot nekaj docela* **naključnega, irelevantnega in nebistvenega** *(podčrt. ured.) (Časopis 17—18, 1976, str. 245)*

Ranko Bon je v fragmentarnem zapisu zelo plastično prikazal alternativo, ki je tukaj obravnavamo, zato jo bomo navedli. „Dokazovalo se je . . . da je razvoj samoupravljanja kumulativna, progresivni približujoča se odprava blagovne produkcije in vseh z njo povezanih družbenih pojavov.

Ta vrsta dokazovanja suponira, da je vse, kar zadeva blagovno produkcijo, popolnoma razvidno, ter da odločitve samoupravnih teles zatorej ne morejo biti drugačne kot optimalne, oziroma vsaj niso strukturalno ovirane, da bi postale optimalne." „Družbena produkcijska razmerja morajo biti zadostno prozorna, tj., 'transparentna' ali 'čitljiva', da bi bilo samoupravljanje kumulativno, imelo osvobajajočo in izobrazbeno vlogo. Sicer lahko streže nasprotnem pomenu: progresivni mistifikaciji družbenih produkcijskih razmerij. **Le naraščajoče razumevanje mističnega sveta more povečati človekovo zmožnost upravljati ga.** *Zapopadljiv svet je predpogoj za samoupravljanje. Svet blaga kot je pokazal Marx ne zadovoljuje tega pogoja." (R. Bon: Zapis o blagovni produkciji in družbenem planiranju, Časopis),*

Marksistično izobraževanje se torej v povezavi s prakso izkaže za eno najmočnejših materialnih sil v produkcijskih odnosih, ki lahko in mora rušiti obstoječo blagovno produkcijo. Nasprotno pa sestavljalec ocene pribija: „. . . da mora objektivno nujno biti sistem izobraževanja v osnovi skladen s stopnjo razvoja proizvajalnih sil in družbenih donosov." (str. 8). To na **splošno** *brez dvoma drži. Ta nedvomno pravilna misel pa ne drži v vseh okoliščinah in vseh primerih danih razmer. Če pristajamo na to, da mora biti izobraževanje v skladu s proizvajalnimi silami (in to je vedno, kakorkoli gledamo) in družbenimi odnosi, potem konsekventno temu pristajamo na to, da je anarhija blagovne produkcije tisti* **odločujoči** *faktor, ki žene in revolucionira razvoj proizvajalnih sil, toda na podlagi* **obstoječih** *družbenih odnosov. (Pri tem je treba opozoriti, da je načrtovanje kadrov, ki ga tako pogumno razglaša osnutek zakona, več ali manj Sisifovo delo. Če vemo, da je blagovni produkciji imanentna anarhija, kaotičnost in predvsem* **nepredvidljivost** *potem je zelo nestvarno, če* **resno** *mislimo, da se kaj takega na taki podlagi da narediti. In stvar postane popolnoma nemogoča, če hočemo to narediti za daljše obdobje — recimo za 15 do 25 let. Sam izraz anarhije je že dejstvo, da sta dve instituciji dali popolnoma različne rezultate glede kadrovskih potreb.)*

Ta vulgarizacija se povezuje z naslednjo globokoumnostjo: „Zgolj splošna izobrazba, zgolj usposobljenost človeka za kritiko obstoječih produkcijskih odnosov ne more v tej smeri biti osnovni spodbujevalec nadaljnjega razvoja proizvajalnih sil, pa s tem ne more biti tudi edini nosilec razvoja proizvodnih odnosov." (str. 8).

To ni samo skrajna vulgarizacija razprav z okrogle mize, ampak je produkt **zdravorazumarskega mišljenja,** *ki ob marksizmu zamahne z roko, češ ne velja samo kritizirati, ampak je treba tudi delati. Tako bi odgovoril tudi kakšen direktor tozda: Ne potrebujemo kritizerjev, ampak dobre delavce. Ni na nivoju Tribune, da bi se spuščali v izpodbijanje takih zdravorazumarskih misli, ki marksistično teorijo zvaja na KRITIZIRANJE. Omeniti pa vseeno velja, kako pokuka na dan utilitarizem in ekonomizem. Splošna izborazba je tu po* **meščansko** *obravnavana kot nepotreben balast.*

Zdravorazumarsko mišljenje ni tukaj nekaj slučajnega, oz. lagodnost sestavljalca ocene, ampak se pokaže tudi v naslednji blesteči glorifikaciji: „Te kritike negirajo pedagoško psihološko vrednost proizvodno-tehničnega ustvarjanja oz. proizvodnega dela." Noben trezno misleč človek ne more zanikati tega dejstva (sicer pa je to zelo pogrešna resnica, kajti **človeške dejavnosti, ki se ne bi reflektirale v njegovi duševnosti). Namreč da s psihološkega vidika delo na tekočem traku učinkuje na človekovo osebnost skrajno destruktivno** *in poneumljajoče in ne daje nobenih „materialnih" pogojev za vsestransko razvito osebnost. Sicer pa, kdo si lahko danes sploh upa* **enačiti proizvodno delo in ustvarjanje. Razen če s tem mislimo na „ustvarjanje" bogastva — za druge.**

VI. Kdo komu zaupa?

Oceni se sploh ne zdi neprimerno, da ne bi razpravljalcem podtikala: „. . . latentne dvome v moč in sposobnost delavskega razreda, da bo kot osnovna družbenoekonomska sila nosilec družbenega in tehničnega napredka."

Sklicevanje na delavski razred je konec in tudi začetek te kritike.

Opraviti imamo kar z dvojno mistifikacijo. Osnutek zakona o usmerjenem izobraževanju je **identificiran** *kot interes delavskega razreda in to je podlaga, na kateri se potem zelo lahko obtoži razpravljalce, da dvomijo v „moč in sposobnost delavskega razreda", če načelno razpravljajo o osnutku zakona.*

„Ta identifikacija ideologije i nauke, odnosno koncepcija ideologije koja obuhvata nauku, potiče od odnosa između subjektivnog i objektivnog u okviru jedne problematike subjekta". „. . . pošto je proletarijat u suštini jedna univerzalna klasa, njegova je subjektivnost univerzalna, ali univerzalna subjektivnost može da bude samo objektivna, to jest naučna. Poznata je i posledica te koncepcije: **spontanizam** *(N. Poulantzas: Politička vlast i društvene klase, IC Komunist, Bgd. 1978, str. 198).*

In prav zato gre — za spontanost. Osnutek zakona je spontanizem, ki se hoče na vse načine prikazati kot interes delavskega razreda, oz. gre za poskus prikazovanja spontanizma kot temeljne moči delavskega razreda, če seveda predhodno pristajamo na to, da predstavniki proletariata nikakor ne morejo delovati drugače kot v interesu proletariata. Take koncepcije so in bodo imele zelo hude posledice za proletarsko stvar.

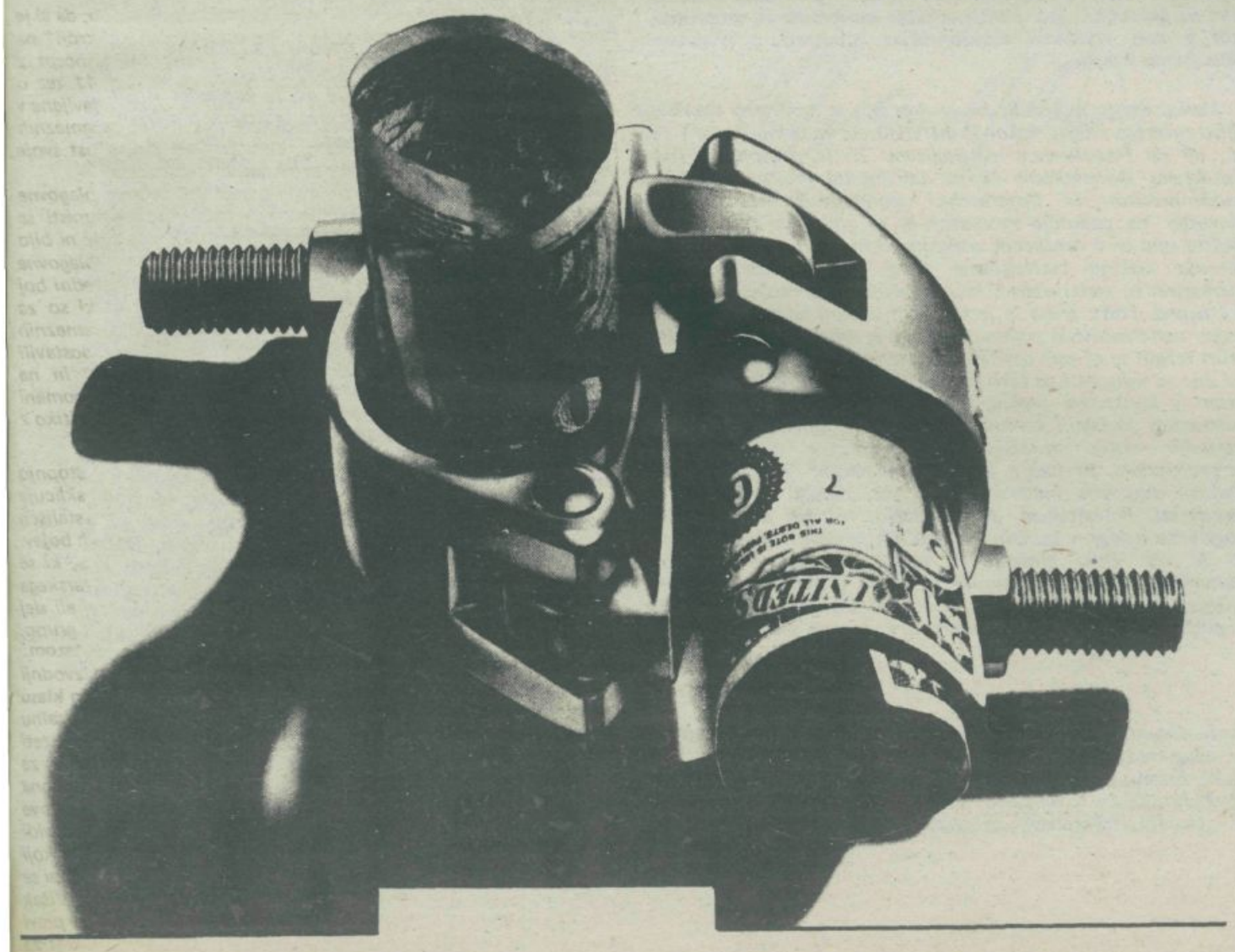

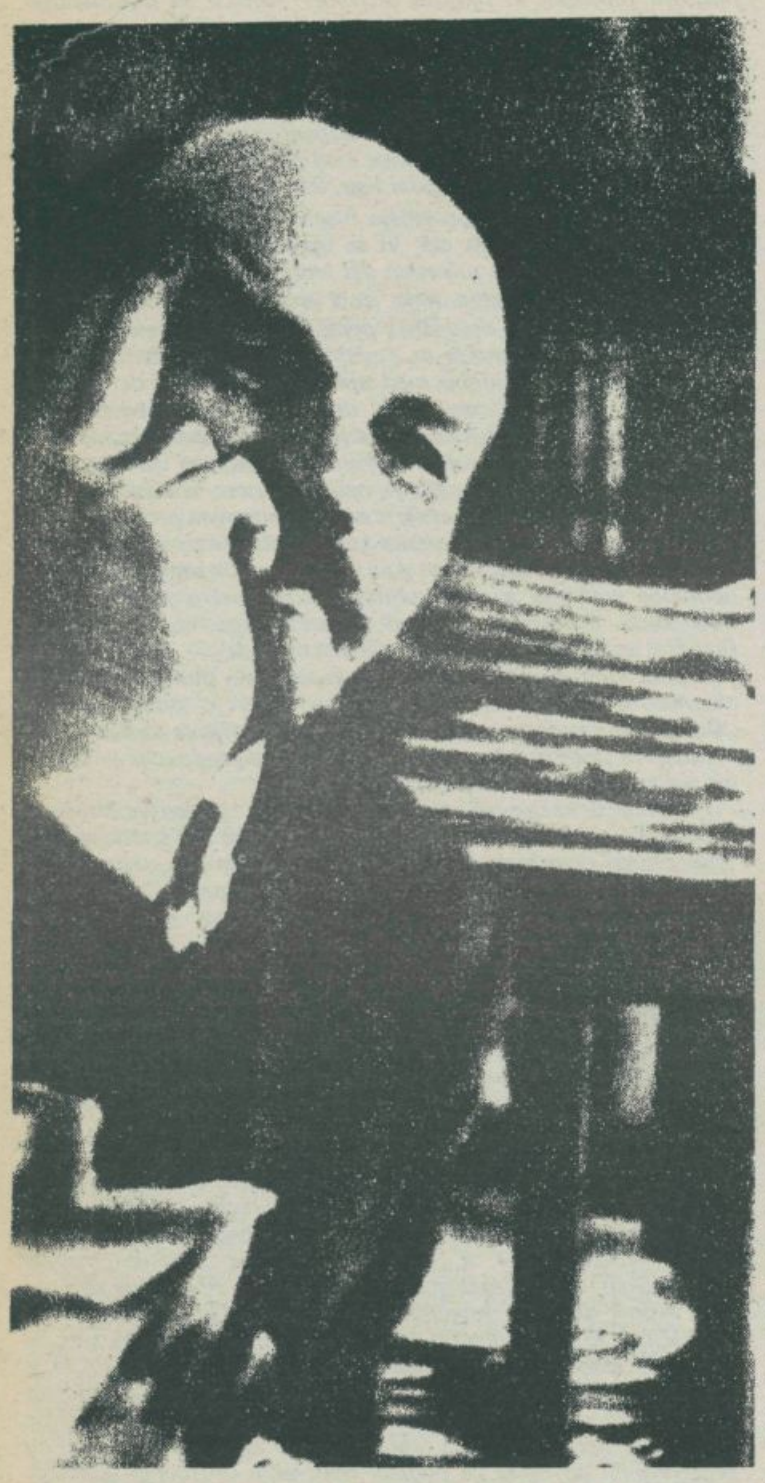

Leninov tekst O, odnosu delavske partije do religije iz leta 1909 je prikaz taktike in strategije boja na tem področju. Tekst bo objavljen v Izbranih delih V.I.Lenina pri Cankarjevi založbi.

uredništvo

o odnosu DELAVSKE PARTIJE do religije. LENIN

Govor odposlanca Surkova v državni dumi pri presojanju fonda sinode in diskusija v naši dumski frakciji pri obravnavanju osnutka tega govora, ki jih priobčujemo spodaj, so sprožili zelo pomembno in prav v sedanjem času posebej pereče vprašanje (1). Zanimanje za vse kar je v zvezi z religijo je danes, nesporno, zajelo široke kroge „družbe" in prodrlo v vrste inteligence, ki je naklonjena delavskemu gibanju, pa tudi v določene delavske kroge. Socialna demokracija je vsekakor dožna razložiti svoj odnos do religije.

Socialna demokracija gradi ves svoj svetovni nazor na znanstvenem socializmu tj. marksizmu. Filozofska osnova marksizma je dialektični materializem, ki je popolnoma sprejel zgodovinske tradicije materializma 18. stol. v Franciji in Feuerbacha (prva polovica 19. st. v Nemčiji - tradicije brezpogojno ateističnega materializma, ki je odločno sovražen vsaki religiji, kot sta tako večkrat izjavljala Marx in Engels. Spomnimo se, da ves Engelsov „Anti-Dühring", ki ga je Marx prebral v rokopisu, razkriva nedoslednost materializma materialista in ateista Dühringa, v luknjah ki jih je pustil za religijo in religiozno filozofijo. Spomnimo se, da v delu o Ludwigu Feuerbachu, Engels istemu očita to, da se bori proti religiji, na zato da bi jo uničil, temveč zato da bi jo obnovil, ustvaril novo, „vzvišeno" religijo in temu podobno. Religija je opij ljudstva – ta Marxov izrek je osnova vsega marksističnega svetovnega nazora glede vprašanja religije. (2) Vse sodobne religije in cerkve, vse in vsakršne religiozne organizacije, marksizem vedno obravnava kot organe buržoazne reakcije, ki služijo za zaščito eksplotacije in omamljanje delavskega razreda.

Vendar je istočasno obenem Engels večkrat obsojal poskuse ljudi, ki so želeli biti bolj „levi", ali pa bolj „revolucionarni" od socialne demokracije, ter v programu delavske partije vnesti neposredno priznavanje ateizma z napovedjo vojne religiji. Ko Engels leta 1974 govori o slovečem manifestu ubežnikov Komune, blankistov, ki so živeli kot emigranti v Londonu, ocenjuje kot neumnost njihovo hrupno napoved vojne religiji, in pri tem izjavlja, da je taka napoved vojne religiji najboljši način da se oživi interes za religijo in otežkoči dejansko odmiranje religije. Engels blankistom očita nemoč razumeti to, da samo razredni boj delavskih množic, ki vsestransko priteguje najširše sloje proletariata v zavestno in revolucionarno družbeno prakso, lahko dejansko osvobodi zatirane množice pritiska religije, medtem, ko je razglašanje, da je vojna proti religiji politična naloga delavske partije, le anarhična fraza. (3) Tudi leta 1877, v „Anti-Dühringu", neprizanesljivo preganjajoč najmanjša popuščanja Dühringa-filozofa idealizmu in religiji, Engels, ne manj odločno, obsoja domnevno revolucionarno Dühringovo idejo o prepovedi religije v socialistični družbi. Napovedovati tako vojno religiji – pomeni – pravi Engels – „prebizmarkirati samega Bizmarka"., tj. ponoviti neumnost bizmarkovskega boja s klerikalci (znameniti „boj za kulturo", Kulturkampf, tj. Bizmarkov boj, leta 1870, proti nemški partiji katoličanov, partiji „centra", s policijskimi preganjanji katolicizma), S takim bojem je Bizmark samo okrepil vojskujoči se klerikalizem katoličanov, in storil škodo dejanski kulturi, ker je izpostavil religiozne delitve nemesto političnih in odvrnil pozornost nekaterih slojev delavskega razreda in demokracije od bistvenih nalog razrednega in revolucionarnega boja v smer najbolj površnega in buržuazno-lažnivega anti-klerikarizma. Obtožujoč Düringa, ki je hotel biti ultrarevolucionaren, zaradi želje, da v drugačni obliki ponovi Bizmarkovo neumnost, je Engels zahteval od delavske partije spretnost potrpežljivega dela na organiziranju in izobraževanju proletariata, ki vodi k odmiranju religije, ne pa podajanje v avanture političnega boja z religijo. (44) To stališče je prišlo v telo in kri nemške socialne demokracije, ki se je na primer, izjasnila za to, da se jezuitom dovoli svoboden vstop v Nemčijo, za odpravo slehernih ukrepov policijskega boja s to ali ono religijo. „Razglašanje religije za privatno zadevo" – ta sloveča točka Erfurtskega programa (1891. leta) je utrdila že prej opredeljeno politično taktiko socialne demokracije.

Ta taktika je že sedaj postala šablonska, uspela je povročiti novo popačenje marksizma v nasprotno smer, v smer oportunizmu. Tezo Erfurtskega programa so začeli tolmačiti v tem smislu, češ da mi, s.-d. naša partija, štejemo religijo za zasebno zadevo, da je za nas, kot s.-d., kot partijo, religija privatna zadeva. Ne da bi vstopal v direktno polemiko s tem oportunističnim nazorom, je Engels v 1890. letih menil, da je proti njemu potrebno odločno nastopiti v pozitivni obliki, ne pa v polemični. Namreč: Engels je to naredil v obliki izjave, kar je namenoma vse podrčrtal, da socialna-demokracija meni, da je religija zasebna zadeva glede odnosa do države, nikakor pa ne glede odnosa do same sebe, niti glede odnosa do marksizma, niti glede odnosa do delavske partije. (5)

Taka je zunanja zgodba (štorija) stran nastopov Marxa in Engelsa o vprašanju religije. Za ljudi, ki imajo namaren odnos do marksizma, za ljudi ki niso sposobni, ali pa ne želijo razmišljati, je ta zgodba kepica brezmiselnih protislovij in omahovanj marksizma: pač nekakšna kaša „doslednega" ateizma in „popuščanje" religiji, nekakšno „nenačelno" nihanje med revolucionarno vojno proti bogu in strahopetnim hrepenenjem „prilizniti" se delavcem, ki verujejo, odpraviti njihov strah, itd. ipd. V literaturi anarhističnih frazerjev lahko zasledimo nemalo napadov na marksizem v tem smislu.

Toda tisti, ki je sposoben količkaj resno zavzeti stališča do marksizma, se zamisliti v njegove filozofske temelje in v izkušnje mednarodne socialne demokracije, lahko spozna, da je taktika marksizma glede odnosa do religije globoko dosledna in da sta jo Marx in Engels dobro preudarila, da je tisto kar imajo diletanti in nevedneži za omahovanje, direkten in neizogiben sklep dialektičnega materializma. Bilo bi zelo napačno misliti, da se navidezna „zmernost" marksizma glede odnosa do religije pojasnjuje s tako imenovanimi „taktičnimi" premisleki v smislu želje ne preplašiti" ipd. Politična linija marksizma je, nasprotno, tudi v tem vprašanju nerazdružljivo povezana z njegovimi filozofskimi temelji.

Marksizem je materializem. In kot tak je prav tako neprizanesljivo sovražen religiji, kakor je materializem enciklopedistov v 18. st., ali pa Feuerbachov materializem. To je nedvomno. Toda dialektični materializem Marxa in Engelsa gre še naprej od enciklopedistov in Feuerbacha, uporabljajoč materialistično filozofijo na področju zgodovine in na področju družboslovja. Dolžni smo se v družbenih znanosti boriti proti religiji. To je – abeceda vsakega materializma, torej tudi marksizma. Toda marksizem ni materializem, ki se ustavlja pri abecedi. Marksizem gre naprej. Pravi: treba se je znati boriti proti religiji, za to pa je nujno materialistično pojasniti vir vere in religije v množicah. Boj proti religiji se ne sme omejiti na abstraktno – ideološko pridigo, ne sme se reducirati na tako pridigo; ta boj je potrebno postaviti v zvezo s konkretno prakso razrednega gibanja, usmerjenega v odstranitev socialnih korenin religije. Zakaj se religija ohranja v zaostalih slojih mestnega proletariata, v širokih slojih polproletariata, pa tudi v kmečkih množicah? Zaradi neznanja ljudstva odgovarja buržoazni progresist, radikal, ali buržuazni materialist. Potemtakem, dol z religijo, naj živi ateizem, naša poglavitna naloga je razširitev ateističnih pogledov. Marksist pravi: to ni res. Tako gledanje je površno, buržoazno omejeno kulturništvo. Tako pojmovanje ni dovolj poglobljeno, korenine religije ne materialistično, temveč idealistično. V sodobnih kapitalističnih deželah so te korenine v glavnem socialne. Socialni pritisk nad delavskimi množicami, njihova dozdevna nemoč pred slepimi silami kapitalizma, ki navadnim delovnim ljudem vsakodnevno in nenehno povzroča tisočkrat hujše trpljenje, bolj surova mučenja, kakor pa sleherno nevsakdanje dogajanje kot je vojna, potres itd., – v tem so najgloblje sedanje korenine religije. „Strah je ustvaril bogove". Strah pred slepo silo kapitala, ki je slepa zato, ker jo ljudske množice ne morejo predvideti, ki na vsakem koraku v življenju proletarca in malega gospodarja grozi, da bo prinesla in prinaša „naglo" „nepričakovano", „slučajno" obubožanje, pogubo, spremembo v beračа, v pauperja, v prostitutko, smrt od lakote, – tu je koren sodobne religije, ki ga mora materialist najprej in najbolj imeti pred očmi, če ne želi ostati materialist pripravljalnega razreda. Nobena razsvetljenska knjižica ne bo odpravila religijo iz množic, ki jih je poneumila težka kapitalistična ječa, ki so odvisne od slepih, rušilnih sil kapitalizma, dokler se te množice same ne naučijo združeno, organizirano, premišljeno, zavestno boriti proti temu korenu religije, proti gospodarstvu kapitala v vseh oblikah.

Ali iz tega sledi, da je razsvetljenska knjižnica proti religiji škodljiva ali pa odvečna? Ne. Iz tega sploh ne sledi kaj takega. Iz tega sledi, da mora biti ateistična propaganda socialne demokracije podrejena svoji osnovni nalogi: razvoju razrednega boja zatiranih množic proti eksploatatorjem.

Lahko se zgodi, da človek, ki se ni poglobil v osnove dialektičnega materializma tj. filozofijo Marxa in Engelsa, ne razume (ali vsaj ne razume takoj) dano situacijo. Kako to? Idejno propagando, oznanjanje nekaterih idej, boj proti temu sovražniku kulture in progresa, ki se že tisočletja ohranja (tj. boj proti religiji) podrediti – razrednemu boju, tj. boju za določene praktične cilje na ekonomskem in političnem področju?

Podoben ugovor sodi med številne vsakdanje očitke marksizmu, ki pričajo o popolnem nerazumevanju Marxove dialektike. Protislovje, ki spravlja v zadrego tiste, ki prigovarjajo na podoben način, je živo protislovje živega življenja, tj. dialektično, ne pa zgolj verbalno, niti izmišljeno protislovje. Narediti absolutno, neprehodno mejo med teoretično propagando ateizma tj. med rušenjem religioznih verovanj v nekaterih slojih proletariata, in uspehom, potekom, pogoji razrednega boja teh slojev – pomeni nedialektično presojati, pretvarjati elastično, relativno mejo v absolutno, – pomeni nasilno pretrgati to, kar je nerazdružljivo povezano z življenjskostjo. Vzemimo primer. Proletariat določenega področja in določene panoge se deli recimo na napredni sloj dovolj zavestnih socialnih demokratov, ki so, samo po sebi umevno, ateisti, in na dokaj zaostale delavce, ki so še zmerom povezani z vasjo in kmečkim stanom delavcev, ki verujejo v boga, hodijo v cerkev, ali so celo pod direktnim vplivom krajevnega duhovnika, ki, denimo, ustanavlja krščansko delavsko zvezo. Domnevajmo dalje, da je ekonomski boj v takem kraju privedel do stavke. Za marksista je obvezno, da v prvi plan izpostavi uspeh stavkarskega gibanja, da se odločno upre delitvi delavcev v tem boju na ateiste in kristjane, da se odločno bori proti taki delitvi. Ateistična pridiga se v takih razmerah lahko pokaže kot odvečna in škodljiva – ne s stališča malomeščanskih razlogov, češ da ne bi preplašili zaostalih slojev, da ne bi zgubili mandat pri volitvah, ipd., temveč s stališča dejanskega napredka, razrednega boja, ki bo, v okoliščinah sodobne kapitalistične družbe stokrat bolje privedel delavce–kristjane do socialne demokracije in ateizma, kakor pa gola ateistična pridiga. Pridigar ateizma bi šel v takem trenutku in v takih okoliščinah samo na roko duhovniku in duhovnikom, ki si ničesar toliko ne želijo, kot da delitev delavcev glede na sodelovanje v stavkah nadomestijo z delitvijo glede na vero v boga. Anarhist, ki propagira boj proti bogu za vsako ceno, bi pravzaprav pomagal duhovnikom in buržoaziji (kakor anarhisti v resnici vedno pomagajo buržoaziji.. Marksist mora biti materialist oz. sovražnik religije, vendar dialektični materialist, tj. tisti, ki boj proti religiji ne postavlja abstraktno, na področje abstraktne, čisto teoretične, vedno enake propagande, ampak konkretno, na področje razrednega boja, ki dejansko poteka in največ in najbolje izobražuje množice. Marksist mora znati upoštevati celotno konkretno situacijo, vedno najti mejo med anarhizmom in oportunizmom (ta meja je relativna, elastična, spremenljiva, vendar obstaja), ne sme vpadati niti v abstraktni, samo na besedah dejaven, pravzaprav prazen anarhistični „revolucionizem", niti v malomeščanstvo in oportunizem drobnega buržuja, ali pa liberalnega intelektualca, ki se boji boja proti religiji, pozablja na to svojo nalogo, spravlja se z vero v boga in ga ne vodijo interesi razrednega boja, temveč plitvi, mizerni račun: ne užaliti, ne odriniti, ne prestrašiti, premodro pravilo: „živi in pusti tudi drugim živeti" itd. ipd.

S tega stališča je treba reševati vsa zasebna vprašanja, ki se nanašajo na odnos socialne demokracije do religije. Na primer, pogosto se postavlja vprašanje, ali je duhovnik lahko član s.–d. partije, in navadno je odgovor brez pridržkov pozitiven, opirajoč se na izkušnje evropskih s.-d. partij. Toda ta izkušnja je porojena ne samo z uporabo doktrine marksizma v delavskem gibanju, temveč tudi s posebnimi zgodovinskimi pogoji na Zahodu, ki jih v Rusiji ni (o teh pogojih bomo še govorili), tako da brezpogojno pozitivni odgovor tu ni pravilen. Ne more se enkrat za vselej in za vse pogoje razglasiti, niti nasprotno pravilo. Če duhovnik pristopa k nam zaradi skupnega političnega dela in vestno opravlja partijsko delo, ne da bi nastopal proti partijskemu programu, potem ga lahko sprejmemo v vrste s.–d., kajti protislovje med duhom in osnovo našega programa in religioznim prepričanjem duhovnika, v takih pogojih, lahko ostane zgolj protislovje ki zadeva samo tega duhovnika, njegovo osebno protislovje, politična organizacija pa ne more preverjati svoje člane glede odsotnosti protislovja med njihovimi pogledi in programom partije. Vsekakor bi pa podoben primer lahko bil le redka izjema, celo v Evropi, v Rusiji je pa zelo malo verjeten. In če bi, na primer, duhovnik vstopil v s.-d. partijo in začel izvajati, kot svoje osnovno in skoraj edino delo, pridigo svojih religioznih pogledov v tej partiji, tedaj bi ga partija brezpogojno morala izključiti iz svojega okolja. Dolžni smo ne samo dopuščati, ampak tudi pritegovati vse delavce, ki ohranjajo vero v boga, v s.-d. partijo, smo brezpogojno proti najmanjši žalitvi njihovih religioznih prepričanj, toda pritegujemo jih zaradi vzgajanja v duhu našega programa, ne pa zaradi aktivnega boja

1. *Nanaša se na govor social-demokrata P. I. Surkova, odposlanca v tretji Državni dumi, pri presojanju fonda sinode, na zasedanju Dume, 14. (27) aprila 1909. leta. Razprava in govor sta objavljena v članku „Razprave v dumski social-demokratski frakciji glede vprašanja o odnosu social-demokracije do religije", „Proletarec, 13, (26). maja 1909. l.*
2. *K. Marx: „H kritiki Heglovega državnega prava" (MEID I, str.: 192)*
3. *F. Engels: „Emigrantska literatura; II. program blankističnih emigrantov-komunardov"*
4. *F. Engels; „Anti Dühring" („Anti-Dühring", CZ Lj. 1979, str. 353)*
5. *„Uvod" F. Engelsa k „državljanski vojni v Franciji" K. Marxa.*

proti njim. Dopuščamo svobodo mnenj znotraj partije, vendar v določenih mejah, ki jih določa svoboda grupiranja: nam ni potrebno iti z ramo ob rami z aktivnimi pridigarji pogledov, ki jih večina partije zavrača.

Drugi primer: ali se lahko v vseh okoliščinah enako obsojajo, člani s.-d. partije zaradi izjave: „socializem je moja religija" in pa propagiranja nazorov, ki ustrezajo podobni izjavi? Ne. Odstopanje od marksizma (torej tudi od socializma) je tu očitno, ampak pomen tega odstopanja, njegova, da tako rečemo, specifična teža, so lahko različni v različnih okoliščinah. Eno je, če agitator ali človek, ki nastopa pred delavskimi množicami govori tako le zato da bi bil bolj razumljiv, da bi lažje začel razlago, da bi bolj realno poudaril svoje nazore v terminih, ki so najbolj enostavni in običajni za nerazvite množice. Druga reč pa je, če pisatelj začne propagirati „božjo graditev", ali pa bogograditveni socializem (v stilu, na primer, našega Lunačarskega in co.). Kolikor bi lahko bili v prvem primeru obsodba krivičen očitek, ali celo neumestna utesnitev agitatorjeve svobode, svobode „pedagoškega" vplivanja, toliko bi bila v drugem primeru partijska obsodba nujna in obvezna. Trditev: „socializem je religija" je za ene oblika prehoda od religije k socializmu, za druge pa –od socializma k religiji.

Preidimo sedaj na okoliščine, ki so na Zahodu povzročile oportunistično interpretacijo teze: „ razglašanje religije kot zasebne zadeve". Vsekakor je tudi tu prisoten vpliv splošnih vzrokov, ki porajajo oportunizem nasploh kot žrtvovanje temeljnih interesov delavskega gibanja za trenutne koristi. Partija proletariata zahteva od države razglasitev religije za privatno zadevo, nikakor pa v „privatno zadevo" ne šteje vprašanje boja z opijem ljudstva, boja z religioznimi praznoverji itd. Oportunisti popačijo zadevo tako, kakor da socialno demokratska partija šteje religijo za privatno stvar!

Vendar, razen navadnega oportunističnega popačenja (povsem nepojasnjenega v diskusijah, ki jih je imela naša dumska frakcija pri obravnavanju nastopa o religiji), obstajajo posebne zgodovinske razmere, ki so izzvale sedanjo, takorekoč, pretirano ravnodušnost evropskih s.-d. partij do vprašanja religije. Te razmere so dvojne narave. Prvič, naloga boja proti religiji je zgodovinska naloga revolucionarne buržoazije, na Zahodu je to nalogo v znatni meri izpolnila (ali izpolnjevala) buržoazna demokracija v obdobju svojih revolucij ali svojih napadov na fevdalizem in srednjeveštvo. Tradicija buržoazne vojne proti religiji, vojne ki so jo začeli že zdavnaj pred pojavom socializma, obstaja v Franciji in Nemčiji (enciklopedisti, Feuerbach). V Rusiji, ustrezno razmeram naše buržoazno-demokratične revolucije je tudi ta naloga padla na ramena delavskega razreda. Drobnoburžoazna (narodniška) demokracija v tem pogledu pri nas ni veliko naredila, (kot mislijo novopečeni črnoostenski kadeti, ali pa kadetski črnoostenci v „Bexu" (6), temveč premalo v primerjavi z Evropoo.

Po drugi strani pa je tradicija buržoazne vojne proti religiji uspela V Evropi ustvariti specifično buržoazno popačenje te vojne z anarhizmom, ki pri vsej „besnosti" svojih napadov na buržoazijo, stoji na tleh buržoaznega svetovnega nazora, kot so marksisti že davno in mnogokrat pojasnjevali. Anarhisti in blankisti v romanskih deželah, , Most (nekdanji, med drugim, Duhringov učenec) in co. v Nemčiji, anarhisti 80. let v Avstriji, so privedli do non plus ultra revolucionarno frazo v boju proti religiji. Ni nenavadno, da evropske s.-d. sedaj pregibajo palico, ki so jo anarhisti upognili. To je razumljivo in, v določeni meri, zakonito vendar za nas, ruske s.-d. ni primerno, da pozabljamo na posebne zgodovinske razmere Zahoda.

Drugič, na Zahodu, po koncu nacionalnih bružoaznih revolucij, po uvedbi več ali manj popolne svobode veroizpovedi, je vprašanje demokratičnega boja z religijo zgodovinsko že toliko potisnjeno v drugi plan na račun z bojem buržoazne demokracije proti socializmu, da so buržuazne vlade zavestno poskušale odvrniti zanimanje množic od socializma z organiziranjem kvaziliberalnega „pohoda" nad klerikalizem. Takega značaja je bil tudi Kulturkappf v Nemčiji in boj francoskih buržoaznih republikancev proti klerikalizmu. Buržoazni antiklerikalizem, kot sredstvo za odvračanje zanimanja delavskih množic od socializma – to je na Zahodu predhodilo razširitvi sedanje „ravnodušnosti" do boja z religijo v vrstah s.-d. Iz zopet je to razumljivo in zakonito, ker so s.-d. morali nasproti buržoaznemu in bizmarkanskemu antiklerikalizmu postaviti ravno podreditev boja proti religiji boju za socializem.

V Rusiji so okoliščine popolnoma drugačne. Proletariat je voditelj naše buržoazno-demokratične revolucije. Njegova partija mora biti idejni vodja v boju z vsem kar je srednjeveško, torej tudi s staro, uradno religijo in proti vsem poskusom, da se ta obnovi ali utemelji nanovo itd. Torej, če je Engels dokaj blago popravljal oportunizem nemških s.-d, ki so zahtevo delavske partije, da bi država razglasila religijo za privatno zadevo, zamenjali z razglašanjem religije za privatno zadevo samih s.-d. in socialno demokratske partije – potem je jasno, da bi prevzemanje tega nemškega popačenja s strani ruskih oportunistov zaslužilo stokrat ostrejšo Engelsovo obsodbo.

Naša frakcija je pravilno ravnala, ko je z dumske tribune izjavila, da je religija opij ljudstva in na ta način je ustvarila precedans, ki mora služiti kot osnova za vsa nastopanja ruskih s.-d. v vprašanju religije. Ali je bilo potrebno iti naprej in še bolj podrobno razvijati ateistične sklepe? Mislimo, da ni. To bi lahko grozilo s pretiranim poveličevanjem boja proti religiji; to bi lahko vodilo k zabrisovanju meja med buržoaznim in socialističnim bojem proti religiji. Prvo, kar je morala s.-d. izpolniti v črnosotenski dumi, je bilo častno opravljeno.

Drugo – skoraj temeljno za s.-d. je pojasnjevanje razredne vloge cerkve in duhovščine v podpiranju črnosotenske vlade in buržoazije v njenem boju z delavskim razredom – je bilo ravno tako častno opravljeno. Seveda se na to temo lahko pove še veliko več in naslednja nastopanja s.-d. bodo našla to, s čimer bodo dopolnila govor tovariša Surkova, toda vseeno je bil njegov govor izvrsten in njegova razširitev v vse partijske organizacije je neposredna dolžnost naše partije.

Tretje – potrebno je bilo z vso natančnostjo obrazložiti pravilni smisel teze, ki so jo nemški oportunisti tako pogosto pačili „razglašanje religije kot privatne zadeve". Tega pa tovariš Surkov, na žalost, ni naredil. Škoda je tem večja zato, ker je v prejšnji dejavnosti frakcije glede tega vprašanja že prišlo do napake pri tovarišu Belousovu[7], kar je pravočasno opazil „Proletarij". (77) Prerekanja v frakciji pričajo, da ji je spor okoli ateizma zakril vprašanje pravilne razlage razvpite zahteve, da se religija razglasi za privatno zadeve. Za to napako cele frakcije ne bomo dolžili samo tovariša Surkova. In ne samo to. Odkrito priznavamo da je to napaka celotne partije, ki ni dovolj razjasnila to vprašanje, v zavesti s.-d. ni dovolj poudarila pomen engelsovske pripombe nasloveljene na nemške oportuniste. Diskusije v frakciji pričajo, da je to bilo ravno nerazumevanje vprašanja, nikakor pa ne pomanjkanje dobre volje, da se upošteva Marxov nauk, in prepričani smo, da bo napaka popravljena v naslednjih nastopih frakcije.

Nasploh in v celoti, ponavljamo, je govor tovariša Surkova izvrsten in vse organizacije ga morajo razširjati. Z obravnavanjem tega govora je frakcija dokazala, da docela vestno izpolnjuje svojo s.-d. dolžnost. Preostaja nam še, da zaželimo, da bi se dopisi o diskusijah pojavljali v partijskem tisku bolj pogosto, zaradi zbližanja frakcije s partijo, zaradi seznanitve partije z težkim notranjim delom, ki ga frakcija opravlja, da bi vzpostavila idejno enotnost v dejavnosti partije in frakcije.

„Proletarij", št.: 45,
13, (26.) maja 1909. l.

Tiskano po tekstu časopisa „Proletarij"

prevedla Radosavljevič

/
// kvazi, dozdeven

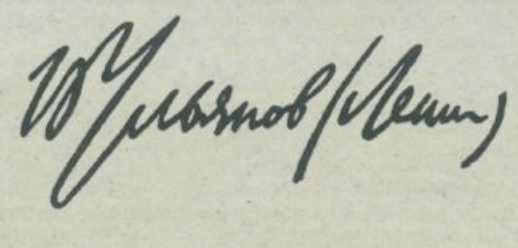

6. – zbornik sestavkov vidnih kadetskih publicistov, predstavnikov kontrarevoluc. liberalne buržuazije.

7. Napaka odposlanca T. O. Belousova je v tem, da je na zasedanju III. Dume 22. marca (14. aprila) o fondu Sinode, v predloženi formuli (formulaciji) priznal religijo za „zasebno stvar vsakega posameznika". Napaka je bila opažena v vodilnem članku časopisa „Proletarec", št.: 28, 2. (15.) aprila 1908. leta.

ČASOPIS ZA KRITIKO ZNANOSTI ŠT. 31 – 32

Lenin bere časopis. V naslednji številki Časopisa berite Lenina! Leninovih tekstov o vprašanjih teorije v razrednem boju, Althusserjev tekst o Leninu in Hribarjev tekst o Althusserju. Poleg tega tekste o nacionalnem vprašanju in še kaj.

OBVESTILO BRALCEM TRIBUNE

V četrtek, 22. XI. 1979, bo na Filozofski fakulteti DAN KULTURE, ki bo trajal od 9. do 21. ure in je namenjen študentom univerze Edvarda Kardelja v Ljubljani.

V programu DNEVA KULTURE so zaobsežena naslednja dogajanja: klasična, rock in improvizirana glasba, glasbene in scenske improvizacije, literarni ring, projekcija kratkih in animiranih filmov, likovna in fotografska razstava, izrazni ples ... in SMN (semenj) – prostor in možnost za prodajo knjig, periodičnega tiska, obleke, športne opreme ali pa avtomobilskih delov ipd. – stvari, ki jih študenti ne rabijo in bi se jih radi znebili. Vabimo vse, ki bi radi aktivno sodelovali v programu te prireditve, naj se čimprej oglasijo na FF v sobi 16!

PRIDITE, ČAKAMO VAS!

Kulturna komisija
OO ZMS FF

Založniška komisija pri študentskem kulturnem centru objavlja razpis za literarna, teoretična in prevodna dela, ki bodo izšla leta 1980 pri založbi ŠKUC-a

Polne naslove in tekste pošljite do 1. 12. 1979 na naslov:
ŠKUC
Stari trg 21
61000 Ljubljana

Mit hoher obrigkeitlicher Bewilligung
wird
am Mittwoch den 25ten Juli 1827
im großen Redouten-Saale
Bartholomäus Bosco
eine große
mechanisch-physikalische Vorstellung
in zwei Abtheilungen zu geben der Ehre haben.

Detail der ersten Abtheilung:
1) Das unterhaltende Bodenspiel.
2) Der magische Spiegel.
3) Das [illegible] Schauspielrad.
4) Die bejauberten Orangen.
5) Die Tauben mit verwechselten Köpfen.
6) Die verschwundenen Uhren.
7) Die Arabesmetamorphose.
8) Was vermag ein Zauberer nicht?

Detail der zweiten Abtheilung:
1) Ein Zug aus der Kettenbrücke.
2) Der Wanderbecher.
3) Das ist unergründlich.
4) Die große Gebetrolle.
5) Proteus oder Spiritus.
6) Das in beliebige Farbe verwandelte Wasser.
7) Der Armstrahl.
8) Die deutsche Bouteille.

Das geehrte Publikum hat bereits Gelegenheit genug gehabt, sich zu überzeugen, daß der Unternehmer allemal gethan, was er versprochen; er hofft daher Glauben zu verdienen, wenn er versichert, daß diese Vorstellung der vorigen Ihm Gelegenheit bestens unterhalten werde. B. B.

Preise der Plätze:
Ein nummerirter Sitz 15 Sgr. Parterre und erste Gallerie 10 Sgr. Zweite Gallerie 5 Sgr.

Billets zu nummerirten Sitzen sind täglich in Herrn Hofe Polagnie zu haben.
Die Casse wird um halb 7 Uhr geöffnet.
Der Anfang ist um halb 8 Uhr. Das Ende um halb 10 Uhr.

boj za izdajanje marksistične literature je razredni boj

Najprej smo menda pobalinsko vrgli bombo, potem pa čakali, kaj bo. In je bilo proti našemu pričakovanju več dima zaradi bombe, kot od bombe same ter mnogo več ranjenih in pobitih tam, kamor bomba sploh ni zadela. V zvitosti našega historičnega in dialektičnega uma ter materialističnega smo to predvideli, zato bomo tokrat vrgli — skozi nekaj naslednjih številk Tribune — kar nekaj zaporednih bombic, na strateško zelo ranljive cilje, ki ne utegnejo hitro zbrati svojih sil za obrambo. Naša pozicija ne sloni na ljubezni do zdrah in pričakovanj, temveč je dosledno, kritično in brezobzirno razkrinkovanje anomalij v sistemu, ki teži k odpravi vseh in vsake anomalije posebej, ki s topovi razrednega boja zadeva razredne sovražnike tam, kjer so najbolj ranljivi.

Razkrinkane in baje razžaljene megle so znova pri svojih opravilih, kajti od vsega v našem članku so jih najbolj zadelovali krepki izrazi in zoper te so naostrili vse dalnoglede tega sveta. Vse drugo pa so zapuhale v gosto predivo splošnosti, neizrekljivih težav in velikanskih želja. Z arhivsko demagogijo branijo svoje pozicije in ne morejo ponuditi niti enega argumenta, ki bi nas pobil.

To je dokaz za vsakega dobrega vojskovodjo, da je napad uspel. Na praktičnem bojišču se je izkazalo — in to se kajpak samo tako preizkusi — da je bi naš frontalen napad, da je bil naš množičen in skoraj samomorilen napad na utrdbo neuspešen. Toda v tej neuspešnosti smo dosegli ogromno taktično zmago. Izkazalo se je namreč nekaj zelo pomembnih stvari za nas bojujoče se materialiste, ki moramo svoje sile vedno dovolj zvito prestrukturirati, da nam uspe prezvijačiti nasprotnika.

Hitra analiza frontalnega napada je dala naslednje rezultate. Če bi napadli frontalno s slabimi silami oz. če bi poslali samo izvidnico, potem bi doživeli neizbežen in dokončen poraz, kajti utrdba bi takoj organizirala izpad težke konjenice, ki nas bi pomendrala. Izkazalo bi se, da je utrdba odlično pripravljena na take klasične napade, ker obenem prepreči tudi razkrivanje svojih slabotnih točk. Prav to smo v zvitosti našega dialektičnega uma tudi predvideli, tj. da bi bil slaboten frontalen napad v klasičnem smislu neizogiben poraz. Zavedali smo se, da nam utrdba lahko strahotno razdrobi naše sile, toda v našem boju smo se zavedali, da lahko postanemo močnejši samo prek tega napada. Zato se nam je prikazoval gornji napad v neizprosni nujnosti. Brez-obziren frontalen napad v katerem smo izgubili precej svojih sil in doživeli poraz, ker nismo uspeli v prvem naskoku, je kljub temu istočasno zmaga, kajti sovražniku ni uspelo zaradi našega brezobzirnega in množičnega napada organizirati izpad težke konjenice, obenem pa se je utrdba tako strahovito zamajala, da so se kaj hitro pokazale razpoke v njej. In prav v te razpoke bomo brezobzirno metali svoje granate.

Tovariš M. Mikeln (direktor Cankarjeve založbe — op. ured.) nam je poslal pismo kot odgovor na uvodnik: Tretja izdaja izbranih del Marxa in Engelsa je kontrarevolucionarno dejanje, v prejšnji številki Tribune. Kot je razvidno iz pisma nas misli tožiti. Tudi prav. Toda tudi tu nismo povsem brez argumentov. Ker je tovariš M. Mikeln zastavil problem tako kajpak nima smisla kaj odgovarjati. Samo nekaj bi pripomnili. Tovariš M. Mikeln nenehno jamra nad „majhnostjo" slovenskega naroda. En aspekt razkrivanja te miselnosti si lahko prebere v članku tov. Lokarjeve v Komunistu. Jamrati nad „majhnostjo našega naroda je seveda zanimivo razredno vprašanje in grobo psovanje slovenskega delavskega razreda. Slovenski delavski razred se je v svoji „majhnosti" dostikrat izkazal kot velikan, ki mu nekateri delavski razredi „velikih" narodov še do kolen ne sežejo. Sicer pa je za posameznika tukaj vedno alternativa. Ali pa če ponovimo neko Marxovo misel, da posameznik lahko prestopi iz svojega razreda v nasproten razred, toda celemu razredu to ni mogoče. In to je sedaj vprašanje!

Tribuna misli obravnavati problematiko izdajanja marksistične literature čim širše in priti do nekaterih bistvenih vzrokov za stanje izdajanja te literature.

Že v tej številki objavljamo intervju s tovarišem Tomažom Mastnakom, ki je urednik za družboslovje pri Cankarjevi založbi. V naslednji številki bomo objavili intervju s Božidarjem Debenjakom, ki je predsednik sekcije za marksistično publicistiko pri MC CK ZKS. V eni naslednjih številk misli Tribuna organizirati širšo razpravo na to temo.

NAJ ŽIVI PROLETARSKA REVOLUCIJA!

UREDNIŠTVO

Opravičujemo se vsem, ki se čutijo razžaljene in opsovane z našim uvodnikom objavljenim v drugi številki študentskega časopisa Tribuna.

uredništvo

PISMO UREDNIŠTVU!
Uredništvu TRIBUNE
61000 Ljubljana
Trg osvoboditve 1/II/86

Vašemu članku „Tretja izdaja izbranih del Mrarxa in Engelsa je kontrarevolucionarno dejanje" v številki (brez datuma) XXIX/2 vašega lista bi rad dodal nekaj pojasnil.

(Besednjak, ki ste ga uporabili v članku, bom pri tem pustil ob strani. Da smo „vodilnostrukturni možje" Cankarjeve založbe naredili „zelo umazano packarijo", „reakcionarno dejanje", da gre za „pohod reakcije", „pohod kontrarevolucije", da vodimo „reakcionarno in gnilo meščansko založniško politiko" in smo „kapitalski hlapci", „meščanski gadi" in tako dalje, boste lahko dokazali pred Temeljnim sodiščem v Ljubljani, kar vam bo gotovo dobrodošla priložnost prikazati, da ne trosite psovk tjavendan, temveč resno mislite, kar napišete. S takim pisanjem bi uredniki TRIBUNE sicer imenitno uspevali v revolverskem BILD Zeitung založbe Springer v zahodnem Berlinu, kamor ste v vašem članku napotili nas iskat novo zaposlitev potem, ko bomo odpoklicani s svojih mest, kar se vam zdi „najmanj, kar bi bilo treba storiti". Ampak, kot rečeno, to pustimo ob strani.)

Kako je slovenska knjiga draga, najbolj vemo delavci v založništvu. Naše knjige bodo spričo malega jezikovnega območja in zaradi tega nizkih naklad zmerom dražje kakor so pri velikih narodih, ampak zdaj so v absolutnih zneskih že dosegle cene knjig v zahodni Nemčiji in presegle povprečne cene v ZDA, kar pomeni pri precej nižji kupni moči Jugoslovanov, da je knjiga pri nas seveda relativno mnogo dražja kakor tam. Dokler naša družba nima denarja za občutno subvencioniranje knjižnih izdaj, se to ne bo moglo spremeniti. Zdaj pomenijo družbene subvencije v celotnem našem dohodku 2 do 3 % kar seveda ne more resno vplivati na ceno knjige nasploh, temveč lahko samo poceni posamezne izdaje, za katere je družba posebej zainteresirana. Da ostanemo pri ME I–V: kulturna skupnost po svojem pravilniku ne financira ponatisov.

Zakaj nismo natisnili že prve izdaje ME I–V v tako visoki nakladi, da je ne bi bilo treba ponatiskovati? Od knjižnih zalog moramo plačevati obresti, v tem primeru, ko gre za družbeno angažirano literaturo, beneficirane 3 %. Skladišča in delo v njih tudi niso zastonj. Še najdražji pa je kapital, ki v zalogah leži mrtev in se ne obrača. Zaradi tega imamo ME I–V „na filmih", kot se reče, in je možen cenen ponatis v kratkem času. Ekonomske analize naših tiskarn kažejo, da se pri tej tehniki tiska bolj izplača ponatiskovati knjige vsako leto sproti kakor jih držati v zalogah.

Seveda se ta ponatis tudi nam ne zdi cenen. Toda, če se je par nizkih čevljev podražil letos od 60 na 90 tisočakov, če za 90 tisočakov dobite dva rezervoarja bencina za majhen avto, če se je tisk in papir od zadnje izdaje ME I–V 1977 do letos podražil za 50,5 % (naše knjige so se precej manj), potem pet debelih knjig s 3.596 stranmi pač ne more biti cenejših od 90 tisočakov. Seveda, lahko bi bile, če ne bi založniki tiskali knjig namesto denarja, kar je najbrž naša kontrarevolucionarna krivda, ampak za zdaj, so ne le naše ME I–V, temveč tudi druge podobne (in subvencionirane) izdaje raznih izdaj izbranih del marksističnih klasikov in sodobnikov vsaj toliko drage, če ne dražje.

Moral bom prenehati s številkami. Samo še te: pri skupni prodajni vrednosti petih knjig Marxa in Engelsa 2,7 milijona N din ima naša založba 191.980 N din ostanka dohodka, kar bo ravno prav za obresti in stroške skladiščenja do prihodnjega ponatisa. Upamo, da nam ga bo naša komercialna mreža, ki ima edina zasluge za to, da smo prejšnjega tako hitro prodali, spet kmalu omogočila. Kajpak: pri kaki drugi knjigi, napr. „Utopični socialisti" (632 strani, prodajna cena 290 din) imamo kljub subvenciji kulturne skupnosti 127.980 din še 191.082 din izgube, da ne naštevamo vrste drugih knjig z izgubami. Tako skušamo stakniti konec s koncem in dobro gospodariti, k čemur nas zavezuje družba in naša morala ter odgovornost.

Da bi bile knjige v Sloveniji tako poceni kakor so danes še v nekaterih državah tako imenovanega socialističnega tabora, bi bilo potrebnih pri sedanjih cenah približno 60 starih milijard subvencij na leto. Kje in komu, filmu ali gledališču ali muzeju ali vsem skupaj, bi Kulturna skupnost Slovenije lahko vzela ta denar za knjigo, ne vem in najbrž tudi KSS ne.

Dvomim tudi, da bi ga psovke uredništva TRIBUNE lahko priklicale na plan.

Dotlej pa bodo cene knjig pri nas iz leta v leto višje, kakor je dražje tudi vse drugo, zlasti še papir, ki je postal na svetovnem tržišču strateška deficitna surovina in se draži skoraj že kakor nafta, samo letos se je podražil trikrat. Delavci v slovenskem založništvu skušamo s čim bolj racionalnim gospodarjenjem prestreči te ekonomske udarce, da bi jih v čim manjši meri občutil bralec slovenske knjige.

Kar zadeva to gospodarjenje, pa smo naprosili ustanovitelja Cankarjeva založbe, Republiško konferenco SZDL Slovenije, da s posebno komisijo ali na kak drug primeren način pregleda naše poslovanje, posebej še izdajanje marksistične literature, in ugotovi, kaj storiti v zvezi z zahtevo uredništva TRIBUNE, da je treba odpoklicati „vodilnostrukturne može" v Cankarjevi založbi. Predlagali bomo, da bi bil v komisiji tudi kak urednik TRIBUNE, ki bo tako lahko kaj izvedel o resničnih dilemah slovenskega založništva.

Miloš Mikeln

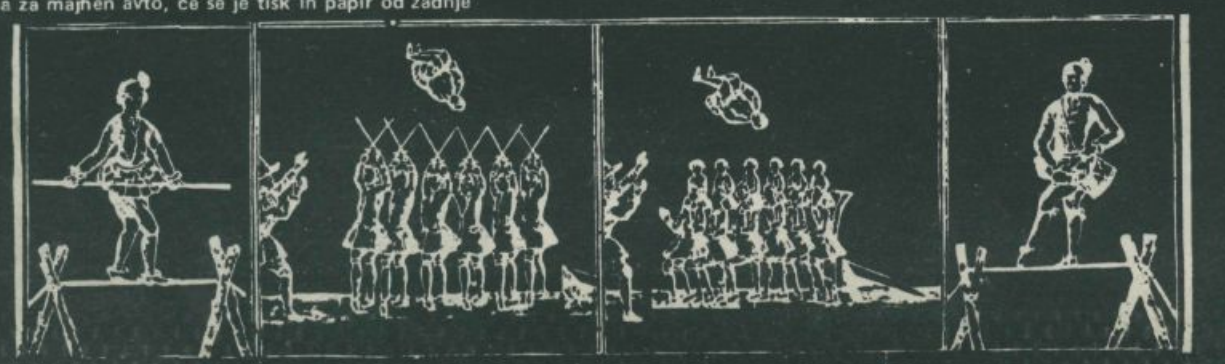

Sonntag den 8. Mai 1870 in der Au neben dem Aufkaffeehause

„Spoštovani gospod predsednik, gospodje ministri, državni sekretarji, župani, referenti, decernenti in asistenti, cenjeni možje in žene našega kulturnega življenja, predstavniki znanosti, gospodarstva in samostojnega srednjega stanu, spoštovani slavnostni zbor, dame in gospodje!

Če smo se danes tu zbrali, da bi skupaj proslavili ta dan, se to ni zgodilo brez razloga. Zakaj ravno v času, kakršen je naš, ko morajo pristno človeške vrednote biti bolj kot sploh kdaj naša resna, globoko notranja zadeva, pričakujejo od nas, da to izpovemo. Ne nameravam Vam ponujati kakšne patentne rešitve, temveč bi rad dal v diskusijo le nekaj žgočih vprašanj, ki so tu pred nami. Kar potrebujemo, pač niso gotova mnenja, ki bi nam pač ne šla pod kožo, temveč kar potrebujemo, je pristen pogovor, ki nas zgane v naši človeškosti. Kar nas je tu privedlo skupaj, je to, da vemo za moč srečanja pri oblikovanju medčloveškega področja. Na tem medčloveškem področju so doma tiste reči, ki štejejo. Ni mi treba, da bi Vam šele našteval, kaj s tem mislim. Vi vsi, ki imate v posebnem in poudarjenem smislu opraviti z ljudmi, me boste že razumeli.

V času, kakršen je naš — kot sem že rekel — v katerem se je optika reči tako rekoč povsod zamajala, gre bolj kot sploh kdaj za posameznika, ki ve za bistvo reči samih, reči kot takih, reči, kot pravzaprav so. Potrebujemo odprtih ljudi, ki so tega sposobni. Kdo so ti ljudje? — me boste vprašali, in odgovarjam Vam: Vi! S tem, da ste se tu zbrali, dokazujete jasneje, kot bi to mogle besede, da ste pripravljeni podkrepiti svojo zavzetost. Za to bi Vam rad izrekel zahvalo. Toda tudi za to, da s tem priznavanjem k dobri stvari energično stopate nasproti poplavi hlepenja po materialnih dobrinah, ki grozi, da bo potopilo vse okrog in okrog nas.

Naj Vam kar vnaprej povem: prišli ste sem, da bi dobili napotke, da bi poslušali. Od tega srečanja na medčloveški ravni pričakujete prispevek k ponovni spostavitvi sočloveške klime, topline, ki — kot se zdi — v tako zastrašujoči meri manjka moderni industrijski družbi . . .

Toda kaj to pomeni za nas v naši konkretni situaciji zdaj in tu? Izreči vprašanje se pravi zastaviti ga. Da, in pravi se še veliko več. To se pravi, da se mu mi izpostavimo, da se stavimo predenj. Tega ne smemo pozabiti. Moderni človek pa to vse prelahko pozablja v naglici in v dnevnem kolesju. Vi pa, ki spadate med tiste, ki razumejo, to veste. Naši problemi izvirajo s področja, ki smo ga mi poklicani gojiti. Zdravilna prizadetost, ki izhaja iz tega dejstva, odpira obzorja, ki si jih ne moremo preprosto zastreti s tem, da jim zdolgočaseno obrnemo hrbet. Treba je misliti s srcem in uravnavati človeško anteno na isto valovno dolžino. Nihče danes ne ve bolje kotčlovek, za ka navsezadnje gre."

(Theodor W. Adorno: Žargon pravičnosti)

interv
iEW
TOMAŽ MASTNAK

Pogovor z uredникom za družboslovje pri Cankarjevi založbi

Naj si dovolim, da prvi vzamem besedo. Gre za kritiko v Tribuninem uvodniku iz prejšNje številke. Da ste se dotaknili dejanskega problema, oz. bolje, da ste publicirali problem, o katerem se sicer večkrat govori, bolj ali manj privatno, in malo dogovori, pričajo replike na ta uvodnik. Kakršnekoli že so, razveseljivo je, da so, da kritika ni bila niti preslišana niti utišana . . .

VPRAŠANJE: Kljub temu pa nam je direktor založbe Mikeln poslal pismo, v katerem nam med drugim sporoča, da se bomo lahko zagovarjali na sodišču. Čeprav s sodišča nismo prejeli še nobenega obvestila, lahko verjamemo, da nas CZ toži.

O tem ničesar ne vem. Bojim pa se, da to k reševanju bistvenih problemov ne bo preveč prispevalo. Diskusija bo s tem potisnjena v slepo ulico, po logiki institucije, ki jo prevzame v svoje roke, se bo obesila na formo vaše kritike, ta pa res ni taka, da bi se jo dalo zagovarjati. Če gre Tribuni za razredno kritiko — in verjamem, da ji gre —, je naredila taktično napako, da je z uporabljenimi, pa še v taki količini, etiketami in morda prepotencirano osebno noto dala pogoj možnosti, da se vse skupaj od reševanja problematike obrne v reševanje dobrega imena, konec koncev dobrega imena „vodilnih struktur", kot pravite. To je najboljša pot, da ostane vse pri starem. Najbolj nevarno pri tem pa je to, da kritično jedro vašega uvodnika ostane neizdelano, nerazvito, da vaša kritika ostane neskritizirana. No, prav to sem hotel na začetku tudi teči. Da bi Tribunina kritika imela težo, jo je treba razviti, treba jo je zaostriti, naostriti na vse strani, treba jo je konkretizirati, da ne bi ostala abstraktna kot Heglova branjevka, treba je analizirati problematiko izdajanja marksistične literature v vsej njeni konkretni družbeno-zgodovinski kompleksnosti, da bi znali prijeti stvar pri korenu, koren pa, kot vemo, ni človek sam. Tovarišica Lokarjeva ima v Komunistu prav, ko pravi na Tribunin uvodnik, da je škoda, da problem izdajanja marksistične literature ni mogoče razrešiti s čistko vodilnih založniških tehnokratov.

VPRAŠANJE: Mnenja smo, da treba postaviti vprašanje tudi osebno, torej tudi vprašanje osebne odgovornosti. Od tega ne smemo in ne moremo abstrahirati. Ne sme se prestavljati odgovornosti na neko abstraktno družbo. Prav gotovo je od ljudi na odgovornih mestih veliko odvisno — lahko celo rečemo, da še vedno preveč odvisno — kaj in kako se dela.

To vsekakor drži. Drži tudi, da je enako poceni preložiti odgovornost z Družbe na zadevne ljudi kot s kakega subjekta na Družbo. Tako nikdar ni nihče ničesar kriv in gre lahko vse k hudiču. V založništvu je morda vpliv t. i. odgovornih še večji kot kje drugje. Toda to zadeva bolj strukturo izdajane literature kot pa njene cene. Cene se v temelju seveda ne formirajo v založnikovi glavi, tam se v glavnem zaokrožijo bolj ali manj navzgor.

VPRAŠANJE: Tako smo prišli do problema blagovne produkcije in založniki radi povedo, oz. je to njihov stalen argument, da je namreč knjiga blago. Mikeln nas je poučil, da so se podražili čevlji in zato ni čudno, če so se podražile tudi knjige, npr. nova izdaja MEID. Menimo, da ti argumenti, da je produkcija knjiga isto kot produkcija kateregakoli blaga, niso najbolj prepričljivi. Da je knjiga blago, to knjigi ni imanentno. Kaj je sploh blago? Blago je družbeno razmerje. To se deloma reflektira v stališču, da je knjiga blago posebnega družbenega pomena, zlasti marksistična knjiga.

Res je, da knjigi ni imanentno, da je blago. Toda knjiga je zdaj imanentna blagovni produkciji. In s stališča blagovne produkcije so si vsa blaga kvalitativno enaka, za agenta blagovne produkcije velja tista znana enačba x blaga A = y blaga B ali x čevljev = y večerje s flašo vina = z MEID. Če bi živeli v družbi, ki nima nič opraviti s socializmom, z delavskim samoupravljanjem, bi to enostavno privzeli. Ker pa živimo v družbi, ki gradi socializem, in ker se bojujemo za nadaljnje razvijanje delavskega samoupravljanja, tega ne moremo kar preprosto sprejeti. Ko enkrat stojimo na pozicijah boja za socializem, ne moremo več misliti kot agenti blagovne produkcije kot take, kot da je nekaj naravnega, blago = blago, kot da je to nekaj naravnega. Buržuj ne vidi in ne ve, zaradi objektivne slepote, če se tako reče, da je blago družbeno razmerje. Družbena razmerja se mu prikazujejo kot blago. Buržuj iz blagovne produkcije, kakor se družbeno prikazuje, se pravi, iz cirkulacije in menjave blaga črpa svojo življenjsko modrost in napotke za delovanje, politično stališče, ki ga od tod potegne, pa je liberalizem. Da bi se od tod izkopali, ne pomagajo sofizmi, ki ločujejo misel na dohodek od podjetniške miselnosti, niti ne hotenje, da bi blagovno produkcijo naravnost prepovedali. Kardelj pravi, da blagovne produkcije ni mogoče administrativno ukiniti, kar bi nekateri hoteli naprej razvijati. Narobe, blagovno produkcijo je treba priznati kot dejanskost in z analizo te dejanskosti, z marksistično analizo vsakokratne konstelacije družbenih, razrednih sil in razmerij začrtovati izhodišča in naskočišča boja za socializem, za prevladovanje te dejanskosti, za oblikovanje in uveljavljanje socialističnih družbenih razmerij. Mesto in vloga marksistične literature, kot upredmetenega koncentrata revolucionarne zavesti, pri tem je dvojna in zato tako pomembna — je del te dejanskosti in nepogrešljiv element pri premagovanju te dejanskosti, je v njej in hkrati zunaj nje, se producira kot blago in cirkulira kot blago, toda obenem ohranja v permanenci, če uporabimo ta Marxov in Engelsov izraz, zavest, da je treba in kako je treba to produkcijo in to cirkulacijo odpravljati, odpraviti, ter zavest nujnosti te odprave, nujnosti, da se razredni boj izpelje do konca, ki je še kako odločilnega pomena v časih, ko se „razredni boj približuje odločitvi". Komunisti kot dediči Marxove revolucionarne teorije imamo vedno pred občni družbena razmerja in če se uporabi teološki izraz, „usoda" izdajanje marksistične literature je simptom razmerij družbenih, političnih sil in konstitutivni del teh razmerij. Tako lahko v naši povojni zgodovini iz gibanj izdajanja marksistične literature najlepše odberemo temeljna družbena gibanja: množina, kvaliteta, izbor, pogostost izhajanja itd. kažejo premike družbenih in političnih sil in njihove odnose. In ker založniki pri nas morajo, pa naj imajo osebno do tega pozitivno nagnjenje ali odpor, vendarle izdati tudi nekaj marksizma, že zato, da se ideološko legitimirajo, če nič drugega je to ideološki davek socialistični revoluciji, ker torej izdajanje marksistične literature ne more povsem izostati, so cena knjige, skrbnost priprave, redakcijska domišljenost in izdelanost (kar je sicer v veliki meri odvisno od osebnega angažmaja pripravljalca knjige, naj bo zunanji ali notranji urednik, ki pa mu založba spet bolj ali manj naproti, še raje nasproti) ne nazadnje tudi število tiskovnih, tiskarskih napak itn. tisti pokazatelji, ki nam povejo, kje smo. Visoka cena marksistične literature, še natančneje: temeljnih marksističnih tekstov, je pokazatelj moči, zmagovanja družbenih razmerij, ki si jih socialističen sile prizadevajo odpravljati, pokazatelj nemoči, relativne nemoči, zastoja, če ne porazov — porazov, brez katerih nobena revolucija ne more zmagati, porazov, na katerih se revolucija, če ne zaide v stalinistično otrplost, uči — pri izgrajevanju, oblikovanju, uveljavljanju socialističnih družbenih razmerij. Te visoke cene ne le Marxa, Engelsa, Lenina, Kardelja idr. nizke naklade klasičnih marksističnih del in del naših najpomembnejših marksistov kažejo, kako visoko dviguje greben isto, proti čemer so se bojevali in proti čemer se lahko mi danes bojujemo samo na temelju njihovega dela. Te cene, ki najprej bodejo v oči, kažejo razmerje med ekonomijo in politiko ter načaj politike in ekonomije, pa tudi položaj na idejni, na ideološki idejni fronti.

Produciranje marksistične teorije je politično dejanje. Produciranje in distribuiranje marksistične literature, tega produkcijskega sredstva teoretskega dela, je tudi politično dejanje. Tudi cena marksistične knjige je politično dejanje. Pustimo zdaj ob strani to, da cena določa strukturo bralstva. Poglejmo najprej, kaj določa strukturo cene. Vzemimo MEID, sedanji ponatis. Četrtina proizvodnih stroškov so honorarji, ostalih 75 % stroški tiska, torej papirja, tiskarne etc. K tem stroškom, ki so v danem primeru, ker gre za ponatis, še relativno nizki, se pribijejo režijski stroški (70 %) in 25 % — rabat. Ekonomska cena, ki jo s tem dobimo, je 85 % višja od produkcijskih stroškov, produkcijski stroški znašajo 54 % ekonomske cene oz. 50 % prodajne cene, ki v danem primeru za 8 % podraži knjige. Če se zdaj pusti založbi teh 8 % plusa tudi pri marksizmu, kjer se vedno že a priori jamra, da bo izguba, in se pogleda neproduktivne stroške, pade v oči 70 % režija, ki pa znaša, kot se navaja v Komunistu, tudi po 200 %. Zniževanje neproduktivnih stroškov je predvsem zniževanje stroškov režije, kar pomeni racionalizacijo poslovanja, dvig produktivnosti dela, v političnem pogledu pa boj proti birokraciji in birokratizaciji, ki se množi in zajema tako ekonomsko kot politično sfero (kulturno razumemo kot del te zadnje). Kar se tiče možnosti zniževanja proizvodnih stroškov gre najprej spet za racionalizacijo produkcijskega procesa in dvig produktivnosti dela ter boj proti birokraciji v vsej produkcijski in reprodukcijski verigi, ki pripelje do tiskanja in vezave knjige. Pri honorarjih se ne da veliko vzeti, prej nasprotno, a o tem morda kasneje. Pomembno pa je, kar je tudi neposredno najbolj oprijemljivo, znižanje stroškov tiska na enotno produkta z zvišanjem naklad izdajane marksistične literature. Cenejši papir in vezava knjig ne bi bistveno pocenila. Politično zahteva zviševanje naklade marksistični knjigi široko akcijo, če se tako reče, popularizacijo marksistične literature, ki v prvi vrsti vključuje teoretsko aktivizacijo komunistov, ki jih ni tako malo, približevanje te literature „ učeči se mladini", kot pravi Marx, kvalitativni premik v vzgojnoizobraževalnem procesu, kjer se danes celo na taki fakulteti, kot je FSPN, brez težav pride skozi, na da bi študent vsaj bral, če že ne študiral Marxa itn. samega, skratka virov.

VPRAŠANJE: Tako bi nenehno pritoževanje slovenskih založnikov, da je slovenski knjižni trg premajhen, izgubilo svojo realno osnovo. Sploh mislimo, da kaže prej določeno inerco in založnikov in drugih subjektivnih sil kot pa realno prepreko višjim nakladam. Je bolj, izgovor, kot pa kaj drugega.

Kdor se zgovarja na majhnost svojega naroda, ta svojemu narodu ni dorasel. Je odtrgan od interesov ljudstva svojega naroda, izpričuje samo zgodovinsko majhnost razredne pozicije, s katere govori, To je kapitulantstvo, buržuazno kapitulantstvo, ki sta ga najbolj prepričljivo negirala NOB in socialistična revolucija. Mislim, da na enem od plakatov za VIII. kongres ZKS ni bil ravno naključno ponatisnjen tisti Kajuh, ki z njemu lastno revolucionarno strastjo zavrača to kapitulantstvo.

Ko smo že pri tem, še nekaj. Nič manj posrečeno ni primerjanje našega knjižnega trga, kot vira založniške modrosti, z npr. zahodnonemškim. V temelju je to ista pozicija, ki primerja čevlje z MEID. Trga je trg, pravijo, pri tem pa abstrahirajo od bistvenega, od različnih političnih sistemov, od različnih družbenih razmerij. Kaj, koliko in kako bomo pri nas izdajali, tega ne bomo spraševali, če količkaj damo na našo družbo in potrebe in zahteve boja za delavsko samoupravljanje, na naš delavski razred in njegove zgodovinske interese, nemškega trga in nemških Buchhandlerjev — ali pa sovjetskega ali kateregakoli drugega — pač pa zgodovinske potrebe in zahteve naše družbe, naših delovnih ljudi. Primerjati socializem s kapitalizmom pomeni odpovedati se socializmu. Kriteriji socializma ne ležijo zunaj njega samega. Socialistična družba se lahko primerja samo sama s sabo, s svojo zgodovinsko potjo in perspektivo, s stalnim kritičnim izpraševanjem lastne zgodovinske dejanskosti in možnosti nadaljnjega razvoja, napredovanja, samo s permanentnim revolucioniranjem same sebe. Zato pa je tudi prenašanje vsega mogočega sranja (nalašč uporabljam to marksistično teoretsko kategorijo, Scheisse po Marxovem in Engelsovem originalu), ki si ga izmišlja zahodni založniški kapital v iskanju možnosti uvrednotenja, v svoji sli za profitom, sranje na glavo našemu delavskemu rezredu in njegovemu samoupravljanju.

VPRAŠANJE: Sprašujemo se, koliko lahko produciranje in prodajanje te slabe, toda komercialne literature z denarjem, ki ga prinese, omogoča izdajanje dobre knjige? Naj citiramo Mikelna, ki v sobotni prilogi Dela takšno početje takole opravičuje: Založba pridela 97 % ali 98 % vsega dohodka na tako imenovanem prostem tržišču, zaradi česar je založništvo pri nas vezano na dobro in preizkušeno staro metodo — že temelji v antičnem svetu so bojda imeli za vogalom pivnice in javne hiše iz katerih dohodka so potem vzdrževali službo božjo itd. Ali gre pri tem samo za neposrečeno in nezgodovinsko primero ali za kaj drugega?

Hm, postavljate me v neroden položaj, da se zamerim svojemu nadrejenemu. Mislim pa, da gre za realen problem, ne pa za osebo, ki ga izreka, zato bom poskušal odgovoriti, čeprav vseeno tvegam, da jih dobim po glavi. Raje jih namreč dobim po glavi, kot da bi se glavi odpovedal. Torej, po tej razširjeni založniški logiki, ki jo pogojuje objektivna situacija, ki pa od subjektov te situacije ni neodvisna, ravno zaradi teh subjektov je objektivna, oz. ta logika ni marksistična logika, še sploh dialektična ni. To je po svojem bistvu logika, ki so jo klasično formulirali jezuiti in so jo kasneje častili in aplicirali stalinisti. Kakor pa jezuiti ljudem niso naredili nič dobrega, kakor stalinisti s takimi metodami niso ustvarili socializma, tako ta logika ne more in ne bo pripomogla k množični, kvalitetni in poceni marksistični literaturi. Problem bo treba reševati drugače, nekaj nastavkov se je, potem ko smo se otresli g. Kavčiča in kompanije, po zaslugi prizadevanj zavestnih socialističnih sil že razvilo. Še daleč pa se iz nezavidljivega položaja nismo dokončno izkopali. Nasprotno, bojim se, da bi v sedanji ekonomski krizi ti nastavki involuirali, se pravi prav v situaciji, ko je trezna in kritična marksistična presoja, torej tudi literatura, najbolj potrebna. Kar se tiče one logike, Marx je pokazal, da je realni, družbeni materialni temelj „obče prostitucije", kot pravi, eksploatacija delavca. To velja tudi pri založniški prostituciji. Dejansko je ravno obratno, kot ta logika zatrjuje. Ne zagotavlja prostituiranje „dobre knjige", temveč „dobra knjiga" posvečuje prostituiranje. In še en problem je tu. Kaj je „dobra knjiga"? O tem še vse preveč lahko odloča kader, ki zaseda založniška oz. uredniška mesta. Sociološko gledano je ta kader v večini t. i. humanistična inteligenca, slovenski omikanci, kulturniki in razumniki, kot se imenujejo, to so ljudje, ki menijo, da vse vejo in da se na vse spoznajo in da lahko suvereno o vsem odločajo, prepričani so, da se v njih uteleša „človeški rod", „genus", in samozavest in merila za svoje početje črpajo iz globoke seznanjenosti z domnevnim „človeškim bistvom". V praksi pa se zdravorazumsko rezoniranje, ki ga kot senca spremlja filistrova „lepa duša", kombinira s smislom za „pristne medčloveške odnose", se pravi za osebna znanstva in prijateljstva, ki se iztekajo v knjižni program. V glavnem imajo ti individumi z marksizmom toliko skupnega kot krtača za čevlje, ki nastopi v Anti-Dühringu, s sesalci. „Dobra knjiga", to je zanje belles-lettres, kaj „čistega", „globokega", „občutenega", z „duhom" ali „človeškostjo" prepojenega ipd. Zato se z onim izkupičkom objavlja gora pesnikunstva in pisunstva in malo stvari, v katere je vloženo resno delo, tudi Taras Kermavner je tu doma, pa se ga tiska vseskozi in na vseh mogočih koncih, medtem ko je marksizem iz te lepe druščine, iz tega svetniškega sija onega dobičkarstva izločen. Marksistična knjiga ni „dobra knjiga", „umazana" je s „politiko" in „materializmom".

Toda vrnimo se k vprašanjem cene oz. možnosti znižanja cene marksistične knjige. Ker je boj proti birokraciji in nizki produktivnosti dela, proti neracionalni organizaciji produkcijskega procesa na eni strani in boj za dviganje naklade, pa tudi za ustreznejšo vezavo (rdeče knjige bi lahko mirne duše slekli iz zlato potiskanega rdečega usnja) itd., po drugi strani dolgotrajen boj, ki ne bo prinesel kar takoj rezultatov in ker tudi morebitno znižanje in proizvodnih in neproizvodnih stroškov verjetno še vedno ne bi pocenilo knjige tako, kot želimo, ne smemo pozabiti še na tretji faktor, ki tudi nastopa, samo ne pri ponatisih, namreč družbeno subvencioniranje. Te subvencije (in odkupi) so povanadi premajhne, da bi bistveno znižale prodajno ceno knjige. Same na sebi tudi večje subvencije, prizadevanja za družbeno beneficiran status marksistične literature, ne bodo rešile problema. Toda teh prizadevanj ne moremo gledati samih na sebi. Zadevajo v bistveno politično-ekonomsko vprašanje naše družbe. Gre namreč za vprašanje razporejanja in porabljanja presežnega produkta oz. presežne vrednosti, za prvovrstno razredno vprašanje. Kakšne prioritete se pri tem vzpostavljajo, ne kaže samo na sedanje razmere družbenih, razrednih sil, marveč določa tudi prihodnje. Prizadevanja za beneficiran status marksistične knjige so zato neločljiva od prizadevanj za razvijanje socialističnih razmerij v družbeni produkciji in reprodukciji, od prizadevanj za uveljavljanje tega, kar se ne najbolj posrečeno imenuje svobodna menjava dela, za takšno združevanje dela in sredstev (tudi tu je terminologija predmarksovska), ki je v interesu delavskega razreda in boja za delavsko samoupravljanje. Visoka cena marksistične knjige je simptom, da pri distribuciji presežne vrednosti „nekaj ni v redu", Je pa hkrati tudi pokazatelj, da marksistična literatura ni „vkalkulirana" v vrednost, ki jo delavec dobi v zameno za prodajo delovne moči, da ni šteta med njegove življenjske potrebščine, med njegova življenjska sredstva. Končno velja omeniti še en dejavnik, ki dviguje ceno marksistične knjige. To je počasna priprava knjige do tiste faze, ko lahko gre v tiskarno, pa tudi pačasno in pogosto nekvalitetno delo tiskarn.

VPRAŠANJE: Kaj je krivo za počasno pripravo knjige za tisk? Obči odgovor je dala tov. Lokarjeva v Komunistu, ko je opozorila na kadrovsko, institucionalno, infrastrukturno neusposobljenost najbolj odločilnih subjektivnih sil.

Gre za to, da je priprava marksistične knjige, kar je vedno zelo zahtevno in odgovorno delo, prepuščena privatni iniciativi, naj gre za pisanje originalnih tekstov ali za pripravo prevodnih del. Namesto, da bi to delo v skladu s spoznanimi in artikuliranimi temeljnimi družbeno-političnimi interesi usmerjale in opravljale ustrezne znanstveno-raziskovalne institucije, tudi v vzgojno-izobraževalnem sistemu, ga prevzemajo, včasih s posredovanjem založbe, za to bolj ali manj usposobljeni znanstveni, raziskovalni, pedagoški idr. delavci poleg svojega rednega dela, kar ne zagotavlja niti kontinuiranega in poglobljenega dela s prevzetim projektom niti hitre oz. pravočasne priprave. Založbe špekulirajo s takšnimi zunanjimi sodelavci, ker so cenejši kot redno nastavljeni založniški delavci. Če pa že imajo posebnega urednika za tovrstno literaturo in če je ta celo ustrezno strokovno usposobljen in tudi pripravljen delati kaj več, kot zbirati rokopise, za kar bo seveda nagrajen samo z nejevoljo in nerazumevanjem šefov, če ne še s čim slabšim, količkaj obsežnejšega programa ne bo uspel obdelati v danem času, recimo letu. Poleg tega ni dovolj strokovno usposobljenih prevajalcev, lektorjev, korektorjev, pa še ti delajo to delo povrh svojega. Vse to, na kratko povedano, producira zamujanje rokov, zavlačevanje izidov, kršenje programov in naraščanje stroškov in cen. Vsa ekonomija se, kot vemo po Marxu, razreši v ekonomiji časa.

VPRAŠANJE: Namignil si na „nejevoljo šefov"?

Ja, materialno jedro te nejevolje, če se odpiše vse osebne simpatije in antipatije, je tole: marksizem je že tako drag, tako pa se stroški samo še povečujejo in z njimi „naša" izguba. Kar je pri tem najbolj zanimivo, je to, da nihče sploh ne pomisli na to, da bi se marksistična knjiga utegnila tudi prodajati, dobro prodajati, da bi se poskrbelo vsaj za minimalno propagando itd. (To, kot rečeno, ni šamo stvar založbe). In ta knjiga se potem res ne prodaja. Izda se v nizki nakladi in z visoko ceno, tistemu krogu bralcev, ki so zanjo zainteresirani, nedostopna ali vsaj težko dostopna, ostane v trgovini in v skladišču, „skeptiki" pa triumfirajo: Kaj smo rekli? To je nacionalna sramota! (da tako malo ljudi bere marksizem) itn. Drugič se naklada še zniža itd. Ko pa inflacija realno ceno knjige do določene mere zbije, se knjiga začuda proda. To je perverzna logika, ki daje samo sebi prav, pri tem pa se sklicuje na neko imaginarno „objektivnost". Mešetari s potrebami ljudi (bralcev), kot da bi te potrebe bile nekaj danega, ne pa zgodovinsko formirane, vedno znova formirane in preformirane.

Misli, da zadovoljuje majhne potrebe po marksistični literaturi, dejansko pa te potrebe manjša, zbija in zabija, namesto da bi jih razvijala.

In na tem mestu končno nastopi, odločujoče nastopi izbor izdanih naslovov, struktura izdanih del. Slab, neaktualen izbor seveda ne more pričakovati navdušenega odjema. In ker se slabe knjige ne prodajajo, se dobre knjige ne tiskajo. Pri nas se izda vse preveč slabe literature, vse preveč teoretsko medlih, neaktualnih, neangažiranih del. Posebno poglavje so tu različni priročniki in učbeniki za t.i. množično izobraževanje, ki trosijo v imenu marksizma najbolj nemogoče stvari. Toda to je drug problem. To so druga vprašanja in teh vprašanj ni konca. O tem bi se bilo zanimivo pogovoriti ob kakšni drugi priložnosti in mislim, da je sprejemanje srednjeročnih programov sedaj taka dobra priložnost. Na tem področju se bo treba potruditi za sistematično, kontinuirano, dobro premišljeno in organizacijsko zastavljeno, dejansko podružbeno programsko politiko, programsko politiko, ki bo v funkciji teoretske aktivizacije članstva ZK in drugih socialističnih družbenih sil, ki bo odpirala in podpirala perspektivo delavskega samoupravljanja. Pri tem bodo ključno vlogo igrale tiste subjektivne sile naše družbe, ki so, če aludiram na Komunistični manifest, „praktično najoodločnejši del" v procesu naše revolucije, ki imajo „teoretsko prednost pred ostalo množico proletariata", „vpogled v pogoje, tok in splošne rezultate delavskega gibanja". Te vloge pa ne bodo odigrale, oz. jo bodo slabo odigrale, če bodo nastopale kot zgolj moralna instanca. S tem pa smo spet na začetku, pri „materialnem vprašanju. O tem bo treba še marsikaj premisliti in prediskutirati. Upam, da je ta naš razgovor prispevek k tej diskusiji.

TONE PERČIČ

KRALJ OJDIP (ŽIVA LEGENDA)

Pozno je že bilo, ko se je Ojdip vračal domov z dela. Jokasta, vajena samote in moževe odsotnosti, se ni pritoževala. Sprejela je moža povsem rutinsko, in to je Ojdipu kar ustrezalo.

Včasih se je zadržal, službeno, še malo dlje, in je prišel domov šele v zgodnjih jutranjih urah. Takrat so njegovi že spali. Tiho je odprl vrata, smuknil v stanovanje, oblekel pižamo in šel leč.

Toda ponavadi in danes ni bil tisti ponavadi, je bil še kar dobre volje. Res je, so stvari, ki grenijo življenje, še posebej, če človek dela v največjem slovenskem mestu-velemestu, ki Ljubljana se imenuje in če mu je ime Ojdip. Vsi bi radi vse vedeli in to tudi ni prav . . . je premišljeval žalostni kralj.

Ojdip, zaposlen kot kulturni animator, ali bolje rečeno, kot urednik literarne revije, se je prebijal skozi mestni smog, prah in meglo, vsako jutro in vsak dan, kot kak gastarbajter, da si ob potu svojega telesa in svojih živcev zasluži za tisto grintavo rezino slabega ljubljanskega kruha in z njo nahrani Jokasto in požrešne otroke. Žalost, sama žalost . . .

Danes pa je bila njegova nesreča še večja: spominjal se je namreč svojega mita. Tiho je plaval proti domu, skupaj z mitom in povsem nepremično je lebdel, da ga ne bi splašil in telebnil na tla. In vse je videl jasno in slišal različno. Še enkrat je doživel svoje rojstvo, izpostavitev, umor, povratek v Tebe, brodolom kraljevanja . ,. Uvidel je zopet, da je popolnoma zavožen primer in da mu ni pomoči. Obžaloval je svojo nesmrtnost in najraje bi se je odrešil. V službi mu je niso preveč oporekali, prav tako mu je ni nihče zavidal, saj so opazili solidno breme, ki ga je nosil. Nekateri, ki sicer niso bili neposredni kulturni proizvajalci, imeli pa so vseeno pravico, da so odločali v in o kulturi, pa so bili sploh presrečni zaradi njegove nesmrtnosti, saj so upali, da bo njih vazal Ojdip večno zagovarjal in se večno boril za njihove ideje.

Ojdipu je bilo malo mar za njihove skrbi, da se prek kulturnih vzvodov ne bi preveč pohujšal slovenski zarod. Sprva je puščal marsikaj v objavo in zato jo je večkrat dobil po nosu. Menil je, da je že njegova preteklost zelo pohujšljiva in če to nikogar ne moti, potem lahko tudi v reviji marsikaj objavi.

Pa poglejmo naprimer kratek izsek iz njegove novejše preteklosti, ki nam je nekoliko bližja kot tebanski primer:

Vseeno, davno je že tega, kar se je bivši tebanski kralj naselil v naših krajih. Zgodovinarji sicer tega ne vedo, povem vam pa to lahko jaz, ki sicer nisem historiograf niti arheolog, da je Ojdip kmalu po tistih tebanskih zdrahah prišel sem gor. Sam jo je primahal, pravzaprav pribežal, saj so mu grozili, da ga bodo ubili. Naselil se je na Brezovici pri Emoni. Seveda, tistikrat Brezovice še ni bilo, a na tistem mestu stoji danes, to bi vedel povedati on sam.

Pisal je v Grčijo Jokasti, kje se je naselil in jo prosil, naj poroma tja gor s svojimi otroki. Čez leto dni je bila celotna družina spet skupaj. Lahko bi ji celo rekli komuna in to bi bila potem prva komuna, ki se je pojavila na Slovenskem.

Sprva so živeli bolj klavrno. Ojdip je prebiral Sofoklesa, da bi izvedel kaj več o svoji usodi. Skrbno je pretresel vsak dialog in si ga tolmačil na različne načine. Večkrat se je posvetoval z ženo in celo zgodilo se je včasih, da sta ponovila kakšno sceno. Razen nekaj malenkosti ni v drami našel nič posebnega, vendar je vseeno imel željo, da bi si začel dopisovati s Sofoklesom.

Čez čas so Rimljani izvedeli, da se nahaja na Brezovici, pa so pošiljali tja svoje vojake, da bi se malo kulturno izobrazili in ne samo popivali in veseljačili z ženskami. Včasih so Ojdipa celo odpeljali v Emono, mu jo razkazali in potem je razlagal svoj mit v kakšni rimski garniziji. Vojaki so ga vedno zbrano poslušali.

Ojdip je rad razlagal mit o sebi. Brskal je po zgodbi in razglabljal nasprotujoče si odnose v Tebah, kot da bi se hotel prepričevati, da je to res on.

Rimljane je zelo zanimala sfinga, vendar jim je Ojdip, ki je imel izreden čut za razlaganje in opisovanje, tako živo opisal pomor vsega živega, ki ga je izzvala kuga, da jih je kar dobro prestrašil. Občudovali so ga in ga prosili za avtograme.

Ojdipa so Rimljani večkrat tudi opili, saj so hitro opazili njegovo nagnjenje do žlahtne pijače. Potem so skupaj prepevali hvalnice do zgodnjih jutranjih ur.

Tako v tistih časih. Nič ga ni motila družba razdiralcev grške harmonije, z njimi je sodeloval in včasih celo kaj zaslužil.

Potem so sledila stoletja barbarov in vojnih grozot. Ojdip pa je vseskozi imel srečo, da niti njega niti njegovih otrok ni zadela nobena nesreča. Huni so divjali po Noriku, za njimi so prišli še bolj podivjani Slovani, pa Franki in še drugi, kdo bi si zapomnil vsa njihova imena. Ojdip in njegovi otroci so bili nemalokrat primorani bežati globoko v gozd, da bi se ognili divjanju vojske. Kralj je bil že iz rane mladosti vajen životarjenja v divjini, saj so ga še kot otroka izpostavili.

Prestali so, Ojdipovi, vse vojne vihre in tako jih najdemo v novejšem času, zdaj v kulturni in že uveljavljeni provinci Ljubljani: Pa si oglejmo kaj zanimivega iz njihovega novoveškega življenja.

Tudi tu stvari niso tekle gladko. Dolgo časa je imel kralj, naprimer, nerešen stanovanjski problem. Sčasoma so vsaj tega rešili in mu dodelili solidarnostno stanovanje saj denarja ni imel, da bi si ga kupil. Od svojega mita se mu tako ali tako ni posrečilo niti skromno živeti. Družina je bila kar velika in otroci vseskozi bolehni in sitni, tako da je Ojdip pogosto visel na stanovanjski skupnosti in moledoval.

Ko je dobil delo v uredništvu, sprva kot član uredniškega kolegija, potem pa kot glavni in odgovorni urednik, so se uredile tudi te stvari. Kamorkoli je prišel, so ga poslušali bolj resno. Sprva si je mislil, da se mu to le dozdeva, potem so mu stanovanje tudi izročili.

Jokasta je bila presrečna. Govorila je, da takšnega luksuza še na dvoru v Tebah niso imeli. Prve mesece je vsakodnevno čistila omarice in linolej, brisala ploščice in k temu opravilu naganjala tudi otroke.

Ismena jo je večkrat tudi poslušala. Antigona pa je bila v teh stvareh povsem drugačna: skrivala se je po kakšnih kotih, grizljala presušeno skorjico kruha, kuhala slabo voljo in muhavost. V primerjavi z Ismeno je bila tudi neprimerno bolj zanemarjena, vedno umazana po obrazu in skuštrana, z raztrganimi cunjami se je podila po stanovanju, se prepirala z bratoma, ju vlekla za lase in se pretepala, pljuvala po tleh in včasih bentila čez svojega strica, Jokastinega brata, češ, da ima z njim neporavnane račune.

Druga dva, sinova, Eteokles in Polineikes, pa sta se rada igrala skupaj. Resda sta si bila večkrat tudi onadva v laseh, včasih sta se nevarno ranila v medsebojnem obračunavanju.

Težave so bile pravzaprav s šolo. Ojdip je svoje otroke sam poučeval, ko pa je prišel zakon o obveznem šolanju, sta prišla tudi k njemu šolski nadzornik in njegov pomočnik in terjala otroke za šolo. Vse je bilo zaman, ko jima je skušal pojasniti, da vendar otroci znajo pisati in brati, resda le grški alfabet, znajo ga pa. Dolgo časa so [illegible]ričkali, Jokasta je medtem postregla gostoma in šla spet čistit ploščice. [illegible] je nadzornik zahteval, da se otroci podpišejo, če se znajo, pa bodo po[illegible] odločili kako in kaj. Otroci so se podpisali, poslušno, kot so od njih zahte[illegible]li, ker pa nihče od nadzornih ni znal prebrati grških pismenk, sta menila, da se Ojdip šali in sta mu naložila še denarno kazen. Od tistega dne so otroci vsako jutro hodili v šolo.

Boste že prestali, jim je govoril Ojdip, tudi jaz sem moral marsikaj. Iz šole so nosili pretežno negativne ocene, nihče od njih se ni hotel učiti, drugi otroci so jim nagajali, pa so zaradi tega še z večjo mržnjo hodili v hram učenosti. Kralj je kmalu uvidel, da njegovi otroci ne bodo nikoli doštudirali ničesar in se bodo morali preživljati s fizičnim delom. Včasih je pomislil, da bi jih poslal na študij v rodno Grčijo, pa se je vse končalo pri denarju. Tistih nekaj njegovih sorodnikov, kar jih je ostalo, mu je obrnilo hrbet.

Dolgo časa ga je grenila muka otrok, pa je prebolel tudi to. Ko pa je bil v najtežji situaciji, naenkrat ponudba kulturne skupnosti: dobil je delo! Sprejel ga je z odprtimi rokami.

Sprva je bil le član uredniškega kolegija: da se boš navadil delati te posle, so mu dejali. Čez dva meseca pa je prevzel urednikovanje v svoje roke.

No, tukaj pa se začenja njegova drama. Ojdip je imel svoje poglede na literaturo in umetnost, kar mnogim ni bilo prav. Dostikrat so se sporekli, ko je za mizo padla beseda svoboda: mahali so, krilili z rokami, vpili in zmerjali, zdaj besedo sporno, zdaj drug drugega toliko časa, da so jo odrinili z omizja. Potem so spet nazdravili in prešli na druge probleme. Ojdip se je tudi zavedal, da so se časi spremenili in da je grška klasika daleč. Zatorej je hotel nekaj svežega vnesti na strani literarne revije, novega, izvirnega, kar spet ni bilo za vse sprejemljivo. Branil je svoje mlade sodelavce, samozvane avantgardiste, toda vse je bilo zaman. Moral se jim je odreči. Včasih, v trenutkih samote in intimnih dialogov je jokal zaradi tega toda poti nazaj ni bilo več. Še celo sam je začel širiti dnevno geslo: Boj se avantgardistov! Spet so objavljali klasiko slovenske in klasiko drugih literatur. Ko jim je kralj zabrusil, saj smo to že večkrat prebrali v tej reviji, pa so mu odvrnili, pa kaj to tebe moti, delaj svoje in se ne brigaj za drugo. Nihče te ne sili, da bereš svojo revijo, ti si tako ali tako samo njen urednik. Pesmim ne moreš oporekati, lepe so in prav lahko se tudi večkrat berejo.

Tako je Ojdip počasi otopel v svojem delu. Vse bolj senilen je postajal in nič več ni sodeloval v vročih debatah o svobodi, pač pa je največkrat, ko je beseda nanesla nanjo, zaspal, čeprav za polno mizo pijače.

Sam ni nikoli pisal ne pesmi ne proze, ničesar skratka, razen uvodnikov v novo literarno leto in pa ponižne prošnje na zadnji strani namenjene bralcem, naj že vendar poravnajo naročnino.

Tako je počasi ustvarjalno gnil in spoznaval, da so v umetnosti pravzaprav bolj pomembne druge stvari, kot pa umetnost sama. Dostikrat se je klavrno zavedel dejstva, da bi bedno propadel, če ne bi njegovo zgodbo obdelal Sofokles. Tukaj je začel spoznavati vzročnost sil, ki so skrite in delujejo v umetnosti in niso nič manj močne in pomembne kot umetnost sama, so sestavni del njene dinamike, saj brez njih tudi umetnost ne bi bila to, kar je in ji te pravzparav služijo kot neke vrste hrbtenica.

Še več, naenkrat se mu je zazdelo njegovo vztrajanje v uredništvu zelo pomembno, saj je pravzaprav razkril vse te temne sile, ki gonijo slovensko mitologijo in umetnost.

Opazil je, kako je važno, da so te anatomske sile, ki so hrbtenica vsega umetniškega močne, še posebej v tako skromni skupnosti, kot je slovenska. Končno je tudi on opazil, kdo so pravi kulturni ustvarjalci in animatorji, kdo pa bleferji.

Takorekoč čez noč se je Ojdip skrhal in prešel na njihovo stran. Postal je izdajalec samozvane slovenske avantgarde in po njihovem mnenju kulturni birokrat, izprijenec in iztirjenec, skratka zaudarjajoča gnusoba.

Zaman je pojasnjeval neučakanim mladim ustvarjalcem, da se je pravilno odločil in da so v resnici oni tisti, ki serjejo v kulturi in nočejo razumeti širših zakonitosti delovanja in vloge kulture v tako majhnem narodu. Vsakdo je trdil svoje. Ojdip jih je celo prepričeval, naj mu sledijo, oni pa so mu od daleč odmahovali z roko. Nesrečni kralj se je znašel med dvema ognjema in bil je ves požgan, osmojen in okajen ter ne nazadnje tudi dobro oznojen, ko jim je ušel. To pa ga je spet veljalo nekaj zdravja in skoraj infarkt.

V zameno za njegovo žrtev, ga je slovenska klasika obilno nagradila: Takoj so mu posvetili nekaj študij in literarnozgodovinskih raziskav, predlagan je bil tudi za Sterijino nagrado. Poleg tega so mu malce zvišali bedni osebni dohodek in ga vtaknili v nove komisije, zdaj že celo take, ki niso imele nobene zveze s kulturo, bile pa so izdatno honorirane. Menda so mu celo ponudili mesto častnega direktorja nogometnega kluba Olimpija, kar pa je zavrnil iz preprostega razloga, zaradi preobremenjenosti s funkcijami.

Bil je v raznih delegacijah za medrepubliško in meddržavno sodelovanje, posebno tesno je sodeloval z grško ambasado in njihovo kulturo. Dobil je celo pismeno pohvalo samega Karamanlisa.

Sedaj je imel končno tudi denarja dovolj. Lahko je posedal po kavarnah in rezoniral z ljubljanskimi kulturniki. Včasih so celo zbijali šale na račun grških razmer in njegove usode. Spraševali so ga, če je še kralj in kako je s tem njegovim nazivom sedaj v naši samoupravni družbi. Dejal je, da to nikogar ne moti in da temu nihče ne oporeka, da je to stvar kulturne omike in ne politike. Res pa je, da tega ni nikoli izrabjal in se po nepotrebnem okliceval za kralja. Če bi pa bila potreba .,,, vendar sedaj nič ne kaže tako, sedaj so stvari povsem drugačne, recimo, če bi bil sam neposredni kulturni producent, potem bi se lahko ta trenutek tiskal pri petih slovenskih založbah naenkrat in še na radiu bi se ne slišalo. Vendar, tega ne delam in ne vidim potrebe po tem. Svoj mit sem že tolikokrat prodal, da me je sedaj že sram in bom počakal, da se zamenjajo generacije, preden ga ponovno vnovčim . .,.

Torej, toliko o tem. Vendar . . . danes je prišel domov ves slabe volje. Jokasta je vsa nemirna skakljala po stanovanju, medtem ko je čemerno sedel v kotu in prebiral časopis.

Kaj je, dragec, zakaj si danes spet slabe volje, ga je spraševala žena.
Nič, službene stvari.
Povej, kaj te je razžalostilo.
Nič, nič . . .
Nekaj je vseeno . ,.
Ne, pusti . . .
Daj no . . .
Prosim te, pri Zeusu . . .
Prav, je že prav . . .
No poslušaj, če te zanima . . . ja, kje pa so otroci?
Žunaj v peskovniku. Veš kaj, ko sva že pri otrocih, nekdo od naju bo moral v šolo, danes je prišel poziv. Menda hočejo Polineika vtakniti v posebno šolo . . .
Kurbe, jim bom že pokazal . . .
No, zdaj mi pa povej . . .
Kaj?
Ja, kaj je bilo v službi!

No poslušaj: Danes pride k meni neki mladi literat, tisti, za katerega sem ti pravil zadnjič, da smo mu knjigo odložili za nedoločen čas. Fant je izvedel, da sem bil pri vsej zadevi vmešan tudi jaz in mi je začel groziti. Je pa član te samozvane slovenske avantgarde in mi je v skladu s tem zagrozil, da me bodo preluftali, da sem že tako napravil preveč škode slovenski kulturi in tako dalje .... Potem pa je vzel iz žepa pipec, ves zarjavel in mi zagrozil, da bo poklal moje otroke, če mu jutri ne zagotovim, da ga bom tiskal. Kaj naj zdaj napravim?

Ojdip se je začel cmihati in Jokasta mu je jela pestovati glavo. Nekdanji tebanski kralj je jokal kot otrok, neutolažljivo.

Ko bi bil vsaj Teiresias tukaj . . .

Pa ga prijavi na policijo, vendar! mu je svetovala Jokasta.

Si pa res hecna, kje pa upam, potem bo pa zagotovo poklal moje otroke zlate!

Pri Zeusu, kdo pa ti lahko pomaga!

Ne vem, vem le to, da so ti avantgardisti tako odločni in tako prepričani v svoje početje, da se mi ne piše nič dobrega, če jih ne uslišim.

No, ne bodi vendar posranec! Resda je že nekaj tisočletij, kar si bil tebanski kralj in si s hladnokrvno modrostjo rešil mesto pred propadom, morda boš sedaj tudi . . . vsaj sebe in družino.

Veš kaj, Jokasta, takrat sem rešitev VIDEL, danes je pa ne VIDIM.

Pa pojdi k okulistu, morda imaš pa dioptrijo!

Mogoče, ampak sedaj je prepozno, imam le sončna očala.

Kaj pa kdo od tvojih prijateljev? Ti ne more nihče pomagati?

Kdo? Nihče, saj se sami najbolj boje prav padca v takšen zos.

Ah, moj dragi, ne obupaj, saj si nesmrten, vsi bodo pomrli pred teboj, avantgardisti in klasiki. Ampak, kdo bi si mislil, da so lahko umetniki tako podli!

Saj ni nihče rekel, da so to umetniki, ki strežejo po življenju mojih zlatih otrok, avantgardisti so, če ti pravim, pravzaprav se sami tako imenujejo, še najbliže pa so anarhistom. Ti najbolj škodujejo slovenski literaturi, kot kakšne podgane so, grizejo temelje, ki smo jih gradili stoletja, vse hočejo podreti in začeti iz nič in znova.

Vidiš Ojdip, sam si se. Če bi ti še naprej vlekel z njimi, ko si prevzel urednikovanje revije, bi bilo danes vse v redu. Tako si se pa usral in vse skupaj je padlo v vodo. Misliš, da bi ti podobno grozili pošteni slovenski tradicionalisti?

Bi ali pa ne bi.

Ne bi, jaz ti zagotavljam.

Nimaš kaj zagotavljati, povem ti, da bi se mi to pri njih še prej zgodilo kot pa pri avantgardistih. Ti so šibki, ničesar nimajo, na kar bi se lahko oprli, le na lastno življenje se lahko in le s svojim telesom se lahko borijo, klasični tradicionalisti pa imajo cele forume, kjer se lahko uprejo, kamor prideš, so njihovi ljudje.

Vidiš, zato je tvoje dejanje še toliko bolj umazano, ko si uboge avantgardiste pustil na cedilu.

Pustimo sedaj to, kar se je zgodilo. Treba se je rešiti sedaj!!! Sedaj ali nikoli! Mislim, da je to sedaj tista prava sfinga, uganka iz davnih časov, ki jo je treba rešiti, sicer bo vseplošen pomor v slovenski kulturi. Kaj misliš, Jokasta, ko bi odstopil z uredniškega mesta?

Slabo. Spet bi bili brez denarja.

Misliš, da bi mi družba pomagala?

Kako?

Da bi ukinila literarno revijo in tako bi jaz lahko ubežal tistemu avantgardnemu zajcu.

To bi bilo pa še teže. Pa spet bi ostali brez cvenka.

Imam še nekaj sinekur. Grem pa k Olimpiji za častnega predsednika ali pa spet prodam svoj mit . . .

Tako se je Ojdip kar koj odpravil na pot, do kolegov, ki bi mu pomagali ukiniti revijo.

Ves ožuljen se je potikal po Ljubljani, tudi sam sem ga srečal nekajkrat v „Kopru"; ves zapit je ležal za mizo in žical za konjak, ožulil si je noge in ožulil si je gobec od gobezdanja in še danes ga morda srečate, bednega kot nekoč, ko je bival še na Brezovici . . .

Mit obrigkeitlicher Bewilligung.
Montag den 26. October 1829,
wird in der Meixner'schen Reithahn an der Promenade,
Die Familie
CHIARINI
mit ihrer Gesellschaft
eine
außerordentliche Vorstellung
zu geben die Ehre haben.
Auf vielfältiges Verlangen wird zum zweiten Mal hier:
PAS DE DEUX
Der Erfolg macht:
Herrn Herzogs Schwert oder: Die Zauberinn von Benevento.

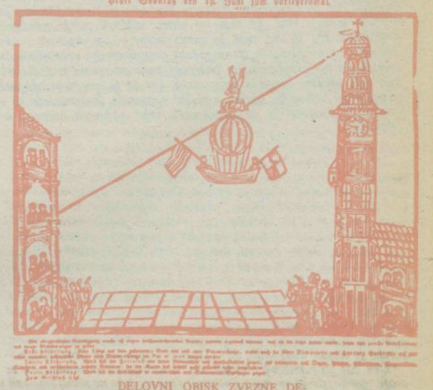

Mit hoher Bewilligung
wird heute Donnerstag, den 1. April ohne den geringsten Beirrachtung
Herr Tourniaire mit seiner Gesellschaft verschiedene Ehre haben
Große Kunstreiterey, Tänze auf dem Seile,
schottische Voltigeur-Künste, und zum Beschluß zum ersten- und letztenmal:
wird der Elephant zur Nacht speisen.
Auf Verlangen Tanze auf zwey Seilen.
Der Triumph des asiatischen Kaisers auf einem Elephanten,
den Elephanten zu Nacht speisen sehen.
Der Schauplatz ist in der Meixnerschen Reithahn an der Promenade.

Große außerordentliche Vorstellung
Mit Obrigkeitlicher Bewilligung
gymnastischer Künstler,

DELOVNI OBISK ZVEZNE DELEGACIJE

Dne, 5. 11. 1979 ob 17. uri je delegacija strokovnih sodelavcev za vzgojo in izobraževanje pri zvezni konferenci ZSMJ med svojim večdnevnim delovnim obiskom pri republiški konferenci ZSMS obiskala tudi osnovno organizacijo ZSMS elektrotehniške fakultete v Ljubljani. Člane zvezne delegacije, skupaj s predsednico konference mladih v vzgoji in izobraževanju pri RK ZSMS tov. Zdenko Jošt, je v prostorih mladinske sobe elektrofakultete sprejel predsednik predsedstva Janez Topovšek. V svojem, , v imenu predsedstva UK ZSMS in predsedstva OO ZSMS elektrofakultete je ob tej priložnosti podzdravil vse navzoče in se zahvalil za obisk. Po nagovoru je skupina pričela posvetovanje, ki je potekalo v delovnem in prisrčnem vzdušju obojestranskih naporov za izboljšanje dela ZSM. Predvsem predstavniki ZSMJ so ob tej priložnosti izrazili željo, da medsebojno sodelovanje ne sme ostati zgolj pri tem sestanku. Tovariši strokovni sodelavci zvezne konference so z zanimanjem prisluhnili vsakodnevnim problemom in težavam; s katerimi se srečujeta tako osnovna organizacija kakor tudi UK ZSMS Ljubljana, in pri tem izrazili nemalo začudenja ob nekaterih konkretnih rešitvah na področju vzgoje in izobraževanja v SR Sloveniji, o katerih niso, kljub svoji strokovnosti, prav nič vedeli. Delovna narava posveta je opravičila svoj namen in člani zvezne delegacije so obogateni z novimi izkušnjami zadovoljni odšli na večerjo, ki je bila po posvetu in je zagotovo potekala v prisrčnem vzdušju. Tako je minil še en delovni dan zvezne delegacije na delovnem obisku pri RK ZSMS.

H. P.

Teksta o avantgardi, ki ju objavljamo, sta bila prebrana kot diskusijska prispevka na letošnjih beograjskih "oktobrskih srečanjih"

NE DAJ SE AVANTGARDA!

VEGEL LASZLO: NE DAJ SE, AVANTGARDA!

Ali lahko govorimo o njej, ali je to sploh potrebno?

Iz posušenih korit nekdanjih potokov — esejev, ki so dosti obljubljali, slišim odmev poglavitnega nagiba naše avantgardne poezije: nadaljevati je mogoče samo tako, da se vse zmeraj znova začne. Jesenski podleski naše opotekave avantgarde se rimajo z uvelim rjavo rdečim listjem posekanih platan vzdolž Futoške ulice; varuhi literarno botaničnega vrta se udobno in samozavestno sprehajajo po travnikih. Pod zelenimi paviljoni je od časa do časa svečani koncert: vse je preračunano do minute, organizatorji so zadovoljni, ni presenečenj, ni neprijetnosti.

Pa če se kljub temu zgodi kaj nepredvidenega? Takrat se oglasi nenavaden aplavz, ki preglasi Neznanega. Hrup ga zmede, razširi bi svoje besede-krila, nekaj bi še povedal, ampak tok vrednot minulih časov ga odnaša z nezadržno močjo proti večnosti; v svoji prestrašenosti se skuša domisliti česa škandaloznega, hoče protestirati: ni prišel sem zato, da bi postal funkcionar večnosti — ampak nima več kam; žugajo mu dobronamerni kazalci, dokler ne izgine iz vidnega kroga. Šele v nekih zatohlih okoljih je slišati, da so ga ti kazalci ukrotili. Prameni misli, ki se trgajo od travnika evocirajo neko starčevsko Heglovo metaforo: zgodbo pomiritve z realnostjo v življenju posameznika. Načrti za spreminjanje sveta predstavljajo sveti privilegij mladosti, obdobja meglenih predpostavk, subjektivnih idealov, herojskih transcendenc. Zrel človek sprevidi absolutno moč razuma in zavrača te načrte. Kolajna časti vsake razumne aktivnosti: pomiritev s svetom ni prisilno, pač pa racionalno razmerje. Prehod v filistrsko življenje je mučen, ampak tisti, ki tega ne stori, zaide v stanje relativne nesposobnosti. In od tega je samo korak — a usoden! — do dejanske nesposobnosti. Nemogočost neposrednega uresničevanja idealov poraja hipohonorijo. Nasproti temu sprejema zrel človek svet kot takšen, ustvarja samo tisto, kar že je, pa je ta njegova aktivnost v bistvu še zmeraj v službi napredka. Zakoreninja se v objektivne odnose in se popolnoma vživi v lastne namene te aktivnosti.

Neka daljna protislika: realiteta eksplozivnega upora biti. V začetku je bilo življenje in temu je sledil njegov literarni kontekst: **libertas amicorum:** *predstave so hrepenele po bistvu v spremembah. Sociološka imaginacija forme naše avantgardne poezije je zakoreninjena v spremembah: nič ni popolno, nič ni končnega. Sprememba se pokriva z resničnostjo. Mesta so se širila, preoblikovala, razvijala; pred našimi očmi je potekalo utelešenje* **zgodovinske** *dialektike industrializacije, misterij znanstveno-tehnične revolucije. Mladostne ljubezni neke družbe so odsevale v naših ekstazah.* **„Vloga duhovne ustvarjalnosti je bila zmeraj v tem da je vznemirjala in tako je tudi ostalo."** *(Veljko Vlahović) Poezija je: vznemirjanje v vznemirjenosti, osvajanje v novem odkritem duhu. Naši novi avantgardni pesniki so bili romantiki in osvajalci: potujoči vitezi sprememb oblik in čuta za življenje. Nov — mnogim še nerazumljiv — humus pesniškega govora je gospodarska reforma, zgodnje samoupravljanje, decentralizacija, kritično intoniran politični dialog; to so nove sintagme duha. Revolucija pesniške govorice je utemeljena v antropološki revoluciji našega življenja. V tem je temeljila subverzivna pesem, ki je raziskovala šifre bodočnosti, ne da bi se zadovoljila s tem, da bi samo formalno odražala svoj humus: iz njega črpa inspiracijo, da bi domislila njegovo bistvo. Radikalen slogovni koren naše avantgardne poezije: novo čutenje sveta, v čigar sredi je nenehno spreminjanje, permanentni nemir, odprtost nasproti bodočnosti, vživetje v* **„predmetno slutnjo še-ne-nastalega kot še-ne-v-dobro-proizvedenega" (Bloch).** *Instrument te anticipacije je negacija, ki jo je Krleža imenoval za familijarno sprejemanje sveta. Tudi ta daljnovidna negacija nima večjega insinuatorja, kot je modra taktika polrdečega svetovnega nazora, zaradi tega, ker je v njej vsaka sumljiva enoznačnost utemeljena v komični dvoumnosti: na operetni dihotomiji ideala in koristi, cilja in sredstev, primernega trenutka in neprimerne subjektivitete. Kajti, kdo je sredi sprememb sposoben izreči nekaj končnega? Iz žabje perspektive je vse enoznačno, urejeno: besede so disciplinirani vojščaki. V tej pesmi ni kaosa, ni zmede.* **„Prediren pogled se ne potrjuje samo s tem, da je sposoben spregledati stvari, pač pa tudi takrat, kadar ne vidi vsega kristalno jasno."** *(Bloch.) In če se po vsem tem vprašamo, zaradi česa ni moglo biti vse tako kristalno jasno, zakaj so se osvajalci zmeraj spopadali sami s sabo, zakaj je bila kvartopirska igra eksistence zmeraj samo meta-igra, bi lahko odgovorili takole: zaradi človeškega dostojanstva. Privilegije čiste vesti je sežgal temen ogenj vere.* **„Življenjsko modrost prepričanega človeka bi lahko zvedli na te tri besede: spokojnost, premišljenost, taktika. Dasi je človek zdajšnosti prepričan, da lahko pride do očiščenja samo preko socializma, ga je vera že zapustila, je že med vrstami nosačev, a skrbi za to, da se breme njegovih ram samo dotika ... . Pa vendar je vera tista, ki žene svet naprej!"** *(Csaba Utasi) Vera v pesem: nemir besed, nezdružljivost besed, spontana dvoumnost besed, upor besed proti pesmi, upor pesmi proti besedam in upor pesnika proti pesmi, dolg proces protislovij, ki se med sabo dopolnjujejo.*

Avantgarda je osredotočena bodočnost ali pa ni nič. Utopična vsebina umetniške forme je v tem, da se bo že jutri zavrtela v svet pomenjanja vsakdanjosti. Maksimalizem forme je vizija demokratične bodočnosti, v kateri graditeljstvo (ustvarjalnost) z jezikom ni privilegij inteligence; estetska razsežnost jezika bo postala v vsakem oziru splošna lastnina. Tudi tisti, ki izstopa iz zdajšnjega časa jezika, ker noče postati mojster ceremonialа na besednem banketu, tekmuje z bodočnostjo. Bodočnost je sakralna: revolucija pomenjanja. Je zadušljiva in obenem tudi sproščujoča. Sovražna in tolerantna. Njen nemir se ne bo obnašal kot tujek v pesniški govorici. Na sumljivo polituro umetniške govorice, na individualizirajoče, neofevdalne jezikovne norme se odziva z dejavno-spreminjajočo jezikovno revolucijo. **„Ubi revolutio ibi lingua nostra"** *— to je esenca retorične revolucije, pa tudi semantičnih potresov. Bodočnost potemtakem ni harmonična, sel iz Maratona ne bo prinašal samo enoznačnih poročil o tekmovanju z bodočnostjo, o spopadu z njo.* **„Zgodovinsko tekm. anje za zanamstvo se sprevrača v trgovsko tekmovanje zdajšnosti. Mehanizem tržišča posnema absorbirajoče tendence zgodovine v malem: je kratke sape in po kriterijih ekonomije proizvodnje teži k hitremu prometu blagovne menjave. Anticipirajoči namig umetnosti se reducira na špekulacijo: njena bodočnost se beleži kot borzni tečaji . . . Bodočnost umetniške ustvarjalnosti se spušča v promet, še predno je sploh prispela. Tako kot v vseh drugih poslovnih vejah se tudi tukaj nudijo modeli za prihodnjo sezono. Ta bodočnost se ni načenjala samo vnaprej: takoj ko je bila dana na tržišče, je s tem že tudi minevala. Estetski proizvod jutrišnjega dne, ki gre že danes v promet, bo pojutrišnjem pomenil le še neprodane zaloge . . ."** *(Enzensberger) Maratonska misija bo prinesla poročilo o grabežljivi lastnosti bodočnosti. Bodočnost množi pregrehe v serijski proizvodnji. Anticipator se zgrozi: razprodaja zgodovine se lahko prične že v zdajšnjosti. Krožno obračanje: prispe tja, od koder se je pričelo. Jekleni zakon spoštovanja literarne avtoritete: otroci jedo svoje očete z izkazovanjem spoštovanja brez upiranja, dokazujočega na ta način, da se pod soncem ne zgodi nič novega. In jasno je, da* **„ideja neke nove forme zmeraj naleti — četudi nezavedno — na takšne skupine ljudi, ki so pripravljeni nevtralizirati ustvarjalno misel in jo spremeniti v igro reprodukcije in adaptacije in degradirati tisto, kar je bilo „vzor", na raven navadne šablone."** *(Ecco)*

Je za avantgardo usodno, da jo podrepniki besed, podrepniki novih form s svojimi interpretacijami nevtralizirajo, da jo v svojih literarnih rodovnikih poplitvijo, destilirajo, konzervirajo za prihodnost?

Neresničnost te tragičnosti — kakor že megleno in negotovo — lahko potrjuje le permanentni kritični občutek. Kogar ne opijanijo obstoječi, bo tudi varen pred moralnimi mački bodočnosti. Bistvo maratonske misije je v naslednjem: **biti na preži!** *Zavračati tisto, kar je dosegljivo, odreči se tistemu, kar je mogoče pridobiti za ceno malih žrtev, prenehati s tem, kar je mogoče nadaljevati, imeti za nemogoče, kar se kaže kot zadostno in trditi, da je nemogoče edino, kar lahko zadovolji. Takšna kritika zavrača vse, kar se približuje.*

Podoba prihodnosti se nam približuje v obliki benjaminskega filozofskega rebusa. Je brez središča: njena koncepcija je polifonična. Da smo brez oporišča, kakor se tudi ona pojavlja brez oporišča. In od našega ponašanja je odvisno, če nas bo izdala ali sprejela. Ponuja avro podrejenosti, ki jo je tako lahko sprejeti. In glas tradicije poreče: sprejmite jo! Pa se še streznili nismo od pijanosti bodočnosti, že nas je pograbil maček tradicije. Najprej s strogo pedantnim opozorilom na pravila ponašanja, potem pa tudi kot vlačuga. Ni več spraševala odkod ste prišli, ampak vas je samo prepričevala, da boste na dobrem mestu. In z naše strani: ravno pred desetimi leti — pod vplivom drugega mačka — je bila izključnost prevelika, medtem ko je danes preveč poslušnosti in popustljivosti. Kritični pojmi so postali raztegljivi, plastični in vsemu prilagodljivi, vse z namenom, da ne bi česa zagrešili. Premnogi kritično-estetski sistemi so postali brezobalni, razstavljajo tudi najrazličnejše protislovnosti in med najbolj protislovnimi smermi jadrajo brez konfliktov. Zdi se, da vse to opominja: kako po kaotičnem iskanju, po velikem poletu, vznemirjajočih vprašanjih, literarnih destrukcijah, polemičnih in anticipirajočih sistemih vrednot nastopa obdobje dozorevanja, sinteze, treznosti. Zdi se, da vijuge življenjskih potov kažejo: avantgarda je tisti mladostni greh, ki se mu je treba odreči. Prava konjunktura je ta: začeti z veliko negacijo in nadaljevati z negacijo negacije; izjemen privilegij je, če imamo kaj negirati. Misel tradicionalizma se je liberalizirala, avantgarda ni več preganjana in izobčena poezija, za njen obstoj domišljajo tudi namen: naj le simbolizira neko fazo velike sinteze, naj le bo tehnološka postaja reprezentativne poezije. „Večna poezija" daje koncesije duhu časa, toda po njenem je bistvo tradicije še zmeraj homogena substanca, ki gre skozi proces postopnih reform in modifikacij. Mit o kontinuiteti je popoln in absoluten, zapuščine so linearne, kulturno blago gre iz rok v roke, od očeta do sina. Le da ta ideologija tradicionalizma ni več v skladu s proizvodnjo, z dvoumnostjo izkustev proizvodnje, znanje, se ne prenaša kar samo od sebe, iz roke v roko, zaradi tega razmislek o čisti kontinuiteti že sodi v interesno sfero foh-idiotov tradicije. Proti terorju kontinuitete se postavlja resničnost. **„Tradicija se danes sooča z nerazrešljivimi protislovji."** *(Adorno) Izhoda ni v avtomatiziranem antitradicionalizmu, pač pa v samem iskanju izhoda. Na tem zemljevidu ni sinteze, na njem manjka končna forma bilance. V dialogu med starim in novim ni statične sinteze (Kolakowski); edini enakovreden tekmec kontinuiteti je diskontinuiteta.*

Vrednosta tradicija se pogosto skriva za nedoločno negacijo, v janusovskem obrazu njene zvitosti: zavaja na napačna pota najbolj vdane privržence in hrani svoje zanikovalce. Samo vroči tok tradicije: tisti ki se znova rodi, neukročen, razuzdan, tisti, ki topi ledene gore duha, samo tisti nepomirljivi, tisti, ki se dotakne s prstom in ukaže: „Vstani in poletí!" in ki ničesar ne pričakuje od tebe in ki te za nič ne obvezuje, samo tisti tok je sposoben izzvati novo pesem. Avantgarda kleca pred represivno toleranco ideje kontinuitete, vse bolj je na robu, sprejema vlogo, ki ji je vsiljena: eksperimentiranje tehničnega značaja, sterilne podoba sveta, svetovni nazor brez pretenzije, da bi to podobo tudi vrednotil, sprejema torej pozicijo mirovanja, v katerem, ne brez slabe vesti, prelistava antizakone svojih del, ki se spreminjajo v prah in pepel. Lošč nostalgije pozlati samotrpinčene, ukročene eksperimente. Manira sloga povzroča le klinične muke.

Ne daj se, avantgarda!

Ne sprejemaj tega razkola duha, ki po Eccu nastane zaradi tega, ker **„Človek našega stoletja pogosto verjame, da novemu ideološkemu ozadju ustrezajo retorične forme prevzete iz preteklosti."**

*Pomisli na to, kar je Brecht kar naprej ponavljal: Marx in Lenin nista samo govorila drugače od Bismarcka, to sta počela tudi na druge načine, zato ne išči svojega prostora v literarno-zgodovinskih herbarijih; ne čvekaj s sintezo, ker boš njo črpal samo iz samega sebe, bilo bi noro, če bi verjel, da si ti sama sinteza; ne verjemi tisti literarni kritiki, ki te spremlja kakor senca, da bi te preoblekla, o kateri je Mirko Kovač vizionarsko govoril: da ti bo „dobrotno in pokroviteljsko svetovala, naj pišeš tako, da v knjigi ne poveš ničesar, da ne izstopaš in ne prikličeš jezo nadse, da se ne lotevaš politike, ker to ni zate, da ne razlagaš svojega dela in da ne sodiš o sebi, tvoja stvar je, da lepo pišeš o otrobih in o nepomembnih rečeh, glej, da ne užališ drugih in ne povzročiš suma v svoj izraziti talent in prefinjeni smisel za tkanje in ne zameri se kritiki, časopisom in založnikom, ne prepiraj se, laskaj in hvali vse od kraja, če nastopaš predrzno, takoj spet popusti, ne bodi se z rogatimi, tako nas poučuje kritika in uvaja v prakso". Potemtakem ti ni treba obupati, če literarni meščani z aktovkami v roki defilirajo po inštitucijah znanosti o lepoti, da bi pripravili običajen ritual literature-svečane „pražnje sobe", slikali zmeraj znova živo sliko z literarnimi dežurnimi v ospredju, ki v svojih papirnatih govoricah dopovedujejo o determiniranosti tvoje literarne identitete, poudarjajoč čistočo besed in duha ter kaznujejo tiste, ki so zapustili ta svet in so zaradi tega v peklu slogovnega večglasja, v „kaosu" , ki je nastal na ruševini enoličnosti podeželskega vseglasnega sloga in doživljajo najhujše strahote, ki jih sploh lahko doživi kak „zgubljeni sin". Ja, nadaljuje Radomir Konstantinović, zgubljeni sin diamastke senzibilnosti; ti so v filozofiji palanke „umazani", palančan pa je „čist", njegovo življenje „zvedeno stilsko, z vnaprej danimi odgovori na zdavnaj zastavljena vprašanja", zaradi tega tudi „nedolžno življenje, čisto kakor je nujno 'čist' samo podaljšani infrantilizem duha, za zmeraj 'spravljenega' pod okrilje starejših, duha, ki je še duh sina, ki je ostal zvest in ki po dednih pravilih opravlja svoje življenje. Življenje je rutinsko življenje, gotovo s tisto gotovostjo, ki jo daje rutina. Ni umazanije, ker ni resnične delavnice obrazcev, tiste, v kateri bi se obrazec šele ustvarjal", nikar ne misli, da je filozofija palanke samo abstraktna metafora, včasih pograbi tudi našo roko, pa te izneverjamo iz najrazličnejših razlogov, sramujemo se umazanije delavnice zavesti, naključnih drobcev mišljenja; metafora se uteleša soočena z razprodajo teniških copat znamke „puma", z dumpingom puma literature, z ugledom puma kritike; Istvan Domonkos se pogovarja s Konstantinovićem, oba držita v roki uganko teniške žogice, ki bi utegnila prinesti rešitev, ali vidiš, tako se srečujejo tvoji angeli — „kdor to dojame in razume (se ne bo skrival po kotih"** *(Domonkos) — da bi razvili jadra in napolnili univerzum, ki jim lebdi pred očmi; in zato:* **ne daj se avantgarda!** *ker pridejo zmeraj novi, ki znajo zastaviti vprašanje:* **„Ali se je treba modro umakniti V besedno magijo za potuhnjene duhovne gnalce nedolžnosti? "** *(Bela Csorba); tisti, ki zapuščajo literarna velepodjetja, ti prihajajo naproti z eksplozivi novih besed, z nepredvidenimi avanturami razuma, z obnovljenimi slogovnimi imperativi načina proizvodnje in načinov življenja, da bi vsi videli, kako nisi samo skrivnostna muza podnajemniških sobic, pač pa glasen sogovorec v amfiteatru dobe.*

prevedel Franci Zagoričnik

KAKO PREUČEVATI AVANGARDO

ALEKSANDER FLAKER: KAKO PREUČEVATI AVANTGARDO?

Pesem Majakovskega **Nekaj besed o meni samem (1913)** se začenja z izjavo „Rad gledam, kako umirajo otroci". Če pojmujemo to izjavo kot pesnikovo lirsko ekspresijo v dobesednem pomenu, lahko obtožimo že zdavnaj kanoniziranega pesnika revolucije vsaj za sadistično izprijenost. Če pa k tej izjavi dodamo njeno opozicijo „Ne maram gledati, kako umirajo otroci", dobimo že drug rezultat. In če to izjavo pojmujemo v kontekstu celotne evropske kulture, na katere začetku je legenda o Herodovem „pokolu nedolžnih otrok", ki se razvija z brezštevilnimi ikonskimi motivi madone z bogom detetom, vse do sodobnih pacifističnih in karitativnih plakatov, na katerih po pravilu ne umirajo in ne gladujejo odrasli, pač pa so otroci znamenje trpljenja človeštva; tedaj bomo že bolje razumeli to estetsko provokacijo ruskega futurista. Sicer pa so raziskovalci našli tudi neposreden povod zanjo: istega leta v ruščino prevedeno pesem francoskega katoliškega pesnika Francisa Jammesa **Prošnja, da otrok ne bi umrl.**

Estetsko-provokativna izjava lirskega subjekta pesmi, katere naslov navaja na misel, da gre za pesnikovo osebno izpoved, čemur nasprotuje že prvi stavek teksta, je za avantgardo nasploh značilna. Takšnih izjav je posebno veliko v literarni zvrsti, ki jo avantgarda posebej goji: v manifestih in programskih tekstih — od Marinettijevega manifesta preko dade do nadrealističnih programov. Njihova funkcija ni referencialna; metatekstualna je, provokativna in polemična kakor tisti, nadrealistični pregovor: „Treba je tepsti svojo mamo, dokler je še mlada", ki je bil še pred nedavnim v polemiki spet funkcionalno uporabljen.2 Izjave avantgardistov, vključno s tistimi v manifestih in programih, potemtakem ne moremo brati „dobesedno", pač pa jih je treba interpretirati ravno kot bistveno metatekstualne, jih postaviti v odnos do soodnosnost s kulturnimi teksti, ki so nastali prej. Tako je treba brati tudi Krleževo **Hrvaško književno laž**, edini pisčev avantgardni manifest, ki se ga tako pogosto ogibljemo ravno zaradi „dobesednega" branja. Odtod tudi opozorilo: avantgarde ni treba preučevati samo na podlagi izjav tipa „Rad gledam, kako umirajo otroci" ali „Treba je tepsti svojo mamo, dokler je še mlada", tudi ne na podlagi manifestov in programov različnih pravilom medsebojno nasprotujočih skupin in gibanj — saj so ravno te programske izjave zelo nezanesljiva dokazila o literarnih in umetniških strukturah, ki jih pripisujemo avantgardi kot veliki formaciji literature in umetnosti evropskega kulturnega kroga.

Ponovimo tudi to, da je začetni verz Majakovskega v izrazitem nasprotju z naslovom pesmi, ki usmerja sprejemalca v pričakovanje pesnikovega osebnega, „iskrenega" izraza. Bralčevo pričakovanje je že ob prvem verzu izneverjeno. Ne more verjeti pesniku, da rad opazuje umiranje otrok: ni samo šokiran nad semantičnim sporočilom, pač pa nadaljuje branje pesmi kot konstrukta, ki ni samo pošiljateljeva ekspresija, ampak ima še drugo funkcijo: funkcijo estetskega pa tudi moralnega in etičnega prevrednotenja sveta in porekla stvari v svetu, katerih je bralec po tradiciji vajen. To funkcijo imajo tudi na videz najbolj osebni in najbolj lirični teksti avantgarde: Apollinaireova **La Jolie Pousse** in **Pro eto** Majakovskega.3 Vprašanje „Kaj je pesnik doživljal? " Kaže na svojo absurdnost ravno v razmerju do avantgardnega teksta. Avantgardni teksti prav tako niso mimetični teksti v razmerju do njihovega avtorja in ne v razmerju do družbe. Prav tako postavantgardne **Glembajeve** ni mogoče razlagati na podlagi „gnjavatorske sheme o dekadenci in trhlosti našega meščanskega razreda", da nam Krleževa izjava o tem, da so to „literarne variacije ali . . . kompozicije po nekih modelih"4 odkriva v bistvu avantgardno izhodišče njegove poetike.

Avantgardnih tekstov prav tako ni mogoče preučevati s stališča estetskih teorij kot „teorij o lepem". Poljski avantgardni pesnik Przyboš je za mednarodno banko znanstvenih terminov prispeval pojem „turpizem" in še malo ni naključje, da je Marko Ristić z neke razglednice Remyja de Gourmonta uporabil pojem **Turpitude** za svojo „paranoično-didaktično rapsodijo". Tradicionalni francoski naziv **beaux arts** ali angleški **fine arts** za likovne umetnosti izgubljata svoj smisel, kadar gre za avantgardno slikarstvo; prav tako je zastarel pojem beletristike, kadar gre za „lepo-slovje", zato se zmeraj bolj poslužujemo pojma „fikcije", ker pa si ravno avatgarda prizadeva odstraniti mejo med fikcijo in „dokumentarno" prozo, prihaja v naš slovar zmeraj pogosteje kontaminirani pojem „fakcije" (angl. faction).

Estetsko prevrednotenje kot začetna funkcija avantgardne strukture se kaže v oporekanju vsemu, kar je po tradiciji veljalo za lepo, tako bomo v avantgardnem slikarstvu ali literaturi težko naleteli npr. na žensko lepoto: ni je pri Picassu od njegove kubistične faze sem, ni je pri Krležu in Lili Brik je lahko lepa samo v Rodčenkovih ilustracijah pesnitve Majakovskega. Estetsko prevrednotenje v avantgardnih strukturah pa ne sprevrača samo pojme, lepega" in „grdega", obenem nasprotuje tudi „logičnemu", „razumljivemu" in „zdravemu smislu". Ristić svoje **Turpitude** še malo ne imenuje slučajno za „paranoično" rapsodijo in istega leta, ko daje Krleža svojemu romanu naslovov **Na robu pameti** — kar je seveda družbena, meščanska kvalifikacija pripovednikovih postopkov. Odtod imamo v avantgardi pozitivno vrednotenje blaznosti, alogičnosti (vse do alogizmov v jeziku) in tudi nerazumljivosti. Odtod nazadnje tudi zavračanje kritiškega „razlaganja" avantgardnega dela, tako tudi Ristića beremo glede na „nerazložene, mogoče tudi nerazumljene" pomene **Turpitude:**

„Jaz pa se spraševam, ali je sploh treba kaj razlagati, kadar gre za določen izraz, za določeno izražanje, ki je po definiciji nedeljivo od izraženega, ki mu je imanentno. Je sploh treba odgovarjati na vprašanja, bodisi da so zadana ali ne: **kaj pomeni? "5**

Ta pomik od „izraženega" proti „izrazu", označenega proti označitelju, **mimesisa** proti **semiosisu**, do katerega je prišlo v avantgardnih strukturah, se danes komplementira v študiju literature in umetnosti s semiotičnimi metodami. Tako so npr. ključe za analizo „semantične poezije" Mandeštama ali Pasternaka odkrili pravzaprav šele sodobni semiotiki.

Ob tej priložnosti velja opozoriti še na eno okoliščino. Da bi opravičili estetsko provokacijo Majakovskega, smo si morali priklicati v spomin celo *Evangelij po Mateju*. Evangelski mitemi so pogosto v ozadju Krleževih tekstov, Majakovski se pojavlja v znamenju preroka z Golgote, a od Maleviča in Duchampa do *Generalićeve hlebinske Mone Lise* se vlečejo slikarske blasfemije v odnosu do trivialnosti kanoniziranemu Leonardovem ženskem liku. Ko je avantgarda nastopila s programom estetskega prevrednotenja, je še naprej zadržala metatekstualno izjavo kot eno svojih bistvenih karakteristik ali pa razvijala t.i. „minus postopek" (pojem je Lotmanov), kadar je oporečna predloga ostala zunaj obsega novega znaka. Pravzaprav je paradoksalno, da se ravno avantgardni teksti zmeraj obdržijo šele ob sklicevanju na tradicijo; kadarkoli jo direktno negirajo, npr. takrat kadar Malevič z grobo potezo čopiča prekriža reprodukcijo *Gioconde 1914*), ali pa jo „citirajo" in uvajajo v nove in nepričakovane relacije , kot je to primer pri Mandeštamu ali pri Eliotovi **The Waste Land**, vrstnici *Piljnjakovega Golega leta (1921)*. Seveda, tudi citirani nadrealistični pregovor je očitno samo do absurda sprevrnjen izrek o vzgoji otrok tipa ljudskega pregovora „Drevo je treba mlado naravnati"6 s tem, da prizadene, kar je v naši kulturi sakrosanktnega ali matere-madone.

V svojem prvem obdobju se je avantgarda zadovoljevala s funkcijo estetskega prevrednotenja; vendar za družbeno funkcioniranje literature in umetnosti to ni zadoščalo: kmalu se je to funkcijo povezujejo tudi funkcije moralnega, etičnega, socialnega prevrednotenja, ki doseže svoj vrhunec okrog 1917. Velik del avantgardnih struktur se v oktobrski revoluciji neposredno funkcionalizira in od takrat pa do tridesetega leta vprašanje o soodnosu umetniške in socialne revolucije ni bilo sneto z dnevnega reda. Po eni strani trdijo, da brez revolucije ni resnične avantgarde, po drugi pa, da brez avantgarde ni resnične revolucije. Optimalna projekcija v prihodnost upravlja z avantgardnimi strukturami in zastavlja vprašanje o „moralnem in socialnem smislu poezije"; citirajmo Ristića iz 1934.

„Misel, da obstaja jutri, pomeni, da nobena individualna gesta ni metafizično izločena in končna, da nobeno dejanje ni „izvršeno dejstvo", da je vsako dejanje posledica pa tudi vzrok nečesa in da so določeni posredni učinki na vnanji svet, ki jih bo subjekt jutri občutil na sebi."7

Pri zastavljanju vprašanja o družbeni funkcionalizaciji se krepijo tudi težnje širjenja umetnosti v „življenje", oz. v osvajanje novih estetskih prostorov: deestetizacija umetnosti se zmeraj bolj navezuje na estetizacijo vsakdanjosti: če je skušal Duchamp leta 1971, pod naslovom **Vodomet** na newyorški likovni razstavi razstaviti pisoar, s čimer je opravil značilen semantični pomik (kakor Majakovski v navedenem verzu), potem sodijo reklamni verzi Majakovskega iz 1923 ali funkcionalni stoli Le Corbusiera in Mies van der Roheja iz 1927 in 1928 v isti proces preseganja meje umetnosti in neumetnosti, le da v različnih smereh. Zdi se mi, da je za naš pristop k formaciji to spoznanje bistveno.

Pri tem velja poudariti, da z enim delom že pripadamo tistemu Ristićevemu „jutri", ki čuti „reperkusije na vnanji svet" avantgardnih postopkov iz desetih do tridesetih let našega stoletja. **Ready—made** zunanjestetski projekti so danes razstavljeni na vseh velikih rastavah širom po svetu in avantgardni projekti iz dvajsetih let so vplivali na oblikovanje našega okolja, vse do stolov, na katerih sedimo, kljub estetskim in administrativnim prepovedim in odporom proti pogumu semantičnih pomikov, kakršni so spremljali avantgardo v njenem konstituiranju. Kot vemo, niti Duchampu ni bilo dovoljeno, da bi razstavil pisoar tvrdke „Mott Works", kot je Piljnjakovo **Golo leto** moramo čakati skoraj trideset let na ponovno objavo.

Posebno v zadnjem desetletju, in ta proces se je pričel že v petdesetih letih (v Srbiji z obnavljanjem nadrealistične dediščine v „Delu" in drugod), smo priča kanonizaciji avantgarde. Tu se pojavljajo nove strukture s sklicevanjem na avantgardno tradicijo in skupine, ki od francoskih dedičev osemnšestdesetega do beograjskih „klokotristov" pretendirajo na „avantgardizem". Pojem, **neoavantgarde**" že danes stopa v obtok kritike in literarne zgodovine, a gibanje, ki se začenja okrog 1910 in traja do tridesetih let, se temu primerno imenuje „zgodovinska kategorija in tudi njeno preučevanje mora biti zgodovinsko. Njena tradicija je danes v glavnem kanonizirana, a strukture, ki nastajajo v znamenju teh tradicij zelo hitro prihajajo v obtok, izgubljajo izvornost družbene funkcije in kažejo svojo epigonskost: podležejo sodobni komercializaciji ali manipulaciji, takoj ko nastanejo. Avtentična avantgarda, če še enkrat ponovimo, ni mogla obstati pri golem estetskem povrednotenju sveta, njene funkcije so se širile proti socialnemu prevrednotenju v globalnem smislu — „od Pekinga do Rima, od Transvala do Kremlja" (Krleža, **Veliki petek leta 1919**), kljub estetskim prepovedim in „odporom" (pojem „odpori" dolgujemo Daviču iz 1950!). Brez dvoma nastajajo na liniji teh avtentičnih tradicij nove literarne strukture, prav tako ne dvomimo o tem, da tudi danes vzbujajo odpore; in če so resnično nove, ne samo pogrete in glede na to epigonske, zanesljivo zaslužijo tudi nov in skupen imenovalec.

Opombe:

1. V. Percov, **Majakovskij, žizn' i tvorčestvo**, 1, Moskva 1957, str. 196
2. D. Kiš, **Čas snetomije**, Beograd 1979, str. 232-233
3. A. Flaker, **Kako funkcionira avangardni tekst ali O tome**, „Književna kritika" X, 1979, 1, str. 68—76
4. P. Patvejević, **Razgovori s Miroslavom Krležem**, Zagreb 1969 str. 84
5. M. Ristić. **Posle trideset i četiri godine**, Zagreb 1972, str. 22
6. **Narodne drame, poslovice i zagonetke**, Zagreb 1963, str. 214
7. M. Ristić, **Moralni i socialni smisao poezije**, „Danas" I, 1934 1, str. 71

prevedel Franci Zagoričnik

Serre

BLOC OPERATOIRE

PRIX DE L'HUMOUR NOIR

SERRE

beda neke pozicije ali lekarna brez zob

„O ČEMER NE MOREMO GOVORITI, O TEM MORAMO MOLČATI." LUDWIG WITTGENSTEIN

Članek, ki ga pišem, ima namen demistificirati obrekovanja in čvek v pisateljevanju Staneta Sušnika o rocku. Tovarišu Sušniku zato postavljam vprašanje: kako recenzira nekaj, česar ne pozna ali pozna dejstva polovičarsko; oziroma kako lahko „ocenjuje" in „glasbeno recenzira" grupe ali posameznike, ki jih sploh ni slišal, videl itd. Pa začnimo s Stanetovim pisateljevanjem „rock glasba v Celju":

„Naj na koncu bežno omenim nastopajoče. OBVEZNA SMER, ZGODBICE IZ MESTA, JOŽE ŽVONKELJ, MAJDA KOČAR, LEA ŠOBER, LAKIJEVA GRUPA, PARABROD SUS TESTAMENT, DHARMA, MARIO I PRIJATELJI, BORI ZUPANČIČ, MATJAŽ GROBLER in LOŠI ZVUK so taki, za katere veja oznaka, da v svojem amaterizmu še niso našli lastnega izraza in vprašanje je, ali je vredno, da ga sploh iščejo." (MLADINA, št. 43, 1. november 1979).

Tako torej opravi na kratko s puhlicami „so taki pa taki, brez vrednosti". Vendar pa so stvari drugačne:

– Obvezne smeri ni slišal niti videl, ker so nastopili tedaj, ko presvetlega Staneta še ni bilo na sceni;

– reške skupine Mario i prijatelji na prireditvi kljub 99,9 % zagotovilom ni bilo;

– Knatavtorja Bori Zupančič in Matjaž Grobler sta nastopila za Parafi, tedaj pa je Stane že odpeketal;

– Lakijeve grupe ni mogel slišati, ker je bila nepopolna brez solo kitarista Lakija Dobrajca.

Naslednje, kar je kontradiktorno Stane morda res preveč hodi na razstave mlečnih zob, kar lahko razumemo iz naslednjega odstavka:

„Za vsak primer so nad blagajniško okence obesili dvoumno opozorilo: UPORABA COCA COLE, ALKOHOLA IN DRUGIH NARKOTIČNIH SUBSTANC V DVORANI NI DOVOLJENA–"

Poizkušajmo nekomu „dešifrirati" sluh in oči . . . (kaj pa jezik? Tega se bomo lotili na koncu.) Skratka, če se prepove Coca Cola to pomeni, da se Coca Cola de facto ne prepove. Zakaj? Zato, ker . .

STANEK PUPCA COCA COLA,
STANEK COLA
PUPCA COCA,
COLA CACO,
CACO,
COLA,
CLOACA–

(iz antologije konkretne in vizuelne poezije), In če se prepove točenje piva, to zopet ne pomeni nič drugega, kot da se ne prepove . . . itd., itd. Da, da Stane Coca cola cloaca. To slednje mu pač ni dano razumeti logično niti historično, kaj moramo, je že tako. Nekaj vrstic naprej trdi:

„Priznane skupine se takih prireditev raje izogibajo saj je ozvočenje navadno slabo, večkrat se ne ve, kdo kdaj nastopi, denarja je vedno premalo (v Celju so izvajalcem pokrili le stroške prevoza) . . ."

Trdi, da so izvajalcem pokrili le stroške transporta. To ni res! Nastopajočim so organizatorji povrnili transportne stroške + dnevnice, za kaj več pa Mladinsku klub ni imel financ. Hip zatem se ponovno zlaže „. . .,mnogim poslušalcem je vseeno, kdo sploh je na odru, saj žurirajo po svoje (posebno, če točijo pivo)."

To, kar Stanetu ne gre skozi nos, je termin kontrakulture, ki ga, kot vidimo, ne spozna na relevantnega, marveč ga ob prvi priložnosti pogovni. V tem smislu, da je apriori prioti „margihalni godbi" a la rock Primorska, Moste, Šenčur, Celje '79 int. Tako ne spozna bistva, da ne-marginalni" produkti zabavne industrije delujejo strogo po zakonih ponudbe in povpraševanja, na kratko povedano, po zakonih glasbenega marketinga.

Je bilo nezaupanje in nasprotovanje do same prireditve (ki ju omenja) sta bila vseskozi prisotna. Pri vseh, ki imajo karkoli opraviti z industrijo zabave tj. s sistematičnim poneumljanjem, z manipulacijo in represivno kulturo. Za ilustracijo bom navedel naslednje: teden dni po prireditvi je prišla v Mladinski klub zahteva za izplačilo osemodstotne provizije od celotnega bruto odhodka iz zavoda za avtorske pravice (ZAMP). Zgornje kaže na to, da so še vedno institucije, ki nameravajo bogateti na neupravičen način ter da je potemtakem zakon o združenem delu (na takemu zavodu) le basen o mravlji in črčku. Nenazadnje je nasprotovanje čutiti tudi pri Stanetu s tem, da debelo laže in obrekuje, kolikor ga nesejo sikofantski podplati. To kaže tudi njegova formulacija:

„Večina takih, kakršni so nastopili v Celju, ne zasluži samostojnega nastopa, torej lahko utrjujejo potrpljenje in „renome" na nepomembnih nastopih po šolah, mladinskih klubih in še kje. Taki komaj čakajo na razne rock festivale in prav oni so krivi za razvrednotenje prireditev."

Kakšni pa naj bi po tvojem malomeščanskem mnenju nastopili? Morda znani ali neznani objekti iz slovenske popevke (Tomaž Domicelj, Monika Kovačič and company) ter podobna stereotipna govna?

Za konec lahko še spregovorimo o tem, da je Stanetovo pisateljevanjem diletanstki produkt pubertetniškega žurnalizma in da je takšen najbolj primeren za (resno dolgočasni) kmečko-provincijalni dnevnik ali tednik. Saj je vendar njegovo pisanje v slabi jezikovni podobi in izpeljano iz neresnice s to podobo postavljene vsebnosti. Njegova pozicija vsebuje dovolj dokazil, da piše na način, kakršnega sam pri „malih pubertetnikih" zaničuje, da potrditi lastno superiornost. Bistvo sikofanstva je spravljati kaj na dan in ne povedati izresno, da je del obrekljive sugestivne moči. Vendar pa ni takšno pisanje nič novega, že dolgo je znano, da se takšen način žurnalističnega pisateljevanja uporablja kot slika za prikrivanje nizkotnosti (v našem primeru je to zabavna industrija); za krotitev potencialnih žrtev pred punkom, novim valom, pred kontrakulturo, skratka pred alternativo. Ampak ideologija kontrakulture se ob tem ne priznava sama kar naprej, ne da bi se vendarle opuščalo. Če smo to naredili očitno, bo morda pomagalo, da ne bo ostalo le pri nejasnem in neobveznem dvomu o ideologiji, ki je navsezadnje tudi sama propadla v ideologijo. Slednjega pa Stane Sušnik nikoli ne ugotovi v čveku svojih trditev; tako se zapiše trgu, čenči, obrekovanju, vladajočemu prostaštvu ali še več – zrine se na sodni stol, se omota s sodniško lasuljo in potrdi s tem privilegij. Čenča je tako pri Stanetu srečna sinteza in s tem eksplodira. Naj se čvek v tej provinci zdi še tako neustavljiv, je prav bebav in neodporen; da je samemu sebi postal ideologija, razbije, brž ko to spozna. Če bi v Sloveniji potihnil čvek, bi bilo narejeno nekaj tistega, za kar prezgodaj in po krivici pojejo posmrtne hvalnice skepsi, ki je sama pristranska. Interesenti, ki razpolagajo s čvekom kot sredstvom moči ali pa se imajo zahvaliti njegovemu socialnopsihološkemu efektu za svojo veljavo v javnosti, se ga ne bodo odvadili. Drugim bo nerodno; tudi v avtoriteto zaverovani pripadniki (ki v njej iščejo oporo) se bodo zbali smešnosti, brž ko bodo začutili njeno majavost. Če je čvek sodobna podoba neresnice zadnjega časa, tedaj bi lahko ob njeni določeni negaciji zvedeli za neko resnico, ki se upira svoji pozitivni formulaciji.

BORUT HLUPIĆ

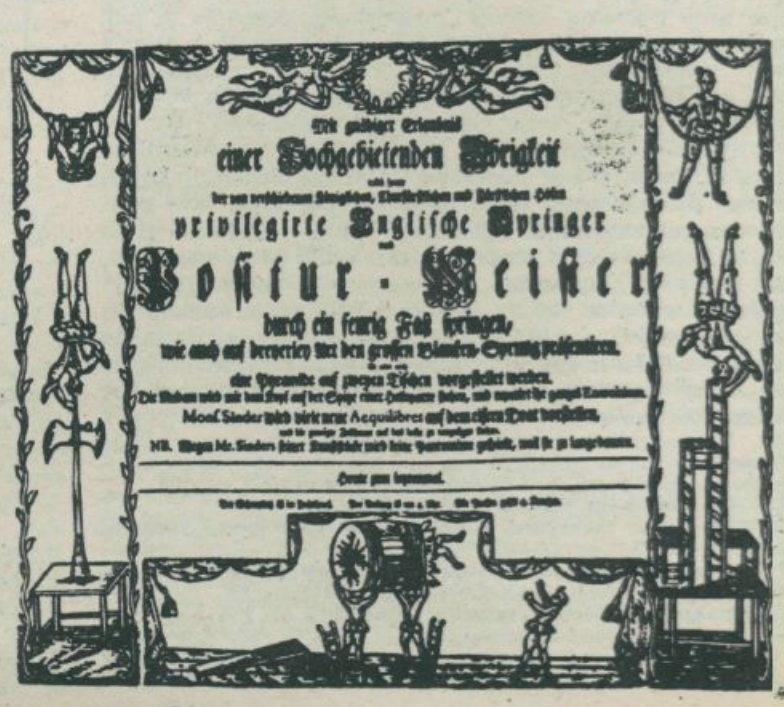

TEATRO DEL CORSO

PENULTIMA RAPPRESENTAZIONE

Per la sera di SABATO 25 Settembre 1847

RICCARDO HEMMING

KAKO LAHKO BIROKRAT SKOZI SAMOUPRAVNI ORGAN POSTAVI ŠTUDENTA NA CESTO

COI TRE

SUOI RAGAZZINI

Animato dalla benevole accoglienza di questo colto Pubblico si riprodurrà variando in parte la così detta

Samoupravni organ je Odbor za sprejemanje študentov v študentske domove, birokracija pa administracija, ki naj bi urejevala, pripravljala itd. gradivo za seje, kakor tudi, sprejemala prošnje in potrdila študentov, ki prosijo za sprejem v dom ali pa podaljšujejo bivanje. Odbor je organ univerzitetnega sveta, konstituiran samoupravno. V tem primeru gre za izgubljanje prošenj z vsemi dokumenti, ki jih študentje oddajajo. Kdor je osel in gre na led – verjetno res samo enkrat – seveda prinese in lastnoročno odda vse skupaj pri okencu, zato pa seveda ne dobi nič – nobenega dokazila, da je prošnjo oddal, kar pomeni odpoved stanovanja v domu ali celo ignoranco prosilca, ko naj bi se prošnje obravnavale. Tisti, ki so iz kakršnegakoli razloga prošnjo poslali in niso po tolikem času (treh mesecih) pozabili na potrdilo ali ga vrgli proč ipd. imajo več sreče in lahko vsaj dokažejo, da so še vedno interesenti za nadaljnje bivanje v naselju. Ostali, ki so prošnje sicer oddali, pa jih je administracija izgubila, so dobili sporočila, kjer je bil rok za izselitev konec oktobra, pravzaprav so to izselitveni listi, razlog pa nepodaljšana prošnja za bivanje v študentskih domovih. Ali so že kaj študentov izselili, mi ni znano, vem pa, da je potencialnih žrtev precej.

DANZA MIMO AEREA

ED I SILFI DANZANTI.

La suddetta Danza avrà luogo fra i due atti del VAUDEVILLE

Odgovor, ki ga dobite pri okencu na univerzi, pove, da boste pač morali iti ven, ker prošnje niste oddali. Na vprašanje, ali se še da kaj storiti, pa izveste, da sicer lahko poskusite, da pa ni gotovo, ali bo odbor prošnjo obravnaval ali ne. In tudi, če hoče študent prošnjo pisati na novo, potrebuje zato nekaj dni, preden zbere vsa potrdila, ki jih lahko dobi le v kraju stalnega bivališča. Vsaj kup komplikacij oziroma dvakratno lazenje po uradih, če ne še kaj mora tak revež požreti. Vse skupaj pa je negotovo in visi v zraku, ali bo odbor hotel obravnavati to „zapoznelo prošnjo" in tako je še to lahko zaman. Zdi se, da je moč birokracije znotraj samouprave – vsaj tem primeru – še vedno močna.

Marjan Ogrinc

LA FIGLIA DEL REGGIMENTO.

Biglietto d' Ingresso baiocchi 15. – detto d' Orchestra bai. 5. – detto di Lubbione bai. 5.

Chi desidera Palchi si dirigga al Camerino del Teatro.

Si darà principio alle Ore 8 e mezza pom. precise.

Oriental-Circus
in der Meixner'schen Reitbahn vor dem Schwedinger Thore,
der Gesellschaft DE BACH u. L. SOULLIER.
Sonnabend den 28. März 1846,
Allerletzte Vorstellung
ZUM BENEFIZ
des Herrn u. Madame TOURNIER.
Unter Anderem:
Zum Beschluß: Der Kampf der Römer.
Preise der Plätze:
Nummerirter Sperrsitz 20 Sgr. Erster Platz 15 Sgr. Zweiter Platz 10 Sgr. Gallerie 5 Sgr.
Kassen-Eröffnung 5 Uhr. Anfang präcise 7 Uhr. Ende 9 Uhr.
Morgen, Sonntag den 29. März, großes Pferde-Rennen in der dazu erbauten Arena, auf dem Exerzier-Platze außer der alten Reitbahn.

FESTORIA
On Thursday, Oct. 13th, 1870.

PROBLEM PESNIŠKEGA PREVAJANJA

Prevod je vmesna dejavnost na meji med znanostjo in umetnostjo. (Otokar Fischer)

Slovenska teorija prevajanja ali veda o prevajanju je bolj ali manj še v povojih. Tu in tam zasledimo kakšen avtorski članek v revijalnem tisku, pa tudi s prevodi razprav, del tujih teoretikov smo bolj na psu (da ne omenjam (ne)zanimanje za to precej novo vedo na filozofski fakulteti — predlagam, da se začnemo s tem bolj javno in načrtno ukvarjati!).

V pričujočem besedilu sem zbrala in uredila nekatere teorije ali le mnenja literarnih teoretikov o prevajanju in drugih, ki se ukvarjajo z literaturo in se bolj ali manj poglobljeno in sistematično posvetijo tudi problemom prevajanja.

V nekaterih poglavjih so podani precej različni, tudi nasprotujoči pogledi na dolečene prevajalske orehe. Moj namen ni vrednotenje, ampak le predstavitev mnenj, razmišljanj, teorij, raziskav, ki doslej v slovenščini niso bile objavljene. (Razen kakšne izjeme — oglejte si literaturo).

Prevajanje je zelo kompleksno, povezano in zapleteno področje in ga je težko razdeliti na manjše, ločene problemske sklope, ker se stvari prekrivajo. To prekrivanje se kaže tudi v omenjenih teoretičnih tekstih, ki obravnavajo prevajalsko problematiko in vedo o prevajanju, kot se pojavlja v zadnjih desetletjih.

Večina omenjenih teoretikov se ukvarja z načelnimi, teoretičnimi, splošnimi vprašanji (leterarnega) prevajanja in s problemi vsebine, notranje zgradbe literarnega dela.

Levy pa se poleg tega v drugi polovici svojega dela Umen prekladu posveti tudi zelo konkretnim vprašanjem prevajanja zunanje forme, verza. Marsikateri njegov izsledek o češkem verzu (ki ga postavi v razmerju češke teorije in strukture verza do drugih slovenskih, germanskih in romanskih teorij in struktur) pa velja v glavnem tudi za slovenski verz zaradi sorodnih metričnih, verzifikacijskih principov.

1. RAZVOJ TEORIJE O PREVAJANJU

1. 1. Teorija prevajanja se je šele v zadnjih desetletjih bolj razmahnila. Začetki moderne samostojne prevajalske vede se namreč ujemajo z razmahom moderne lingvistične znanosti.

1. 2. Teoretična razmišljanja o prevajanju so se pojavila že v antiki. Prve formulacije nekaterih pomembnih vprašanj najdemo že pri Ciceronu in Hieronimu (v zvezi s retoričnim in biblijskim prevodom). Že zgodaj so se izoblikovali pojmi dobesednega, zvestega, svobodnega prevoda in prepesnitve ali adaptacije. Zgodnja je tudi zavest o temeljni težavi prevajalstva, ki je zavezano izvirniku, obenem pa zahtevam sprejemne literature. Prevod ne ustreza normam avtentičnosti in originalnosti po zahtevah starejše estetike, poetike in literarna kritike. Šele v novejših estetskih in literarnoteoretskih smereh se je preneslo težišče z ustvarjanja na samo delo.

1. 3. Sredi 20. stoletja je prišlo v teoretičnem razmišljanju o vprašanjih prevajanja do bistvenega premika. Za to je več razlogov — močno se je razmahnila prevajalska praksa, prevodi v eksaktnih znanostih so vsaj po obsegu zasenčili prevode s področij literature in drugih humanističnih ved.

1. 4. Za raziskovanje prevajanje je postala važna semiologija in informacijska oz. komunikacijska teorija in kibernetika (poskus strojnega in simultanega prevajanja).

1.Prevajanje kot komunikacijski proces poteka tako:

1. 4. 1. prevajalec sporočilo dekodira,

1.4.2. nato ga prekodira iz izhodiščnega (izvornega) jezika v jezik prevoda,

1. 4. 3. pošlje ga v nov komunikacijski tok do novega končnega sprejemnika. Sporočilo je kodirano dvakrat po jezikovnem in literarnem kodu.

1. 5. V zadnjih tridesetih letih se je kot znanost izoblikovala teorija prevajanje ali prevajalska veda (angleško : science of translation, translation science ali translation studies; nemško: Übersetzungwissenschaft).

1. 5. Prevajalsko vedo/znanost o prevajanju je mogoče razdeliti tako:

1. 6. 1. splošna teorija prevajanja:

1. 6. 1. 1. teorija ustnih oblik prevajanja,

1. 6. 1. 2. teorija pismenih oblik prevajanja,

1. 6. 1. 3. teorija strojnega prevajanja.

1. 6. 2. specialna teorija prevajanja:

1. 6. 2. 1. teorija znanstveno-tehničnega prevajanja:

1.6.1.1. teorija specialnih primerov tehničnega prevoda,

1. 6. 2. 2. 2. teorija publicističnega prevoda,

1. 6. 2. 2. teorija literarnega prevajanja,

1. 6. 2. 2. 1. teorija verznega prevoda,

1. 6. 2. 2. 2. teorija proznega prevoda,

1. 6. 2. 3. teorija dramskega prevoda,

1. 6. 2. 2. 4. teorija bibličnega prevoda in prevoda sakralnih besedil. (Popovič)

1. 9. Sleherni tip teksta ima na različnih jezikovnih ravneh specifične značilnosti, ki vnaprej določajo izbiro različnih metod prevajanja in meril za vrednost prevoda. Najtežje je prevajati literarne tekste. Problem je tudi ekvivalenca prevoda — zato težnja k znanstvenemu odnosu do prevajanja (ustreznost, enakovrednost).

1. 8. Prevajalska veda je usmerjena k interdisciplinarni obravnavi (vendar uporablja v glavnem lingvistične kategorije). Če je prevajalska veda v glavnih izhodiščih lingvistična, je razmerje med njo in teorijo literarnega prevajanja podobno razmerju med lingvistiko in literarno vedo in temelji v razmerju med jezikom in literaturo.

1. 9. Teorija prevajanja je potrebna, vendar ne kot spekulativna znanost, ampak pretežno praktično. Teorija jezika vsebuje teorijo literature. Teorija literature vsebuje teorijo jezika. (Meschonnic).

1. 10. Roman Jakobson pojmuje prevajanje kot transformacijo iz enega medija v drugega:

1. 10. 1. medznakovni (intersemiotični) prevod (npr. iz literarne predloge v film),

1. 10. 12. medjezikovni (interlingvalni) prevod,

1. 10. 3. znotraj jezikovni (intralingvalni) prevod, (npr. iz enega književnega stila v drugega).

Nižja, jezikovno-tematska ravnina prevoda je območje lingvistike, višja, stilistična pa območje literature.

1. 11. Teorija literarnega prevajanja se zasnavlja v povezavi z drugimi sorodnimi disciplinami, ne more pa zapirati oči pred izsledki drugih, tudi nehumanističnih panog.

2.PREVAJALSKI PROCES

2. 1. Prevod ni delo, ampak pot k delu. (Gasset) Idealistična koncepcija prevajalskega procesa je: izražanje v jeziku A — gola misel — izražanje v jeziku B; (Schopenhauer)

Prevajanje je posredniški proces. (Popovič)

2. 2. George Steiner v delu After Babel konstituira prevajanje kot štirifazni hermenevtični proces (prevod in prevajalski proces sta tesno povezana z razumevanjem in razlaganjem; prevajanje je umetnost interpretacije v dobesednem pomenu):

2. 2. 1. začetno zaupanje v tekst izvirnika,

2. 2. 2. razumevanje kot prisvajanje, „interpretacije", „neizogibna agresija",

2. 2. 3. prilastitev, prenos tujega smisla in udomačitev v novem jezikovno-kulturnem okolju,

2. 2. 4. kompenzacija, ki ponovno vzpostavi ravnotežje.

2. 3. Rojstvo literarnega dela (Levy)

Izvirno delo vznika kot subjektivna pretvorba objektivne resničnosti. Izsledek ustvarjalnega dela je določena idejno-estetska vsebina realizirana v jezikovnem materialu. Avtorski subjekt ni le individualni dejavnik, ampak je precej tudi zgodovinsko utemeljen.

Sestavni deli umetniškega dela niso nikoli objektivna resničnost, temveč avtorjeva interpretacija le-te, to mora doseči tudi prevajalec. Treba je ločiti tekst dela in pomenske vrednote — delo v ožjem smislu (označevalec — označenec).

V prevajalskem procesu so tri faze: realizacija, konkretizacija (bralčeva) in interpretacija (znanstvena razlaga). Prevod deluje v družbi šele, ko se bere — bralec izpelje tretjo subjektivno pretvorbo (po avtorjevi in prevajalčevi).

V prevajalski problematiki gre predvsem za odnose med jezikom originala in prevoda, vsebino in formo v predlogi in prevodu, končno vrednostjo izvirnega literarnega dela in prevoda.

Faze v prevajalskem procesu so:

2. 3. 1. Razumevanje predloge — filološko, razumevanje idejno-estetskih vrednosti in umetniških celot. (Glavna razlika med ustvarjalnim in mehaničnim prevajalcem je ta, da si prvi na poti med originalom in prevodom predstavi resničnost, drugi pa le mehanično jemlje besede.)

2. 3. 2. Interpretacija predloge — pri tem je treba upoštevati troje: iskanje objektivne ideje dela, interpretacijsko stališče prevajalca in interpretacijo objektivnih vrednot s tega stališča.

2. 3. 3. Prestilizacija predloge — od izvirnega umetnika zahtevamo z umetniško vrednostjo stilizirano resničnost, od prevajalca pa z umetniško vrednostjo prestilizirano predlogo.

Prevod kot delo je umetniška reprodukcija, prevajanje (proces) je izvirno tvorjenje. Prevod kot umetniška vrsta je vmesni primer med reprodukcijsko umetnostjo in prvotno ustvarjalno.

2. 4. Prevod je interpretacija. (Zimmer)

Prevod je produkcija. (Maurer)

Prevajanje je re-kreacija. (Fürst)

2. 5. Slovaški teoretik Miko govori o limitah in tolerancah v procesu prevajanja.

Če je limita istovetnosti vrednost v procesu prevajanja identiteta podob in verza, zgradba stavka in izbor besed tvorita prostor tolerance za prevajalčevo aktivnost. Shematično:

Limite: identiteta sistema podob, identiteta sistema verza.

Tolerance: stavčna zgradba, izbora besed.

2. 6. Gipper definira govorne in duhovne matamorfoze pri prevajanju pesniških del. Za ponazoritev vzame primere iz nemških in francoskih verzikacij. Razlike med jezikoma utemelji v naslednjih kategorijah:

1. metamorfoza: statično (fr.) — dinamično (nem.),

2. metamorfoza: analitično (fr.) — sintetično (nem.),

3. metamorfoza: abstraktno (fr.) — konkretno (nem.),

4. metamorfoza: blagoglasno — nezvočno.

Gipper se ne strinja popolnoma z nemškim stališčem, da je ideal zvočne lepote v pavilnem razmerju vokalov in konzonantov in s tem, da je francoščina blagoglasnejša od nemščine. Nekateri slovanski jeziki so kljub velikemu številu konzonantov zelo blagoglasni.

2. 7. Prevajanje je proces, ki vpliva na razvoj jezika. S funkcijskega stališča to pomeni, da je v prevodu umetniškega dela drugačno razmerje med estetsko in stvarno informacijo. (Mounin)

2. 9. Na ravnini elementarnih tekstnih enot (leksemov, morfemov) govorimo o pomenu, na ravnini višjih (začenši s stavkom) o vsebini, na ravnini izgovorjenega pa o smislu. (Horalek)

KVALITATIVNE ZAHTEVE ZA PREVAJALCA, USTVARJALNOST PREVAJANJA

3. 1. Prevesti pesem je napisati pesem. (Pound)

3. 2. Pri prevajanju poezije igra sreča potrebno vlogo — da prevede pravi prevajalec pravo pesem pravega avtorja v pravi uri. (Friedenthal)

3. 3. Prevajalec, ki ni drugega kot prevajalec, ni prevajalec; to je lahko le literat. Cilj poezije je v veliki meri komunikacija sentimenta. (Nida)

3. 4. Teoretično le pesniki lahko prevajajo poezijo. V realnosti so pa poeti le redko dobri prevajalci, zato ker se poslužijo tuje pesmi za izhodišče svoje. Prevajanje je nasprotna operacija pesniškemu ustvarjanju — prevajalec ne želi z mobilnimi znaki konstruirati nemobilnega teksta, ampak razstavi njegove elemente, jih da v obtok in nato vrne v jezik. (Paz)

3. 5. Prevajalec mora imeti pravo duhovno samosvojost. V njem mora biti združeno poznavalstvo jezika in pesniški talent. (Rado)

3. 6. Zdi se, da umetnost prevajanja zahteva srednje dobrega poeta. (Fürst)

3. 7. Tip talenta, ki ga zahteva prevajalska umetnost: predstavljivost, možnost objektivizacije, stilistična nadarjenost. Tudi prevajalec ima svoj razvoj; včasih spremeni stil, prevajalsko estetiko in nazor o prevajani literaturi. (Levy)

4. KVALITETA PREVODA

4. 1. Literarni prevod je le namenjen za pomoč bralcu, ki ni možen brati originala. (Lefevre)

4. 2. Interlinearni ali dobesedni prevod nima umetniških kvalitet, je le filološki pripomoček za razpoznavanje izvirnika. Pravi prevod skuša v sprejemni jezik in literaturo prenesti specifične literarne značilnosti in kvalitete predloga.

Nasproti prevodu, ki skuša avtorja presaditi v sprejemno literaturo, je prevod, ki ravno poudarja tujost. Tradicija je najbolj poudarila problem umetniške vrednosti prevoda. (Dolinar)

4. 3. Veliko prevodov, verzij, imitacij popači svoj izvorni tekst z razširitvijo ali skrčenjem (zgostitvijo). Popačenje sega na različne ravni: morfološko sintaktično in strukturno.

Fonetično prevajanje je škodljivo, s tem se popači druge vidike teksta. To je eksperimentiranje z jezikom oz. poskus diktiranja razvoja prevodnega jezika.

Razlog za veliko nezadovoljivih prevodov je v tem, da se ti koncentrirajo le v enem vidiku izvornega teksta.

Za zadovoljivo prevajanje različnih besedil pripadajočih različnim obdobjem mora prevajalec zadostiti naslednjim pogojem:

4. 3. 1. sposobnost razumevanja izvornega teksta kot totalne strukture, 4. 3. 2. sposobnost izmeriti komunikacijsko vrednost,

4. 3. 23. sposobnost razlikovanja med kulturno osnovo in strukturo elementov časa, prostora in tradicije,

4. 3. 4. sposobnost selekcije (v literarni tradiciji prevodnega jezika/forme, ki najbolj ustreza položaju izvornega teksta,

4. 3. 5. sposobnost adekvatne interpretacije teme izvornega teksta. (Lefevre)

4. 4. Ovire za dober prevod so: prevajalčeva cenzura (morala), površnost, manjkajoča jezikovna fantazija, zameglitev, pomanjkanje znanja, napačna slika. (Zimmer)

4. 5. Napotki za kvalitetno prevajanje: ne prevelika časovno-zgodovinska razlika med nastankom originalat in prevoda, sorodnost med izvirnim ustvarjalcem in prevajalcem; prevajalčevo znanje jezika se mora družiti z umetništvom in možnostjo življenja. (Gipper)

4. 6. Prevajalec naj uporabi značilnosti svojega jezika, kjer je mogoče, če ne more nečesa prevesti. Potreba po reprodukciji originalnih misli vodi včasih h kompromisnim jezikovnim sredstvom (npr. vezave, ki so pravilne, vendar umetne; klišeji).

Problem velikih odstopanj se pojavlja pri besedilih, ki niso direktno prevedeni iz originala, ampak preko prevoda v posrednem jeziku. Lahko pa je original izhodišče, posredni prevod pa le v pomoč. (Levy)

5. PREVEDLJIVOST POEZIJE

5. 1. Sodobna teorija prevajanja največkrat načelno ne dvomi o možnosti literarnega prevajanja in se raje posveti analizi konkretnih primerov, kjer ugotavlja, kaj določa večjo ali manjšo razliko med izvirnikom in prevodom pri leksikalnih, morfoloških in sintaktičnih komponentah njegove zgradbe.

5. 2. Sodobni sovjetski teoretiki trdijo, da za razvit jezik ni neprevedljivih tekstov. Pogoji za polnovredni prevod so: razvitost jezika, teoretična poučenost prevajalca, nadarjenost.

5. 3. Horalek se temu postavlja nasproti — verzni prevod je kompromis med prevodom (reprodukcijo pomena) in posnetkom. Nekatera pesniška dela so tako določena z jezikovnim materialom, da je adekvaten prevod nemogoč.

5. 5. Vliterarnem delu so neprevedljivi socialni, historični in metafizični elementi. Prevajanje teksta ni prevajanje jezika, ampak prevajanje teksta v domači jezik. (Meschonnic)

5. 6. Poezija je neprevedljiva. Termin „barva" aplicira na razločevalne lastnosti dobe, dežele in civilizacije. Meri na semiološke sisteme originala (predvsem jezika). (Potet)

5. 7. Literarni prevod je mit, nobena dvojica jezikov ni identična, niti v pomenu, ki se daje ustreznim signalom, niti, kako so signali organizirani v fraze in stavke. (Nida)

5. 8. Vsaka poezija je prevedljiva upoštevajoč njeno esenco. Stopnja prevedljivosti ni, kako doseči v tujem jeziku to, kar izraža original, ampak kako to napraviti razumljivo novemu naslovniku. (Gipper)

5. 10. Nobene ovire ni za prevajanje totalnosti informacij vsebovanih v jeziku originala. (Jakobson)

5. 11. Literarno prevajanje je resnično mogoče, ko je osvobojeno obveznosti, da se prevaja pomen za pomen. Prevajanje poezije zadeva poenačenje komunikacijskih vrednosti. (Lefevre)

5. 12. Pomenske in estetske vrednote se ne pokrivajo. V prevodu poezije je potrebna večja prožnost in svobodnost. Tudi dober prevod je kompromis. (Levy)

6. STIL UMETNIŠKEGA DELA PRI PREVAJANJU

6. 1. Sprememba jezika obsega mikrostrukturno raven dela, spremembe forme in stila po makrostrukturno. (Miko).

6. 2. Levy govori o umetniškem in „prevajalskem stilu". Kritika omenja „prevajalski žargon" — izraz v prevodu je reven, brezbarven manjka mu duh originala. To bi lahko dokazali, če bi mogli primerjati original in prevod v istem jeziku. Ker to ni mogoče, primerjamo original in ponovni prevod v jezik originala.

6. 2. 1. Izbor besed

Prevajalec večkrat uporabi splošnejše, manj nazorne, pomensko revnejše besede.

Ponovni prevod kaže tri tipe stilnega siromašenja besed: uporaba splošnega pojma namesto konkretne, natančne oznake; uporaba stilistično nevtralne besede namesto čustveno obarvane; majhna raba sinonimov.

Neustreznosti prevodnega jezika lahko prevajalec kompenzira tako, da dvigne stilistične vrednote, ki so v originalu le latentne.

6. 2. 2. Odnos misli in izraza

Prevajalec teksta samo ne prevaja, ampak tudi razlaga. Razložiti skuša logične relacije med idejami, tudi če v originalu niso izražene. Mogoči so trije tipi intelektualizacije: pologičnjenje teksta, razlaga nedorečenega (npr. razpustitev metafore v primerjavo), formalna razlaga sintaktičnih odnosov (podredja so v prevodih pogostejša).

Posledica je oslabljena estetska funkcija.

6. 3. Horalek ga dopolnjuje.

Prevodna literatura mora disponirati tudi sredstva, ki jih originalna ne uporablja. Priznati ji je treba pravico do drugačne frekvence stilističnih sredstev. Ni edine pavilne teorije prevajanja, prevajalski problem je lahko v isti dobi in istih družbenih pogojih rešen na različne načine. Prevajalska stilistika je avtonomna, vendar ne more biti v neskladju s stilistiko izvirne literature, je njeno dopolnilo.

Ker je prevod namenjen adresantom z drugačno informacijsko osnovo, je treba razlike uravnati tako, da prevod vsebuje tudi to, kar manjka novemu naslovniku v informacijski osnovi.

6. 4. Prevajalec ima možnost, da izbere za izražanje vsebine originala različna jezikovna sredstva. Kjer je več stilističnih možnosti, mora izbirati — s tem se konča obrt in začne umetnost. Inventivna dejavnost je podrejena selektivni. Tekst je lahko prestiliziran na treh nivojih: objektivno v subjektivno, aktivno v pasivno, abstraktno v konkretno. Upoštevati ni le avtorjevega jezikovnega stila, ampak tudi stil njegovega ustvarjanja v širšem smislu, njegovo metodo, umetniški nazor. (Levy)

6. 5. Omejitve v jeziku prevoda so sintaktične in semantične. Forma „artistične komunikacije je semiotično nepotrebna. Fonoloških ovir ni treba omenjati, ker se fonologije ne prevaja. (Meschonnic)

Gipper se dotakne semantične strani prevajanja v zvezi z različnim besednim zakladom obeh jezikov in možnostmi različne tvorbe besed. Glede fonologije pravi, da prevajalec napravi narobe, če večino v originalu pričujočih vrednot zavrže na ljubo vsebini — ohraniti je treba melodijo pesmi.

NIVES VIDRIH

Itt még soha nem volt!
Az óriás Drasal
24 éves, 7 láb 6 hüv. magas, súlya 310 font.
Látható
naponként reggeli 9-től 12-ig és délután 2-től 5-ig.
Belépti díj: 20 kr., gyermekeknek 10 kr.
Drasal, az óriás.

Noch nie dagewesen!
Der Riese Drasal
24 Jahre alt, 7 Fuss 6 Zoll hoch, im Gewichte von 310 Pfund.
Zu sehen
täglich von 9 bis 12 Uhr Mittags und 2 bis 5 Uhr Abends.
Entrée 20 kr., für Kinder 10 kr.
Der Riese Drasal.

Vladimir Kovačič: Bele noči in nekoliko črni dnevi (Črn dan ob belem listu papirja)

Vsako ustvarjalno dejanje (znanstveno, umetniško . . .) se dokončno vzpostavi in dopolni šele z reflekcijo o samem sebi. Pri umetnosti se ta refleksija lahko pojavlja vzporedno z umetnostjo v obliki manifestov, programov . .,. ali pa je ta refleksija vključena že v samo umetnino kot distanca in premislek. In prav v romanu Vladimirja Kovačiča „Bele noči in nekoliko črni dnevi" , ki je pred kratkim izšel pri Državni založbi Slovenije, je omenjeni premislek stalno vtkan v pripoved in je le-ta včasih celo najrazličnejši vsebinski element. Če to že ni vedno premislek o svoji lastni umetniškosti, pa vsaj o širših vprašanjih umetnosti, njenega nastajanja, njenih pogojih in umetnikih.

Kako je v tej knjigi taka refleksija zavezujoča, kaže tudi zanimivost, da se glavni junak imenuje F.M. Ta aluzija na Dostojevskega v zgodbi sicer ne nastopa v kaki razvitejši obdelavi, vendar pa mi dovoljuje potegniti nekaj paralel med Dostojevskim in F.M.-jem ter romanom kot celoto.

— F.M. je umetnik.

— F.M. je malce nor (vsaj za psihiatre)

— Cel roman je iz realizma izvedena negacija realizma. In če že govorim o refleksiji, naj mi slednja ugotovitev služi kot izhodišče za premislek o pisanju za ta ali pa za podobne tekste.

Dostojevski, kot realist in hkrati že tudi kot razdiralec tradicije realizma, pojmuje realizem za nekaj več kot zgolj čutno empirijo. Zanj je realizem ‚sprehajanje po človekovi notranjosti'. Kovačič je ta sprehod razširil tudi po notranjosti sveta — to je: v dokaj naključno odkrivanje posameznih čutnih in nadčutnih struktur sveta v sosledju, ki se ne meni za zdravo razumarsko logičnost ali celo za razumno omejitev števila posameznih struktur.

— Z umetniško-estetskega pogleda že sama izbira teh struktur pogojuje (ne)umetniškost teksta in temu ustrezen doživljaj v bralcu.

— Z „znanstvenimi" očmi, torej z očmi spoznavanja in razpoznavanja ter razlage, pa je potrebna detajlna analiza teh struktur, včasih pravih motivov, včasih pa zgolj fragmentarnih pomenskih enot. Ravno na tem mestu pa postavlja Kovačičev tekst pred ocenjevalca nekaj nerešljivih problemov.

„Naključno" množtvo struktur otežuje, oziroma sploh onemogoča analizo in kasneje sintezo v obliki neke obče resnice. Dialektika spoznavanja (posamezno — splošno) se tu soči s tistim mejnim primerom „približevanja" neskončnosti, ko odpove človekov predstavljalni aparat. Ta je pač omejen z relativno majhnim možnim številom posameznih struktur, ki jih še razlikuje. Na voljo mu ostane edino (dialektični) um, ki „lahko" pojmovno zapopade množtvo v enotnosti občega. Drugače povedano: V primeru tega romana odpade spoznavanje na način umetnosti, torej umetniško (raz) poznavanje in obstaja na voljo le filozofsko-znanstveno spoznavanje, ki pa piscu tega teksta nedokazano (nedokazljivo?) ne predstavlja umetnosti, kot slikovno predstavljajočemu načinu predstavljenega ustrezajočega načina razlage. Rečeno pa je že, da obravnavani roman bistveno onemogoča tudi spoznanje na podlagi predstavljanja.

S tem sem se nevarno približal splošno znani tezi o umetnosti 20. stol., ki da je pretrgala dvatisočletno tradicijo umetnosti — namreč, da je prestopila s polja gnoseološke določenosti umetnosti (spoznavanja in prepoznavanja), na polje antološke zavezanosti (neposrednega razkrivanja biti, stika z bitjo, „doživljanja biti). Zakaj nevarno približanje? Izvedena teza o nezmožnosti spoznavanja teksta in izhajajoče razlage ter uveljavljena teza o koncu gnoseološke določenosti umetnosti namreč implicitno pogojujeta novo nezmožnost. To pa je nezmožnost kakršnega koli pisanja o posameznih umetniških delih, ki pripadajo taki vrsti umetnosti, (vsaj ne na način, kot je v praksi še danes) kajti bistvo vsakega pisanja o posamezni umetnini je (bilo?) ubesedeno razpoznavanje umetnikovega spoznavanja in razumevanja sveta.

S tem se odpre novo vprašanje. Nova umetnost, ki je — v Heglovem duhu — pravzaprav višja atopnja grške predsokratske mitične umetnosti, ukinja refleksijo na način spoznavanja. Ali pa je z novo umetnostjo odkrita tudi nova, ustrezna refleksija? In: ali je taka refleksija sploh možna? Kajti: ali ni stik z bitjo pravzaprav že tako individualen doživljaj, da to ni več doživljaj, kot ga je vzpostavil novi vek. Da je torej vsaka umetnina tako zavezujoče enkraten in neponovljiv stik, da je le-ta neprevedljiv v drug jezik — oziroma je vsak prevod (refleksija) že nov, enako zavezujoče enkratek stik in s tem že tudi nova umetnina? !

Tako sem prišel do točke, ko sem pravzaprav samega sebe postavil pred zid, ko sem si vnaprej zaprl (vse?) poti razlaganja Kovačičevega novega romana.

Ker pa sem mnenja, da je tekst vreden predstavitve, z upanjem, da bo ta predstavitev vzpodbudila potencionalnega bralca, da se bo napotil na „pot k stiku z bitjo", bom v nadaljevanju podlo pozabil na gornje omejitve in nekonsekventno vztrajal pri tradicionalnem informiranju, vendar s stalno prisotno mislijo, da je to res samo neobvezna informacija in neobvezno (?) vrednotenje.

Rdeča nit romana, oziroma tisto, čemur imamo navado reči zgodba, je v tem romanu težko opredeljiva. Stvar se dogaja v Leningradu in nekje v bližini na deželi.V to okolje sta postavljena slikar F.M. in pianistka Prepelička. Oba sta tujca v tej deželi, prihajata pa tudi iz različnih držav (Katerih?) Ona študira, zanj pa ne vemo, kaj pravzaprav počne — včasih kaj naslika. To je edino, kar se vleče skozi vsa poglavja. Vsako novo poglavje namreč tako preplavi in zavije „zgodbo" teh dveh oseb z vedno novimi in (na videz) povsem različnimi motivi, da dobi vsako poglavje v mnogih pogledih povsem nove dimenzije. V začetnih je dogajanje zreducirano na minimum, malo je celo notranjega gibanja, ki bi povzročalo konflikte in dramatičnost. Pripoved je omejena na realistične fragmente, pomešane in prepojene z najrazličnejšimi digresijami, ki so na videz skrajno iracionalne in nadrealne, a so po svojem duhu realistične, oziroma bolje rečeno, parafraze realizma. Značilno je, da so vsi ti najrazličnejši „vstavki" ki jih je pravzaprav mnogo več, kot kavzalno urejene pripovedi, tako raznovrstni, pobrani iz tako različnih vetrov, da bi bilo nemogoče iz njihove morebitne simbolnosti povzeti neko enovito, empirično dojemljivo nadstrukturo v obliki ideje. Rekli bi sicer lahko, da je to roman o umetnikih, ironičen prikaz njihovega posebnega položaja v Sovjetski zvezi. Toda s tem sem zadel samo eno, sicer važno, a ne edino pot. Tu so še poetične sanjske podobe (iz otroštva, sedanjosti, pravljic), zabavne larpurlartistične besedne igrice, poskočno šaljive kronike vsakdanjega življenja, v zadnjem delu knjige celo dokaj napeta štorija o celodnevnem slikanju v čudežnem avtomatu, kar povzroči nemalo preglavic policiji, junakoma pa psihiatrični pregled. V tem kaosu najrazličnejših drobnih motivov, poplavi samostalnikov najrazličnejših pomenov se zdi, kot da je edini urejajoči princip dela „dialektičnost". Avtor od vsega začetka razvija, ponavlja in variira misli kot: „rojstvo je smrt", „poletje je zima", „Ljubezen je smrt", „tujina je sled domovine", „vino je kri". Izkaže pa se, da ta „dialektičnost" ni utemeljena v ničemer drugem kot v golem paradoksu," .,,. ena sama brezbarvna risba s sončnim zahodom v ozadju." To je paradoks napovedan že v naslovu knjige, to je paradoks umetnikov in njihove svobode v totalitarni družbi, paradoks umetnosti kot resnice in umetnikov norcev, paradoks konca romana, ki je le nov začetek (ali pa še to ne). To je paradoks besed, ki govorijo o nečem, o čemer ne morejo govoriti.

Edino, kar mi še preostane je, da vam v stilu naših filmskih reklam obljubim: V Kovačičevem romanu boste našli vse, kar si modernistično srce lahko sploh poželi:

nasilje: „Na pesku so našli ribje oči in nedolžna kri je tekla iz belega ozadja."

glasbo: „Volkovi, ki lajajo v kontrapunktu."

ljubezen: „ . . .ležala sta na boku in dobro sta se tiščala drug drugega."

religijo: „ . . .in Kristus vsak dan znova umre."

politiko: „Odprl je televizijo in mali je postrelil vse politike pri zadnjih poročilih."

umetnost: „Bebček se je zasmejal in rekel: ‚Strašno všeč mi je Kandinski."

zgodovino: „Lenin se je sklonil. Zdi se, da se je polil." Ter mnogo rdeče barve, policije in zabave sploh.

To bi bilo treba prebrati.

DRAPAL ANDREJ

WUNDER DER WELT.

ŠTUDENTSKO NASELJE

To, kar berete tu, se nekoliko povezuje s člankom objavljenim v štev.: 8–9 sedemindvajsetega letnika Tribune, ki je bil naslovljen: Mafija v študentskem naselju, dol s korupcijo! Povezuje pa se toliko, da so razmere opisane v članku tedaj pravzaprav le drugačna zunanja podoba ene in iste stvari, ki smo ji v njeni potencirani ciklični obliki in vsebini spet priča. Tokrat si je za razliko od „gospodarskega kriminala in nesamoupravljanja" izpred dveh let nadela drugačno preobleko – **petstomilijonsko izgubo** (v grobem in v starih dinarjih). Preprostih paralel s stanjem pred dvema letoma ne le, da ni mogoče potegniti, ampak bi to, izogibajoč se oceni sedanjih gotovo spremenjenih razmer, ki zahtevajo drugačno taktiko, pomenilo tudi metanje peska v oči. Pred leti je bila poleg gospodarskega kriminala zelo aktivno delojuča tudi „združba ljudi, ki si je z zvezami med seboj pomagala k uspehu". Že takoj tu naj povemo vsem zapoznelim Revolucionarjem, da so v tej „združbi" zelo aktivno sodelovali tako nekateri delavci, vodilni iz uprave in – **študentje**. Poenostavitve, kot ta, da je šlo in da še vedno gre v bistvu za konflikt med delavci in upravo na eni in študenti na drugi strani, je za lase privlečena trditev, ki dejanske razmere le zamegljuje. Danes je situacija le drugačna, predvsem tam, kjer moramo oceniti tako vlogo delavcev in študentov. Ko so pred dvema letoma čisto nazadnje, ko pravzaprav ni bilo več druge poti in ko so bili odstranjeni tudi tisti osebni vzroki oz. vzročne osebe, šle v akcijo tudi družbeno-politične organizacije, je bila v študentskem naselju zamenjana skorajda celotna vodstvena struktura. Delavcem, ki so bili nastavljeni, je bilo tedaj rečeno, da to, kar je bilo, njih ne zanima in ne sme zanimati več! Če parafraziramo Marxa, lahko rečemo, da je zgodovina enkrat bila, je pa ni več! No, stvar seveda ni tako preprosta in če si nekdo umišlja, da je mogoče nekatere „nepravilnosti" odpraviti preprosto s tem, da jih enostavno pozabiš, se prekleto noti! Take zahteve lahko postavi le najbolj zadirčen birokrat, ki želi „imeti mir v svojem resorju". Da so take zahteve popolnoma utopistične, dokazuje tudi trenutno najbolj akuten problem študentskega naselja, petstomilijonska izguba na zaključnem računu. Ta izguba je posledica tako preteklega načina poslovanja, če uporabimo ta nevtralen izraz, in tudi delovanja ekonomskih zakonitosti naše družbe. To, čemur pravimo danes „negospodarsko poslovanje", torej ni padlo z neba. In če mora sedanji kolektiv skrbeti za toplovodno instalacijo, ki je poleg dotrajanosti tudi tako strokovno popravljena, da recimo nekateri bloki sploh niso ogrevani – potem se temu reče dediščina preteklih let. Centralna kurjava je vredna posebne obravnave in le pomanjkanje prostora in časa nas sili k temu, da o njej tu ne povemo kaj več. Zasebni obrtniki ali privatniki so v času, ko je „združba" najbolj družno delovala, nekajkrat popravljali toplovodne cevi. Veliko so zaslužili. Zdi se pa (delovni enoti Servis za vzdrževanje in njenemu šefu najbrž tudi), da jim je šlo zgolj za to. Kako bi se drugače lahko primerilo, da so instalirali cevi z različnim presekom in da so temu ustrezne (zakon veznih posod) tudi posledice. V nekaterih blokih ni ogrevanja. Podobno je s kuhinjo, ki ne ustreza vsem osnovnim higienskim predpisom in pogojem.

Tem „materinim znamenjem" starega načina poslovanja so se pridružile še tim. „objektivne okoliščine", ki niso nove in so največkrat neodvisne od volje posameznika. Te „objektivne okoliščine" delujejo seveda že dalj časa in lagali bi, če bi zapisali, da je situacija izpred dveh let zgolj posledica delovanja „združbe". Res pa je, da je „združba" več ali manj delovala v kot zavestno zoperstavljanje vsaki pobudi za uveljavitev samoupravnih odnosov v študentskem naselju.

Pod „objektivnimi okoliščami" razumemo vse tisto, kar je napisano v nadaljevanju tega članka, predvsem pa pod podnaslovom STEČAJ? . Delavce in študente v naselju silijo te zakonitosti v dokaj čudno situacijo, če smo neprecizni. Na eni strani se pred nas postavljajo študentski domovi kot organizacija posebnega družbenega pomena, socialna ustanova, na drugi strani pa organizacija združenega dela, kakor vsaka drug odvisna od nihanj ponudbe in povpraševanja, zakonov trga in blagovne produkcije. Ne da bi negirali zgodovinske nujnosti blagovne produkcije v socializmu (in da bi prenehali s kritiko le-te), moramo zapisati, da mora delavski razred, če noče zapasti v spontanizem in fatalizem, nujno ukrepati in sprejeti nekatere odločitve, ki seveda „med gibanjem nujno preraščajo same sebe". Eden od teh ukrepov in odločitev mora biti sprejet na področju vzgoje in izobraževanja, ki si ga mora delavski razred podrediti. To pa pomeni tudi obvladovanje mehanizmov za razširjeno reprodukcijo delovne sile in z drugimi besadami (ustrezno temu članku) organiziranje socialnih ustanov, ki bodo zagotovile delavskemu razredu ustrezno strukturo učencev, dijakov in študentov in jim omogočile nemoten študij in pridobivanje take izobrazbe, ki jo delavski razred potrebuje. Tu nastopijo zavodi študentski domovi.

Ta splošnejši uvod je bil potreben predvsem zaradi tega, da bomo lahko analizirali vpetost preteklih in sedanjih razmer v študentskem naselju v splošne družbene razmere in da se bomo na ta način lahko izognili dejanjem doktrinarnih receptov za odpravo teh razmer. Drugače povedano: razmer v študentskih domovih ne moremo in kot marksisti ne smemo ločevati ali izvzemati iz širših razmer v naši družbi. In ker ta nevarnost obstaja kratkoročno reševanje plačilnega pomanjkljaja nas naravnost sili, da delamo to napako, bomo to razmerje vsaj površno povezali v nekaj stavkih.

Vpetost razmer, ki so vladale in ki vladajo v študentskem naselju, v splošne družbene razmere bomo najlažje razkrili z nekaterimi relacijami, s spremembami v našem šolskem sistemu v zadnjem času. Najprej je tu vprašanje štipendiranja. Kljub temu, da lahko z veseljem zapišemo, da je bil pred nekaj dnevi sprejet sklep o 22 % povišanju socialnih štipendij, nas to ne more odvrniti od nekaterih zaključkov v zvezi z njimi. Vprašali se boste, najbrž, kaj imajo štipendije opraviti s študentskim stanovanjskim vprašanjem? ? ! Veliko. Zaenkrat se izognimo tisti najneposrednejši zvezi, ki jo vsi tako ali tako poznajo – so razmernosti stanarin in višin štipendij – in poglejmo malo nazaj v štipendijsko politiko. To bo vsekakor poučno, ker nam bodo postala jasna nekatera dosedaj morda zakrita razmerja.

Najprej so tu mahinacije, ki so na koncu nekako pred dvema letoma privedle do tega, da štipendije dlep čas niso bile izplačane. Koga je to najbolj prizadelo, najbrž ni potrebno ponavljati. Ali pa. Socialno najbolj šibke! Študentje, tisti brez sredstev za študij in življenje, so bili s tem prisiljeni delati preko servisa. To samo po sebi ni nič slabega. Nasprotno. Vendar pa je že tedaj postalo jasno, da ne bo ostalo zgolj pri tem. To se je praktično dokazalo na koncu študijskega leta, ko veliko študentov ni opravilo izpitnih pogojev za nadaljnje študijsko leto. Posledica tega je bila – ponavljanje letnika in, kar je v bistvu huje, **izseljevanje** iz študentskega naselja. Množično izseljevanje. Ob tem izseljevanju pa se odgovorni niso niti enkrat povprašali po vzrokih, zaradi katerih študentje niso opravili študijskih pogojev. Razredni selekcijski mehanizem pa se je kljub temu uspešno skril za lažno dilemo – kdo? ? – bruci ali študentje z neopravljenimi pogoji?

V istem času je bilo zaslediti tudi kampanjo proti tim. „suficitarnim" poklicem, tj. poklicem, po katerih ni bilo „izraženih" kadrovskih potreb v združenem delu. Poleg tega, da je to en dokaz več za delovanje pragmatično in kratkoročno nastrojenih tehnokratov, da tudi ta ukrep (ostalo je pri nameri) ni bil tako enoznačen. Poglavitna namera je bila v zmanjševanju zaposlovanja v državni upravi, družbeni režiji itd., saj je dovolj, da to potrdimo, če povemo, da so se v navskrižnem obstreljevanju znašle predvsem družboslovne fakultete, potencialne tovarne takih kadrov. Za kratek čas študentom teh fakultet tudi niso izplačevali štipendij. No, zadeva je propadla in četudi bi uspelo ustaviti tistih nekaj štipendij, ne bi obrodila želenih sadov. Vzroke za množično selitev v administracijo je možno odpraviti le v produkciji.

Tudi, spremembe na področju štipendiranja, ki so prinesle prevlado kadrovskega na račun socialnega štipendiranja, se zdi, niso obrodile želenih sadov. Prav tako štipendiranje iz Titovega sklada, ki je na žalost le pljunek v morje zahtev, ki jih mora postaviti delavski razred.

Mahinacije z izplačevanjem štipendij, izseljevanje „neuspešnih" študentov, „lansiranje teze" o „sufucitarnih" poklicih – vse to je delovalo kot poseben selekcijski mehanizem, ki pa ni prav nič pripomogel k rešitvam *akutnih problemov našega gospodarstva*. S tem selekcijskim mehanizmom pa se je vzporedno pojavljalo in padalo stanovanjsko vprašanje študentov.

Za začetek naj povemo, da je posebno zanimivo, da tako resno in kronično vprašanje tako nerodno polni dnevne rede sicer mnogih sestankov na univerzi, ki je domove ustanovila, pa v Ljubljani, pa na občini Vič, na republiških sejah subjektivnih sil itd.

Če je že štipendijska politika delovala kot selekcijski mehanizem, potem moramo to vsekakor reči še za študentske domove. Ne bomo govorili, vsaj tu ne, o sprejemanju v domove. Povpraševanje po delovni sili, temu posebnemu blagu, se je v SR Sloveniji vsekakor spremenilo – kvalitativno in kvantitativno. In oboje se kaže na eni strani v želji zagotoviti industriji in gospodarstvu čimveč kadrov, na ta način povečati produktivnost (to so na žalost predvsem zahteve po specializiranih kadrih, s tem je vprašljiv dolgoročen napredek produkcijskih sil) na eni strani in zmanjšati priliv v tiste „družbene" službe, ki živijo od ustvarjene presežne vrednosti (to je seveda relativno, kajti razumljivo je, da tudi te službe prispevajo, vsaj posredno, k ustvarjanju presežka; drugo vprašanje pa je, koliko ga požrejo), na drugi strani. Te zahteve so vsekakor en vidik deetatizacije, na drugi strani pa prinašajo posledice – tudi recimo zaradi novega načina financiranja izobraževalnih storitev – ki se neposredno odražajo v razmerah v študentskih domovih. Kako? Z zmanjšanjem sredstev za izobraževanje, s prestukturiranjem glavnih potreb gospodarstva, ki narekuje drugačno izobraževanje, se bo zmanjšalo število učencev v dani izobraževalni ustanovi, več učencev bo prej zapustilo izobraževanje in prej pričelo delati v proizvodnji. Vsaj predvidoma se bodo potem učenci naknadno vračali v izobraževalni proces. Ali pa tudi ne.

To pa pomeni – zmanjšan pritisk na domove za študente, dijake in učence; zmanjšan pritisk na privatne stanodajalce, ki bodo tako ostali brez postranskega zaslužka. No, tu so še delavci. Vendar pa moramo povedati, da se stanje na področju gradnje študentskih in dijaških domov izboljšuje. Čuden paradoks? ! Na eni strani zmanjšanje udeležencev izobraževanja in na drugi – gradnja novih domov? No, ne pustimo se presenetiti. Ta paradoks je pravzaprav dopolnjujoče se nasprotje. Z gradnjo domov bo namreč mogoče neposredneje kontrolirati usmerjanje v „ustrezne poklice", saj je recimo veliko lažje pridobiti učence za izobraževanje tam, kjer so eksistenčni pogoji urejeni.

Vendar to ni vse, kar smo hoteli povedati. Najpomembnejše je, da smo spoznali, da je tudi stanje, ki je bilo in je sedaj v študentskem naselju, mogoče povezati s splošnimi smernicami slovenskem izobraževanju sistemu in mirno lahko zapišemo, da se stvari z naseljenem ne urejajo tako, kakr želijo študentje in delavci tudi zato, ker to ustreza nekaterim nameram. Ni pa nujno, da za temi stojijo kar določene osebe, takoimenovani protagonisti. Kratkoročno kritje izgube se nam tu postavlja v čisto drugačni luči.

Poanta

Trenutna situacija, ki je v vsem odraz splošnih družbenih razmer in ki nas sili v kratkoročne rešitve, nam je znana. Vendar to ni dovolj. Povedati moramo, da vemo, da prav te kratkoročne rešitve postavljajo delavce proti študentom in obratno. Delavce zaradi tega, ker so v mezdnih odnosih (povprečni OD so za 24 % manjši kot povprečni v gospodarstvu in kar za 27 % manjši kot v družbenih dejavnostih; poleg tega naj omenimo porazno kvalifikacijsko in izobrazbeno strukturo itd.) in se jim zdi, da so vsega krivi študentje in njihove organizacije, ki nočejo privoliti v plačevanje „tistih borih šest ali sedem starih jurjev", da bi se primanjkljaj lahko saniral. Študente proti delavcem zaradi tega, ker so prepričani, da jih hočejo še bolj ožeti, ker očitajo delavcem, da nimajo primerne toplote v sobah, hrane v jedilnici itd. Vsega naj bi bili krivi delavci, ki slabo delajo ali pa nočejo delati. Pa vendar ni tako preprosto. Kdor tako misli, je na napačni poti in le širi prepad med delavci in študenti, ki se morajo povezati; in to ni demagoško besedičenje in treba je skupaj nastopiti proti takim razmeram. Ne da bi želeli ta skupni nastop lokalno omejiti na Rožno dolino in študentsko naselje, moramo pa povedati, da kratkoročno reševanje ne vodi nikamor in se bo, če se bo s tem nadaljevalo, vedno znova ponavljalo. Kajti stvar ne bo rešena s pokritjem petstotih milijonov izgube. Študentsko naselje mora postati socialna ustanova! Tako pa lahko postane le v socialnem izobraževalnem sistemu podrejenem zahtevam uveljavljanja delavskega samoupravljanja.

jeu

Splach

?? STEČAJ

Prikaz poslovanja Študentskega centra — glavne dejavnosti, to je dejavnosti vseh enot Študentskega centra razen delovne enote obštudijske dejavnosti, ki je financirana od Izobraževalne skupnosti Slovenije in delovne enote Študentski servis, ki od 1. 6. 1979 posluje v sklopu Študentskega centra in ima druge dejavnosti, to je nudenje priložnostnega dela študentom, v času počitnic pa tudi srednješolcem.

Predvidevanja o negativnem rezultatu poslovanja Študentskega centra so se pojavile že ob sprejemanju povišanja stanarin glede na kalkulacije, ki so bile pripravljena v ta namen.1. Vsi dejavniki v tripartitnem sistemu (ustanovitelj, delavci, študentje) so potrdili realnost kalkulacij, ki so predvidevale povišanje stanarin za 34 %. Prav tako pa so imeli za realno zahtevo študentov, da lahko pristanejo na povečanje stanarin le v skladu z revaloriziranjem štipendije v letu 1979 in si s tem zagotovijo socialno varnost. 2. Ocenili so, da se bodo štipendije povečale za 20 % in zato so sprejeli sklep, da se kalkulacije sprejemajo kot realne vzporedno s sklepom, da se tako povečane stanarine (za 20 %) plačujejo od 1. 1. 1979 dalje kot akontacije, za razliko pa naj bi se našla sistemska rešitev, ker je popolnoma razumljivo, da bo poslovanje pokazalo ob koncu leta izgubo oziroma primankljaj. V aprilu so bile štipendije revalorizirane za 20,6 %, vendar svet študentskega naselja te spremembe za 0,6 % ni upošteval, tako, da študentje še danes plačujejo akontacijo sprejeto v marcu.3

V akciji združitve Študentskega naselja in Študentskega servisa v študentski center in med počitnicami se sistemska rešitev ni dovolj energično iskala, zato pa se je začelo ob začetku študijskega leta in ob spoznavanju nenehne rasti stroškov poslovanja Študentskega centra preko sprejetih kalkulacij pri naslednjih vkalkuliranih stroških:

Pri kurivu in gorivu, ki se uporablja predvsem za ogrevanje prostorov in vode. V kalkulacijah je bilo predvideno povišanje cen kurilnega olja za 15 % v drugem polletju, vendar so se cene povišale že v maju za 14,1 % in ponovno v juliju za 39,5 %. Povprečna cena v kalkulacijah je bila 2.55 din, sedanja cena je 3.48 din, tako da so bile korigirane cene za prvo polletje za dva meseca za 14,1 %, v drugem polletju pa za 39 %. Cena premoga se je v drugem polletju povišala za 20 %, v kalkulacijah pa je predvideno le 10 % povečanje v drugem polletju. Skupno povečanje stroškov kuriva in goriva znaša tako 19 %. Pri tem se je treba zavedati, da je to tudi količinsko zelo obsežna postavka, stanje pa otežujeta še odnos študentov in starost domov. Omrežje centralne kurjave in tudi zmogljivosti ne zadostujejo današnjim zahtevam. Tako se pojavljajo problemi, da se zgornje sobe v nekaterih stolpičih ne dajo ogrevati zaradi preozkih cevi v omrežju, tako da je uprava prisiljena dovoliti uporabo električnih peči za ogrevanje, kar zopet poveča porabo elektrike, ki vpliva na poslovanje, kakor televiziji, hladilniki, pralni stroji, ki se pojavljajo v domovih, domski red pa jih prepoveduje. Na porabo kuril in goriv močno vpliva odnos študentov, ki kljub temu, da odidejo iz doma za več kot tri dni, ne zaprejo radiatorja, ki puščajo odprte pipe tople vode tudi celo noč ali dan. Svoj lonček pristavijo tudi nestanovalci študentskega centra, ki se hodijo v center tuširat, seveda v vednosti prijateljev, stanovalcev v centru. To pa je posledica slabe dežurne službe med študenti in tudi nemoč same uprave in nizka zavest študentov pri izvajanju domskega reda.

Druga predpostavka je bilo 6 % povečanje odpisanega drobnega inventarja, ker v kalkulacijah ni bila predvidena večja nabava drobnega inventarja v domovih I—X. To se izkaže kot izraz slabega gospodarjenja v preteklosti, ko niso bili kvalitetno evidentirani inventarji v domovih, saj je bila malomarnost in slaba kadrovska zasedba dokaj pogost pojav. Del odpisa pa je posledica namernega ali nenamernega uničenja inventarja — študenti nemalokrat svojo odvečno energijo usmerijo na družbeno lastnino, kljub temu, da ima domski red to za težji disciplinski prekršek.5. Prijava kršiteljev je le redka, saj se tu izkaže študentska lažna solidarnost in njihova nizka zavest. Na ta spremljajoča dogajanja življenja v centru lahko navežemo tudi 10 % dvig stroškov materiala za popravila, ki pa je tudi posledica višjih cen, kot so bile vkalkulirane. Tudi cene pisalniškega materiala so se bistveno povečale, tako da so se ti stroški povečali za 20 %.

Skupščina Ljubljane je sprejela sklep o povišanju cen za uporabo toplotne energije. Nove cene veljajo od 21. 8., tako da se stroški za zadnje štiri mesece dvignejo za 23 %, skupaj za 8 %. To velja za ogrevanje domov za Bežigradom in akademskega kolegija.

Popravila, ki jih ne opravijo uslužbenci Študentskega centra, so dražja za 10 %. Glede teh uslug se veliko razpravlja med študenti in tudi delavci v Študentskem centru. Tu se pojavlja vprašanje, ali so ti zunanji dejavniki vedno potrebni, ali je njihovo delo ustrezno kontrolirano in koordinirano. Študente večkrat razburijo mojstri, ki počasi opravljajo svoje delo, govori se o velikih količinah porabljenega materiala, o slabi kvaliteti opravljenih del. Uprava ve za take govorice in razprave med študenti. Pri tem se zaveda, kako veliko škodo te povzročijo v odnosu študentov do centra, da to povečuje občutek študentov, da uprava ni zmožna v sedanji kadrovski zasedbi držati vse niti v rokah. Zato menimo, da mora uprava razjasniti svoj odnos do zunanjih sodelavcev in da se mora določene informacije ali dezinformacije razčistiti. Vsekakor pa je potrebno voditi družbeno akcijo za take količine finančnih sredstev, da se bo zagotovilo sistemsko popravilo objektov, ne pa samo delno (najnujnejše), kar se počne danes. Problem je tesno povezan s kadrovsko zasedbo v centru. Zaposlenih je veliko manj, kot so predvidevali, pa tudi njihova kvalifikacija je nižja.6. Poleg tega se velik del delavcev vozi iz bližnje ali daljne okolice Ljubljane, tako da so se stroški za prevoz delavcev povečali glede na kalkulirane za 100 %.

Pri drugih splošnih poslovnih stroških, za katere predvidevajo, da se bodo do konca leta večji za 20 %, kot so v kalkulacijah iz marca 1979, so največji delež PTT usluge (telefona), ki so se zaradi zlorab nenormalno povečale.

Ti predstavljeni vkalkulirani stroški v korigiranem planu so povečani za 8 % glede na kalkulacije sprejete v marcu.

KOMENTAR K VKALKULIRANEMU DOHODKU

Pri postavki — davki in prispevki na osebni dohodek delovnih enot in splošno; — finančno analitskega sektorja smo korigirali plan za 24 %, kar je enak odstotek kot pri ostalih postavkah, ki smo jih korigirali v zvezi z osebnim dohodkom.

To so: stroški za izobraževanje, stanovanjski prispevek in osebni dohodek, kjer je potrebno pojasniti, da je v kalkulaciji število delavcev manjše, kot v sprejetem planu potreb po delavcih za posamezna dela in opravila s 1. 4. 1979.

Prav tako pa smo z referendumom sprejeli novo analitično oceno del, kjer so se kvalitativno in kvantitativno spremenila razmerja posameznih del. Pri tej analitični oceni smo tudi sprejeli Samoupravni sporazum o vzgoji in izobraževanju, ker prejšnji samoupravni sporazum Študentskih domov ni bil v skladu z zakonom o združenem delu.

Pripominjamo, da pri planiranju osebnih dohodkov še vedno ni rešeno vprašanje ocenjevanja dela delavcev po rezultatih dela, še manj pa delitev osebnih dohodkov po poslovnem uspehu, kakor ga predvideva samoupravni sporazum vzgoje in izobraževanja.

Planiranih osebnih dohodkov ni mogoče zmanjševati oziroma iz njih izločiti sredstva za ocenjevanje dela delavcev po rezultatih dela, ker so akontacije osebnih dohodkov naših delavcev precej nižje kot so drugod v isti dejavnosti.

Iz poročila Službe družbenega knjigovodstva v SR Sloveniji — Centrala Ljubljana — o dinamiki zaposlenosti, skupnih povprečnih mesečnih bruto izplačanih osebnih dohodkov in kvalifikacijskih količnikov v obdobju 1. I. — 30. VI. 1979 je v primerjavi z istim obdobjem v letu 1978 razvidno:

- da je povprečni mesečni bruto izplačani osebni dohodek na zaposlenega po urah v gospodarstvu večji za 24 %, v družbenih dejavnostih pa za 27 %,
- za pogojno nekvalificiranega delavca je v gospodarstvu večji za 24 %, v družbeni dejavnosti pa za 26 %,
- v Študentskih domovih pa pri prvem ni povečanja (indeks 100) drugem pa je celo nižje, oziroma pod 100 (99), za pogojno nekvalificiranega delavca pa je indeks celo 96. (Glej prilogo 3!)

Pri formiranju sredstev sklada skupne porabe v skladu s sindikalno listo smo se povečali za 3 delavce v splošnofinančnem analitskem sektorju.

Popravek plana kaže v primerjavi z staro kalkulacijo povečanje za 21 %, če pa seštejemo vkalkulirane stroške in vkalkulirani dohodek skupaj in to primerjamo s predvideno korekcijo, ugotovimo 15 % povečanje. Absolutni znesek razlike, oziroma 15 % povečanje, znaša 4.852.087 din.

Pri stari kalkulaciji je ugotovljeno, da je ves vkalkulirani dohodek minimalen ter da ni upoštevanih nobenih sredstev za formiranje poslovnega sklada, kar bi bilo nujno, če upoštevamo načelo dobrega gospodarjenja oziroma zakon o knjigovodstvu.

Prav tako niso predvidena v kalkulacijah sredstva za dejavnost OOZS Študentskega centra in tudi ne sredstva za stanovanjsko gradnjo poleg sredstev, ki se formirajo po zakonu, od katerih 6 % ostane za naš sklad skupne porabe le 2,415 %.

Kreditiranje stanovanjske gradnje in nakup stanovanj za delavce v zvezi s specifično dejavnostjo (hišniki, kurjači) bi bilo nujno, ker le s tem pridobimo ta kader in tako omogočimo normalno poslovanje Studentskega centra oziroma njegovo glavno dejavnost.

Problematična so tudi sredstva investicijskega vzdrževanja, ki niso nikjer vkalkulirana, predstavljajo pa velike stroške, saj je po planu investicijskega vzdrževanja za leto 1979 predviden znesek 3.600.000 din. Ne vemo, koliko od tega po bo pokrila Izobraževalna skupnost Slovenije. Predstavnik te organizacije je že izjavil, da bomo morali z letom 1981 tudi te stroške vkalkulirati v ceno študentskih stanarin, kar bi bilo povečanje za več kot 100 din mesečno.

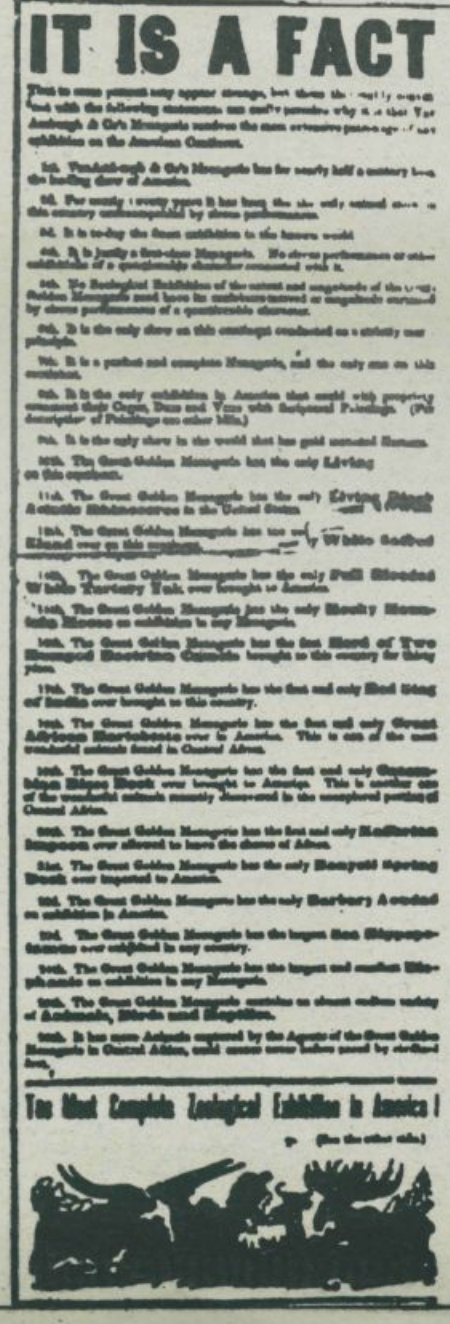

PREDVIDENI DOHODEK ŠC — IZ GLAVNE DEJAVNOSTI:

Tabela A

mesec	število ležišč	zasedenost (%)	N din obračunani mesečni znesek stanarin
januar	2671	2624	1.371.167
februar	2671	2661	1.499.959
marec	2919	2738	1.519.314
april	2919	2831	1.564.969
maj	2921	2819	1.573.449
junij	2921	2780	1.555.984
SKUPAJ:	17022	16453 ali 96,7 %	9.084.842
julij	2921	2222	1.236.755
avgust	2919	2142	1.194.629
SKUPAJ:	5840	4364 ali 74,7 %	2.431.384
VSE SKUPAJ:			11.516.226

Tabela B

Število ležišč	cena ležišča	mesečni znesek stanarine
21	396,00	8.316,00
771	522,00	402.462,00
320	546,00	174.720,00
166	552,00	91.632,00
38	564,00	21.432,00
804	570,00	458.280,00
246	576,00	141.696,00
612	582,00	356,184,00
2978 ležišč		1.654.722,00
oziroma za IX. do XII. je 4 x		1.654.722,00= 6.618.888,00

Tabela A nam prikaže pregled števila ležišč, dejanske zasedenosti, ki je izražena tudi v odstotkih, posebej za obdobje od januarja do julija in za julij in avgust ter obračunani znesek stanarine ne glede na dejansko plačane, torej je obračunan tudi tisti znesek stanarin študentov, ki ne plačujejo redno in so ali pa bodo v disciplinskem postopku. Poleg tega nam številke povejo, da sta s slabo zasedenostjo izstopala marec in april, predvsem zaradi nezasedenosti stolpiča B za Bežigradom, ker ni bilo uporabnega dovoljenja. Stolpič je bil končan v marcu (po pogodbi bi moral biti že decembra 1978), vendar izvajalec nekaj stvari ni dovolj kvalitetno opravil in zato se je čakalo na uporabno dovoljenje skoraj šest mesecev. Uprava pa je začela vseljevati že po dveh mesecih, ker ni mogla pri tako velikem povpraševanju po sobah zaradi nevestnosti izvajalca tako dolgo čakati. Julij in avgust izstopata zaradi počitnic, ko ima študent pravico začasno odpovedati sobo, delno pa so kapacitete polnili s turistično dejavnostjo, ki je bila v kalkulacijah tudi upoštevana.

V tabeli B pa je izdelan pregled števila ležišč po različnih cenah stanarine ter obračunan mesečni znesek stanarine, kar je osnova za predvideni znesek stanarine za mesec september do december 1979, pri tem je bila predvidena 100 % zasedenost ležišč.

Tako znaša stanarina	
za mesec I.—VIII.	11.516.226 din
za mesec IX.—XII.	6.618.888 din
oziroma skupaj predvideni dohodek od stanarine študentov	**18.135.114 din**
Če smatramo ta dohodek kot 86 % potem je razlika 14 %, ki ne bo plačana zaradi sklepa iz meseca marca 1979	2.952.228
oziroma bi moral biti skupni dohodek po predvidenih kalkulacijah	**21.087.342 din**
Če izhajamo iz predpostavke, da je dohodek le 86 %	18.135.114 din
oziroma da so predvideni še drugi dohodki (turizem, najemnine delavcev, lastne storitve itd.) v višini je	4.639.986 din
Skupaj predvideni dohodek	**22.775.100 din**

Dohodek restavracije je prikazan posebej, ker cene KV (kosilo, večerja) določa po statutu Študentskega centra „svet" ŠC.

Cena kosila je 24 din, večerje 17 din, tako da je cena celotnega KV obroka 41 din, ker pa so se cene živil bistveno povečale v primerjavi z vkalkuliranim, bi pri tej ceni 330.000 KV obrokov pokazalo 1.167.458 din izgube.

Dodatna dejavnost DE restavracije je organizacija malic za delavce ŠC in tudi zunanjih bifejev po fakultetah. Letno je predvideno 300.000 malic po 18 din, tako da ob odštetju režijskih stroškov dobimo dohodek 1800.000 din. Tako znaša pridobitek DE restavracije 632.542 din.

Stanje se bo popravilo, saj bodo z novembrom 1979 uvedene nove cene KV obrokov v višini 57 din (kosilo 33 din, večerja 24 din).

Ko pregledamo predvideno poslovanje ŠC, pri tem pa ne upoštevamo povečanja cen nad vkalkuliranimi, temveč le 14 % primanjkljaj pri stanarinah, vidimo, da bi ŠC posloval na koncu leta z izgubo 160.590 din. Korekcija plana pa prikaže bistveno slabše stanje, saj predvideva izgubo 5.012.000 din. Pri tem Študentski servis s svojo specifično dejavnostjo ne bo mogel pokriti take izgube s sredstvi, ki jih je do sedaj preko UK ZSMS dodeljevala za obštudijsko dejavnost, po združitvi v ŠC (torej 1. 6. 1979) pa ta sredstva ostanejo v ŠC. Tudi DE obštudijska dejavnost ima omejene vkalkulirane dohodke, ki jih je priznala Izobraževalna skupnost Slovenije in kakšnega večjega ostanka ob koncu leta ne moremo pričakovati, oz. bi bil le-ta rezultat nerealiziranega programa, ki se prenese v naslednje leto.

Opombe:

1. Kalkulacije za leto 1979 so izdelane po metodologiji, ki jo je predložil domovom RCEF. Podlaga za kalkuliranje so bili stroški leta 1978.
2. Kalkulacije so se sprejele v mesecu marcu 1979, o revalorizaciji štipendij pa je skupna komisija podpisnic samoupravnega sporazuma o štipendijski politiki v SRS razpravljala in jo sprejela v začetku aprila 1979.
3. Višina akontacij na stanarine je zapisana v brezplačni številki „Tribune", št. 0, 3. 9. 1979 na strani 8.
4. po ing. Stanetu Mavrinu in Bredi Kurent dipl. iur. „predvideni rezultati poslovanja študentskega centra — glavne dejavnosti v letu 1979". Ljubljana, oktober 1979. Sestavljeno na zahtevo delovne skupine pri UK ZKS in UK ZSMS.
5. Domski red „Študentski center", člen 60.
6. Po zbirnih podatkih Službe družbenega knjigovodstva na obrazcih „OD" za organizacije, ki se samoupravno sporazumevajo in obsegajo 62 skupin, so študentski domovi po kvalifikacijskem količniku na 58. mestu.

Gorazd Čuk

ŠTUdeNTSKo nasELje & študeNTSKi STAndARd

An, ban, pet podgan

Že bežen obisk v Študentskem naselju ponuja obilico snovi za zapis o „študentskem standardu". Menza, trate, hodniki, sanitarije, sobe in kletna „obštudijska dejavnost" so zgovorni sami na sebi. Ker pa mi ni do poslušanja očitkov, da izbiram za presojo poljubna dejstva, se je bolje opreti na kaj zapisanega, dokumentiranega. Na srečo se tudi opora kar sama ponuja: Zapisnik o sanitarno–inšpekcijskem pregledu, ki ga je v ŠN septembra letos opravila pristojna komisija, je bil po besedah avtorjev namenjen tudi javnim občilom in ga je natisnila Tribuna v prvi letošnji številki. Zapisnik je predvsem zgoščena informacija o „ugotovljenem poraznem higienskem stanju" v domovih, kjer študentje stanujejo, zato je za naš namen večkratno zanimiv: obenem je informacija o odnosu študentov do standarda, ki jim ga ponuja ŠN, vrednotenje tega odnosa in s tem posredno tudi način vrednotenja študentskega standarda. Tega zadnjega sicer ne ve, a to dela.

Zakaj vrednotenje? Mar ne gre za vrednostno nevtralno poročilo, ki zgolj objektivno opisuje dejansko stanje in omogoča poklicanim (upravi in stanovalcem, pa ZSMS in ZK na Univerzi in v Ljubljani), da na temelju ugotovljenega ustrezno ukrepajo? Če izvzamemo spodrsljaj, ko zapisnik omenja, da so v sobah „ponekod . . . napisi s spotakljivo vsebino" in s tem področje higiene razširja na teren mentalne higiene, sebe pa iz sanitarne prekvalificira v moralno inšpekcijo, potem lahko rečemo, da je jedro vsebine Zapisnika ugotavljanje načinov, na katere študentje kršijo tiste predpise domskega reda, ki se nanašajo na higieno in na ravnanje z domskim inventarje. (Vendarle si dovoljujem še drobno opazko na račun formulacije iz Zapisnika, da se „oprema . . . namerno uničuje". Formulacija ne navaja, kako so ugotovili, da je bilo uničevanje namerno. Ker dvomim, da so koga zasačili npr. pri kurjenju z vratci od omaric, gre verjetno za prakso, ki je v ŠN dokaj razširjena in bi se jo dalo takole eksaktno formulirati v skladu z

Zapisnikom: s strani komisije je bilo naknadno ugotovljeno, da je študent(-ka) spremenila(a) v domskem redu predvideno namembnost dela opreme, vključno z očitno fizikalno deformacijo le-te). „Opisano stanje

je bilo ugotovljeno že večkrat" in to upravi ŠD ter študentski samoupravi navkljub — to je očitno tudi glavni razlog, da je komisija sklenila svoje ugotovitve objaviti in s tem k reševanju problema pritegniti širšo javnost, predvsem družbeno-politične organizacije. Zato lahko vidimo v Zapisniku napotilo za akcijo, ki naj končno uskladi ravnanje stanovalcev ŠN s predpisi. Tu pa moramo postaviti jasen razloček: komisija je s predstavitvijo tega, kar je ugotovila, opravila svoje delo.

Pred tiste, ki hočejo z akcijo spremeniti „higiensko stanje", pa se tu postavlja strateško vprašanje: če že ugotovljeno stanje ni v skladu s predpisi, ali pa so predpisi v skladu z dejanskim družbenim standardom?

Od zapisnika sanitarne inšpekcije bi pričakovali, da se bo omejil na tiste kršitve domskega reda, ki neposredno ali posredno ogrožajo zdravje študentov. Očitno pa zapisovalci, da bi podkrepili svoje ugotovitve še z drugimi ugotovitvami, ki bi utegnile vzpodbuditi družbene dejavnike k akciji, navajajo tudi prekrške in „prekrške", ki z zdravjem nimajo dosti opravka: „po stenah in vratih so nalepljeni razni izrezki iz časopisov" (lepilni trak pokvari družbeno lastnino približno toliko, kot pritiskanje članov komisije na kljuke sob, ki so si jih ogledali, zato menim, da je ta izjava estetska sodba in v zapisniku nima kaj iskati), dozdevno moralno pohujšanje, ki sem ga že omenil, ostalo pa so „prekrški", ki znižujejo amortizacijsko dobo in/ali ekonomičnost družbenih sredstev, vloženih v Študentsko naselje. Najbolj očiten primer je očitek, da študentje hranijo živila na policah in na balkonu. Kljub temu, da je s higienične plati stvar rešena, če je v sobi hladilnik ali celo brez hladilnika, če je hrana primerno spravljena, pa se je zapisnikarjem zdelo potrebno spomniti bralce na „primerno ceno" v „restavraciji" (beri: v menzi). Ali se vam zdi „primerna cena" higienski argument? Morda bi kdo menil: že res, da to ni stvar sanitarne inšpekcije, a je le prav, če se zoperstavimo (celo namernemu!) uničevanju družbene lastnine. Toda teza o namernem uničevanju opreme je popolnoma nedoločna. Lepljenje izrezkov najbrž ne dviguje amortizacijskih stroškov niti za tisočinko. Če štejemo k uničevanju opreme to, da si nekdo prebarva vrata ali zvrta v steno luknje, v katere bo pritrdil nosilce za dodatno polico, tedaj to počnemo z vidika študentskega standarda, ki so ga predvideli (ko bi ga bili vsaj predvideli! Kaže, da so ga kar vsilili in to brez futuroloških pomislekov) oblikovalci notranje opreme v času gradnje domov. Ignoriramo pa v tem primeru življenjske potrebe študentov tu in zdaj. Sklep iz tega je

enostaven: togo vztrajanje pri predpisih znižuje individualni standard študentov na račun ekonomičnosti poslovanja z družbenimi sredstvi v ŠN.

Štiri miši, v uh me piši

Skozi branje teksta smo prišli na tem mestu do enega temeljnih aspektov družbenih protislovij v ŠN. Nasprotje med „individualnim standardom" stanovalcev in „družbenim standardom", ki ga študentom ponujajo delavci in uprava ŠN, je sicer le pojavna oblika protislovja, a vendar kot tako bistveno opredeljuje odnose med študenti in delavci ter otežuje samoupravno rešitev problema. (Skoraj odveč je pripominjati, da se dosedanje rešitve niso zavedale niti te pojavne oblike in so se zato nujno pokazale kot nezadostne). Z vidika domskega reda, katerega pristaši si umišljajo, da je v njem utelešen „družbeni interes", so kršitve pač individualna samovolja, rezultat menda nedozorelih značajev stanovalcev: umazanci, uničevalci opreme, razgrajači . . . Stavim, da bi v večini teh primerov morebitna raziskava, v kakšnem okolju so živeli pred in po bivanju v ŠN, ugotovila, da se je njihova snažnost občutno izboljšala v stanovanju, kjer so se počutili doma. Z druge strani se posameznikom, ki prostora, kjer delajo in živijo, ne morejo imeti urejenega po svojih željah, kjer naj ne bi smeli imeti tistih predmetov, katerih osebna lastnina je za Slovenca (da ne izustimo psovke „bodoči intelektualec", kajti ta bi utegnil potrebovati TV, pisalni stroj, kaj več kot eno knjižno polico itd.) z minimalnim osebnim dohodkom v letu 1979 samoumevna: vsaj s plakati in podobnim olepšana soba, vsaj malce barv in oblik po lastnem okusu, pa kuhalnik, tranzistor in še kakšna podobna priprava, najrajši hladilnik, za družine z otroki pralni stroj, — takim posameznikom se zdijo zastareli predpisi in pobožne želje, naj bi se rajši hranili v menzi, birokratska samovolja. Na ta način se nasprotje ideološko fiksira, izraža pa se v neskončnem nizu medsebojnih natezanj med študenti in upravo, v neodgovornosti prvih in drugih.

Kar smo pravkar zapisali, povejmo še drugače: individualni standard študenta v ŠN, kakršnega predvideva arhitektonska ureditev, notranja oprema in domski red v ŠN, je pod ravnijo vrednosti reprodukcije polkvalificirane delovne sile v SR Sloveniji. Kontraargument bi bil: ravno zato, ker študentom ni mogoče zagotoviti kvalitetnega indivudialnega standarda, jim ŠN zagotavlja poceni družbeni standard: z restavracijo in možnostmi obštudijske dejavnosti. Kontraargumet je šibek že na svoji lastni ravni: Še toliko oddaljeno od fakultet, knjižnic, večjih trgovin in hramov kulture, da se ne splača hoditi v ŠN zaradi kosila, kvaliteta hrane in postrežbe pa je primerna „primerni ceni". Sploh pa dejstvo, da si študentje brez večjih težav zagotavljajo minimalni osebni standard (rabljene kuhalnike, hladilnike in televizorje je mogoče dobiti skoraj zastonj) ob sicer nizkih stanarinah, spodbija samo raven kontraargumenta. Ravno tako ga spodbija dejstvo, da se študentje rajši in spričo prostorske razseljenosti Univerze tudi lažje poslužujejo „družbenega standarda", od prehrane do kulture, drugod, saj je tam ponudba, čeprav dražja, občutno kvalitetnejša in raznovrstnejša. Paradoks je v tem, da si ravno zaradi nizkih stanarin v ŠN lahko njegovi stanovalci privoščijo višje izdatke za hrano in kulturo kot študentje podnajemniki.

Korenine zdajšnjega nasprotja med osebnim in družbenim standardom študentov v ŠN so, kronološko gledano, v zaostajanju študentskega standarda za družbenim standardom. Prve študentske domove pri nas smo po vojni gradili v času, ko je bilo razmerje med individualnim in družbenim standardom nagnjeno precej bolj v korist drugega, kakor je danes. Poleg tega je vredno omeniti, da je univerzitetna tradicija pri nas precej borna v primerjavi s tradicijo konviktov in internatov, zaradi česar se je posluh za potrebe študentov v ŠN ravnal po potrebah, ki so jih njega dni priznavali semeniščnikom in dijakom po internatih (prosluli primeri, da je ljubljanska Univerza najboljša slovenska gimnazija, bi nemara lahko dodali primero, da je ŠN naš največji internat . . .) Očitno je razkorak med sicerešnjim družbenim standardom in študentskim že tolikšen, da ga stanovalci ŠN zmanjšujejo na lastno iniciativo, nepremišljenim in slabo pripravljenim „organiziranim rešitvam" navkljub. Poleg tega se vsiljuje sicer nepreverjena misel, da je eden od elementov, ki vplivajo na rast individualnega standarda študentov v primeri z družbenim standardom v ŠN tudi ta, da celo v ŠN socialna struktura glede na dohodke staršev ni tako zelo nizka . . . Končno bi bilo vredno upoštevati tudi dejstvo, da si spričo zaostajanja standarda študentov za družbenim (zaostajanje je dejstvo; namesto dokazovanja le dobro znan podatek: štipendije so se od lani dvignile za 21 %, inflacije pa je skoraj 30 %) študentje vse več kuhajo sami. Od tod tisti hladilniki pa hrana po balkonih pa ne vem kaj še vse.

Na družbeno-ekonomske vzroke zaostajanja študentskega standarda za družbenim ni mogoče pokazati kar s prstom. Ker pa ne verjamem, da je tako zaostajanje v skladu z razvojem samoupravljanja, bo treba verjetno priznati, da je bilo z dozdajšnjimi reformami vzgoje in izobraževanja vsaj po tej plati nekaj narobe. Ker npr. o stanovanjskem vprašanju študentov ne čebljajo več le vrabci, ampak tudi tiči večjega kalibra, in ker pravkar nastaja osnutek medrepubliškega dogovora o študentskem standardu, je ne le primeren, temveč skrajni čas za temeljito razpravo o tistem, kar je realna podlaga „študentskega standarda": o družbenoekonomskem položaju študentov v združenem delu. Glede na to, kako je bil „študentski standard" obravnavan doslej, je že mogoče opozoriti na en pomemben vidik: „študentski standard" je bil doslej korektiv. Veljalo je za normalno, da starši šolajo otroke do 25. leta (da torej študirajo privilegirani in zafrustrirani) in da določila o „študentskem standardu" pomagajo ostalim, ki jih starši ne morejo šolati. Ravno tako je veljalo za normalno, da gre iz žepa staršev denar za tisto, čemur se zdaj reče „obštudijska" dejavnost" in spet so v „študentski standard" všteli borno stanovsko nadomestilo za tisto, kar neštudentom tako ali tako pripada: igriščece, gledališčece in take reči. Če je povsod drugod govora o vključevanju Univerze v združeno delo, o svobodni menjavi dela itn., potem bi bilo namesto takega govorjenja o „študentskem standardu", ki s tema besedama skrivaj ali odkrito razume minimum, ki v naši družbi še zadošča za reprodukcijo študentove delovne sile (torej ravno še dovolj, da študent ne zabriše indeksa v peč in raje osnuje pleskarsko zadrugo ali pa gre, če je bil kdaj APzejevec, za kulturnega animatorja), uveljaviti čim širše možnosti, da so študentje kot sloj (če ta sploh še obstaja, kar je dvomljivo) in kot posamezniki glede na rezultate svojega dela deležni družbenega standarda. S tem se seveda študentje še ne bi odrekli minimumu niti ne bi pristali na utvaro, da je v vzgojno-izobraževalnem procesu, ki realno teče pred našimi očmi in tolče po naših glavah, mogoče meriti rezultate njihovega dela.

Vija, vaja, ven

In kakšne konstruktivne predloge imam za izboljšanje higienskega stanja v ŠN? Nobenih, razen mnenja, da bi nekateri posamezniki lahko bili malo manj nemarni. Menim pa, da bi veljalo ohraniti in izboljšati standard študentov v ŠN.

Predvsem menim, da je treba ohraniti rezultate pasivne rezistence študentov zoper zastareli domski red, skratka, da je treba priznati, da imajo študentje v sobah pravico živeti in ne le spati ter študirati. Treba se je samoupravno dogovoriti, kaj in katere aparate je mogoče imeti v sobi, v kolikšni meri si je mogoče sobo urediti po svoje in podobno. Pod pogojem, da se vse to zares uredi po samoupravni poti, bi se stanovalci gotovo strinjali tudi z nekoliko višjimi cenami zaradi zvišane porabe energije, hitrejše izrabe opreme ipd.

Drugič, očitno je, da je treba predpise spremeniti tako, da bodo ustrezali študentom iz leta 1980 in ne onim iz 1950.

Kar se tiče restavracije in obštudijskih dejavnosti, katerih obstoj je v ŠN nujen in katerih poslovanje po cenah, ki vsaj od daleč spominjajo na ekonomske, je tudi nujno, so stvari bolj zapletene. Prepričani smo namreč lahko, da bi kavarnica ali pizzerija, ki bi delali po ekonomskih cenah, v ŠN ne imeli izgube in prav tako ne večji disko klub ali manjša kinodvorana. Eden od predpogojev sanacije Študentskih domov bi bila zato temeljita raziskava potreb študentov in to z upoštevanjem razvojnih usmeritev univerze, ljubljanskih občin itn. Pred tem in neodvisno od tega pa je treba „družbeni standard" študentov v ŠN napraviti njim privlačen, ne pa, kot je videti iz nekaterih negativnih tendenc v zadnjem času, da se skuša študente prisiliti k nečemu, kar je preživelo ali sploh nikoli ni živelo (razen v birokratskih glavah).

Sploh pa, zakaj bi študente omejevali na ŠN, če se tisti, ki imajo fakultete daleč stran, po cel dan mudijo drugod? Študentski standard bo moral postati tudi skrb vse tistih, ki so si omislili policentrični razvoj ljubljanske Univerze in se ob tem požvižgali na čas in denar (ne le) študentov. Treba bo omogočiti študentom, da se poceni hranijo v obratih družbene prehrane po vsem mestu (tistim, ki imajo tu protiargumet, da se bo pač znižala kvaliteta prehrane v gostilnah, če bodo študentski želodci subvencionirani, lahko zabrusimo, da znižanja kvalitete najbrž ne bo lahko opaziti!) in da imajo, kjer to še ni uveljavljeno, popust pri obisku kulturnih prireditev. Sredstva in poti za to bi morala najti v okviru celovite rešitve vprašanj študentskega standarda republiška skupnost za standard študentov, na temelju zakona o združenem delu in svobodni menjavi dela.

Ti loviš!

JOŽE VOGRINC

SKLEPI PREDSEDSTVA UK ZSMS V ZVEZI S SANACIJO STANJA V ŠTUDENTSKEM NASELJU

1. Urediti se mora štipendijska politika, saj predsedstvo meni, da štipendije niso več realne (njihova osnova je zadnjič izračunana leta 1969!). Poleg tega je potrebno še enkrat analizirati namen in vlogo štipendiranja in danes postavljene cenzuse (akcijo že izvaja socialno-ekonomska komisija).
2. Republiška izobraževalna skupnost naj v celoti krije sredstva za investicijsko vzdrževanje v študentskem centru. V zvezi s tem je potreben dogovor za reševanje tega problema v prihodnosti.
3. Potrebno je začeti z akcijo usklajevanja stanarin v študentskih domovih v Sloveniji, se pravi na nivoju republike.
4. Dosledno je potrebno vztrajati, da se izvaja domski red, preprečevati razmetavanje s sredstvi in energijo in s tem poiskati notranje rezerve. Prav tako je potrebno okrepiti kadrovsko zasedbo v študentskem centru.
5. Nadaljuje naj se akcija za združitev študentskih domov, ki se je začela ob združitvi študentskega naselja in Študentskega servisa v Študentski center. Pridružita naj se še dom FSPN in dom VŠZD. Tako bi z združitvijo vseh obštudijskih dejavnosti lažje koordinirali in vodili tim. vprašanja študentskega standarda.
6. S tem naj se seznani skupščina mesta Ljubljane.
7. O teh vprašanjih in rešitvah naj razpravlja univerzitetni svet, republiška konferenca ZSMS. Seznani naj se republiške organe.
8. Okrepi naj se delovanje UK ZSMS in UK ZKS v študentskem centru.
9. Tribuna naj se seznani s temi sklepi in širšo slovensko javnost.

KJE JE DANES KURDSKO GIBANJE?

I.

„Izkoreniniti je treba kali zla v Kurdistanu!" Tako kategoričen je musliman Homeini, ko gre za Kurde, ki živijo v Iranu. Njegova kategoričnost ga bo gotovo rešila, da bo po smrti gorel v dženeni (islamska inačica krščanskega pekla) kot grešnik ali nevernik. S sveto vojno za vero (imenovano džihad) le izpolnjuje zahtevo iz devetega poglavja korana: „Verniki, vojujte se s tistimi neverniki, ki so vam dosegljivi; naj spoznajo vas in vašo okrutnost . . ."

Pri vsem tem pa prav gotovo v njegovi glavi ne bo prostora za zapoved iz drugega in tretjega poglavja korana, po kateri v letu „štirje meseci veljajo za prepovedane . . . vojskovati se proti mnogobožcem in nevernikom, jih iztrebljati in pleniti njih imetje," saj je Kurdom obljubil nepretrgan boj, dokler bodo delali zgago v njegovi pobožni deželi. V neupoštevanju te druge zahteve pa je dokaz — zasuli bi ga lahko še z mnogimi krepkejšimi — njegove islamske „pravovernosti" .

Nihče ne ve in ne more vedeti, koliko je danes Kurdov. Številke se vrtijo med dvanajstimi in osemnajstimi milijoni. Bolj kot številka je pomembno dejstvo, da Kurdi obstojajo, pa naj jih priznavajo ali ne. Njihov obstoj ne more biti odvisen od „dokazov" v koran zabubljenih samodržcev in političnih strahopetnežev, ki hočejo „mir v svojih deželah"; edini dokaz za obstoj Kurdov so Kurdi sami. Ozemlje, na katerem živijo, se razteza v šestih državah. Najmanj jih je v Libanonu in Sovjetski zvezi, v Turčiji zavzemajo kar tretjino državnega ozemlja (šef turškega generalštaba se je še lani postavljal, da Turčija ne bo dovolila delovanja „peščici" gorjanskih Turkov, torej Kurdov, čeprav jih je v državi toliko, da mu jih na vsak prst, iz katerih je zvil tisto „peščico", pride milijon. Glavnina kurdskega naroda razen v Turčiji živi še v Iranu, Iraku in Siriji. Že sama zmeda pri številkah za posamezno državo kaže svetu „statistični genocid".

Za spoznanje problema v korenu pa je treba podati družbeno-ekonomske razmere, v katerih Kurdi živijo danes. (Zgodovinska dejstva bodo vključena v najmanjši, za razumevanje problema še možni meri, kar pa ne pomeni, da nepodana niso upoštevana.)

II.

Vzhodni del Turčije v razvoju daleč zaostaja za zahodnim. Meja razvitosti sovpada s kurdsko etnično mejo. Nepriznavanje Kurdov v tej državi se ni spremenilo od Kemala Ataturka naprej, ki je za nacionalno revolucijo med drugim razumel izvrševanje nacionalističnega gesla: en narod en jezik! Najglasnejše vasi za kurdsko pravico do ohranjanja kulturne in nacionalne identitete je Ataturkova vojska na Anatolski planoti za vedno utišala. Vzhodni del države je še danes raj turških ag. Kmetje brez zemlje živijo v kristalnem fevdalizmu; primitivno obdelovanje polj je za tlačane obvezno, saj so nemalokrat še osebna last svojega gospodarja Stotisoč ljudi je sužnjev nekaj agam in šejkom. „Pravičnik" aga Mahmut Kebul, svojčas poslanec stranke pravice, ima na primer v osebni lasti tisoč družin. Te mu na njegovih poljih v enem letu prislužijo devetkrat toliko, kot znašajo njihove „plače". Kapitalizem v porodnih krčih šele steguje profita lakomno roko po ceneni delovni sili.

Lažno boljši je položaj v ostalih navedenih državah. Kurdi živijo v težko dostopnih predelih severozahodnega Irana in severnega Iraka ter na notranji strani sirske meje z Irakom in Turčijo. Globalno obeležje produkcije v teh deželah je spreminjanje pretežno kmetijske produkcije v napol industrijsko moderno kapitalistično. Kmetijsko produkcijo tudi tu še označujejo predkapitalistični produkcijski odnosi, sama organska sestava kapitala pa vodi v vedno večje izkoriščanje maloštevilnega industrijskega proletariata.

Specifičnosti kurdskega problema torej lahko strnemo v naslednje elemente:

1. En narod je razdeljen med različne države.

2. V teh državah so Kurdi predmet političnega izigravanja: skupna narodnostna manjšina dveh sosednjih držav je kanal za prenašanje napetosti v meddržavnih odnosih. Po tej plati se enotnost njihovega boja po sili razmer podreja tem odnosom. Zgodovina potrjuje, da so v primerih, ko odnosi med državama potekajo normalno, Kurdi v obeh državah na skupnem merku državnih politik. V zaostrenih odnosih pa nasprotno prva država poskuša s takšno ali drugačno podporo Kurdov v drugi državi povečati notranje težave, torej slabiti svojega naprotnika (po starem načelu: sovražnik mojega sovražnika je moj prijatelj — to „prijateljstvo s Kurdi se torej pokaže kot sredstvo zunanje politike). Ni težko razvoslati, da imata na koncu od tega korist obe državi, ker s tem kurdskemu gibanju razbijata enotno udarno moč, še več, sposobnost enotnega nastopanja.

Najkristalnejši primer take meddržavne politične svinjarije bo Alah štel v dobro iranskemu šahu Rezi Pahlaviju. Ta je namreč podpiral kurdsko gibanje v Iraku, da bi povečal iraški notranjepolitični kaos. Leta 1975 pa se je spečal z iraškim podpredsednikom Sadamom Huseinom in prenehal s podporo Kurdom. Iraška vojska potem proti oslabljenim Kurdom ni držala križem rok. Pokol v kurdskih vaseh ni bil dovolj; Irak se je zatekel k najelementarnejši obliki raznarodovanja: ob turški meji je izselil 300 kilometrov dolg in deset kilometrov širok pas (preseljenih okoli 30.000 Kurdov), vasi pa zravnal z zemljo ali pa jih naselil z Iračani z juga države, da bi ločil iraške kurde od turških. Vzporedno pa je stekel pogrom proti iraškim komunistom.

Tudi Turčija je nemirnost svojih gorjanskih državljanov (Kurdov) pripisala iranskemu šahu.

Fašistoidnemu Homeiniju, ki je v svojih rokah združil vse niti oblasti, se po glavi pletejo misli, ki vidijo vzroke za ponovni razmah kurdskega gibanja vsepovsod drugje, samo da se izognejo resničnim. Enkrat trdi, da je kurdski upor delo izraelskega sionizma, drugič vodjem upora daje polet zveza s prejšnjim režimom, zopet tretjič so vso godljo prav njemu — ki je vendar tako pobožno bitje — zakuhali komunisti. S tem se Homeini izogiba stanju, ki ga je sproducirala njegova islamska revolucija: verske in nacionalistične napetosti so produkt razmer, ko iranska produkcija zamira, hrano uvažajo, nafte načrpajo vedno manj, diktatura pa v takšnih razmerah iz dneva v dan ostri svoja rezila.

3. Poleg ekonomskih in političnih elementov zavzemajo v kurdskem vprašanju pomembno mesto še religiozni. Primer iranske islamske republike je dokazal v vseh ozirih, da islamska revolucija ni pomenila koraka naprej; veliko stvari se je celo vrnilo na stanje pred šahovim režimom. Islamska republika je kastrirana v reševanju paralizirane produkcije, nacionalnega vprašanja ni in ne bo sposobna rešiti prav zaradi svojega „islamstva". Religiozna situacija v Iranu nacionalistično divjanje še zaostruje: Kurdi so sunnitski[1], Perzijci šiitski[2] muslimani. Razkol v islamu na obe omenjeni struji že v kali nosi nacionalno obeležje: šiizem je bil preobleka za nacionalno protiarabsko gibanje v Iranu, danes je ost protikurdska. Že dejstvo, da se Iran po zamisli svojih voditeljev drži korana kot pijanec plota, da se poskuša nastajajoča kapitalistična produkcija „revolucionarno preseči" z naslonitvijo na religijo, kakršna je islam, ki s svojo dogmatiko odraža razpadajočo plemensko — rodovno ureditev, je jasen dokaz „revolucionarnosti" islamske „revolucije". Med obema strujama islama je boj za oblast (dednost kalifata) osrednje zgodovinsko sporno vprašanje. Šiitski voditelji s prepričanjem, da so oni in njihovi imami[3] zakoniti nasledniki Mohamedovi, združujejo mišljenje, da so sami pooblaščenci Alahovi, da kažejo „sebe in svojo okrutnost" vsem „dosegljivim", ki niso verski fanatiki njihovega kova.

Zaradi dejstva, da v Iranu živijo še druge narodnosti (Arabci, Turki . . .) pomeni odnos do Kurdov za Iran posebno občutljivo vprašanje. Kurdi so potisnjeni v vlogo, ko morajo ostalim narodnostim dokazovati, kaj bi se zgodilo, če bi tudi te zahtevale manjšinske narodnostne pravice. Iranski proletariat je pa s tem razcepljen in je teokratsko izigran en del proti drugemu, ena nacionalnost proti drugi, „okužen z meščanskim nacionalizmom" (Lenin). Takšen proletariat pa je še daleč od sposobnosti, da bi jasno videl — kaj šele revolucionarno nastopal — da imata tako kurdski kot iranski delavec enega samega nasprotnika.

Celotno politično prizorišče v Iranu „božji namestniki" tako trzajoče vlečejo za uzdo, da iz tamkajšnje situacije ni moč vedeti ali vprega poskakuje v Meko ali naravnost k Alahu v religiozno-politični objem.

III.

Povedali smo že, da nastop Kurdov ni tako enoten, kot je enoten odpor proti temu nastopu. V tem trenutku tudi ne more biti zaradi omenjenih dejavnikov. A vseeno je treba pogledati, s kolikšno močjo in jasnostjo zahtevajo rešitev nacionalnega vprašanja.

Po drugi svetovni vojni igra velesil ni šla mimo Kurdov. Sovjetska zveza je podpirala iranske Kurde, da so lahko ustanovili „samostojno" republiko Mohabad, ki je še pred prvo obletnico pokleknila pred teheranskim režimom — SZ je namreč podporo odtegnila. Od časa republike naprej pa obstaja kurdska demokratična stranka, ki je z začetne regionalne prerasla v nacionalno. Razmere, v katerih živijo Kurdi, so tudi „njihovo" stranko premetavale iz rok reakcionarnih v roke naprednejših voditeljev. Vendar KDS do danes še nikoli nacionalnega vprašanja v svojem programu ni zastavila zadosti korenito. Podobno kot pri „nasprotnikih" tudi pri Kurdih igra eno odločilnih vlog religiozni moment — islam.

Nacionalno vprašanje se je zato vedno kazalo z obeh strani kot religiozno sektaško vprašanje.

Veliko jih je, ki ga še danes tako razumejo. Celo voditelji kurdskega gibanja so zapostavljali in še zapostavljajo — kot bomo videli — ekonomske in politične faktorje svojega nezavidljivega položaja.

Če ponovno vzamemo za primer Iran, kjer se danes to nasprotje najjasneje izkazuje, vidimo, da mora KDS delovati ilegalno, ker Homeini tudi s to prepovedjo hoče „izgnati komunistične hudiče iz kurdskih vrst". Pri tem pa še sam ne ve, s kakšnimi hudiči ima opraviti, saj bodo ti poleg vseh svojih zahtev — upajmo, da kmalu in to še Homeiniju — postavili tisto osnovno zahtevo, iz katere izhajajo vse sedanje in ki se je islamska republika tako boji; namreč zahtevo po lastni državi. S programom KDS (iz leta 1973) sedaj zahtevajo nekakšen „administrativni lokalizem" v upravi, katerega ustvaritev ne bi bistveno izboljšala nacioanlnega položaja. Islamski „revolucionarni" vladi v Teheranu bi po tem programu prepustili gospodarska vprašanja, finance, zunanjo politiko in obrambo. Ni treba dosti bistrosti, da v kurdskih zahtevah spoznamo zasnovo kulturno-nacionalne avtonomije,[4] po kateri naj bi kurdska manjšina v Iranu (in ostalih državah) opravljala samostojno le svoje jezikovne in kulturne zadeve.

Največjo podporo dajejo KDS kurdski kmetje. Borce oskrbujejo z vsem potrebnim od hrane do obnavljanja bojnih enot. Lenin je z vidika nacionalnega gibanja ločil dve med seboj temeljito različni dobi kapitalizma. Za prvo jemlje „obdobje zloma fevdalizma in absolutizma, obdobje nastajanja meščansko-demokratične družbe in države, ko nacionalna gibanja prvič postajajo množična in tako ali drugače s tiskom, z udeležbo v predstavniških ustanovah itd., pritegujejo v politiko vse razrede prebivalstva." Drugo obdobje mu pomeni čas že oblikovanih kapitalističnih držav „s silno razvitim antagonizmom med proletariatom in buržoazijo." „Za prvo dobo je tipično, da so se v njej prebudila nacionalna gibanja in da so bili v ta gibanja pritegnjeni kmetje kot tisti sloj prebivalstva, ki je najštevilnejši in ki ga je „najtežje razgibati" v zvezi z bojem za politično svobodo sploh in za narodnostne pravice še posebej."[5] Ne da bi hote prepisoval Lenina, a s temi njegovimi besedami je zadeta srčika obdobja, v katerem je trenutno kurdsko vprašanje.

Vsi Kurdi KDS ne podpirajo. Konservativni elementi znotraj kurdskega naroda so se združili pod zelenim praporom religioznosti Ahmeda Moftizadeha v Iranu. Ti prakticirajo bratomorna klanja, ko Homeinijevim „čuvarjem revolucije" pomagajo „izganjati komunistične hudiče".

IV.

Islamska „revolucija" v Iranu je tamkajšnjega kmeta potegnila v boj za popolno zmago blagovne produkcije in ta boj mora postati ekonomska podlaga tudi kurdskemu gibanju. Kajti le v takšnem boju lahko računamo, da se bo nacionalno ozemlje strnilo v nacionalno državo, v kateri bo blagovna produkcija osvojila notranji trg.

„Ustanovitev nacionalnih držav . . ,. je zatorej težnja vsakega nacionalnega gibanja. K temu silijo najglobji gospodarski dejavniki in zato je v kapitalističnem obdobju nacionalna država tipična, normalna za vso zahodno Evropo, še več, za ves civilizirani svet."[6].

Videli smo, da kurdsko nacionalno gibanje zahteve po nacionalni državi ne postavlja ali ne postavlja zadosti jasno in energično. Avtonmija le v določenih zadevah je za vsako nacionalno gibanje ovira pred popolno zmago; v začetku onemogoča, potem pa odmika v prihodnost tisti trenutek, ko razvoj produkcijskih sil omogoči postaviti vprašanje odcepitve. Naj iraški Kurdi še tako hočejo hkrati s svojo avtonomijo „več demokracije" v vsej državi, je to le parola, za katero ne stoji prav ničešar.

Okužba proletariata z meščanskim nacionalizmom v obravnavanih državah ima v sebi tudi splošno demokratično vsebino proti zatiranju na splošno in iz te vsebine je treba graditi, vendar ne zahteve po nacionalni izjemnosti in ugodnostih, kot to spretno izvaja nastajajoča buržoazija slehernega zatiranega naroda, ampak je naloga proletariata, da tu zastavi revolucionarno zahtevo po odpravi vseh — tudi lastnih — nacionalnih *privilegijev*. Samoodločbo narodov je treba razumeti kot pravico do samostojnega državnega obstoja. In ta zahteva po nacionalni državi bi morala biti v kurdskem gibanju postavljena na najvišje možno mesto.

Pri imamu Homeiniju, *ki je svojo šiitsko titulo (imam) dobil* samo zato, ker je sorodnik (potomec) preroka Mohameda, ni mogoče pričakovati, da bi s svojo teokratsko poosebitvijo države razumel, da kurdsko gibanje ne more biti separatistično, če zahteva avtonomijo kot osnovo za bodočo odcepitev ali vsaj kot možnost, ki nosi v sebi zasnovo odcepitve od iranske države. Tega tudi ni mogoče pričakovati od celotnega njemu podrejenega državnega aparata, ki daje trdnost imamovi roki.

Reševanje spora po mirni poti — s pogajanji — je v tem primeru zastavljeno na napačnem nivoju, kar so že pokazali nekateri konkretni poskusi. Jasno je, da se tu ni o čem pogajati. Življenjski interesi nacionalnega gibanja in teokratske države so nasprotujoči; kompromis, ki bi ga v tem času sprejela do neba povzdignjena iranska država, bi nacionalnemu gibanju le odščipnil precej njegove osti, ki se še kali in pridobiva ostrino.

Franc MILOŠIČ

OPOMBE:

1. — Razkol islama (beseda islam pomeni pokornost) na sunitsko in šiitsko sekto pomeni v zgodovini te religije enega prvih razkolov in tudi največjega. Sunizem velja za pravoverni islam in zajema pretežni del muslimanskega sveta. Poleg korana priznava še Sunno, knjigo, ki vsebuje izročilo o Mohamedovem življenju, naukih, čudežih itd.
2. — Imami so zakoniti nasledniki Mohameda, to so lahko le njegovi sorodniki ali potomci. To je osnovna poteza šiizma (šia pomeni v arabščini stranko, ločino), ki prav tako kot sunizem ni ostal enotna struja, ampak obstoja v več različicah.
3. — V šiizmu prevladuje smer, ki priznava enajst imamov, dvanajsti pa biva neviden in čaka, da se prikaže kot odrešenik (mahdi).
4. — Glavni teoretik kulturno — nacionalne avtonomije je Otto Bauer. Brnski zbor leta 1899 je takšen koncept soglasno zavrnil. Glej: Lenin: K zgodovini nacionalnega programa v Avstriji in Rusiji.
5. — Lenin: O pravici narodov do samoodločbe. V: Izbrani spisi o nacionalnem vprašanju, CZ, Ljubljana 1974, str. 41
6. — Isto, str. 37

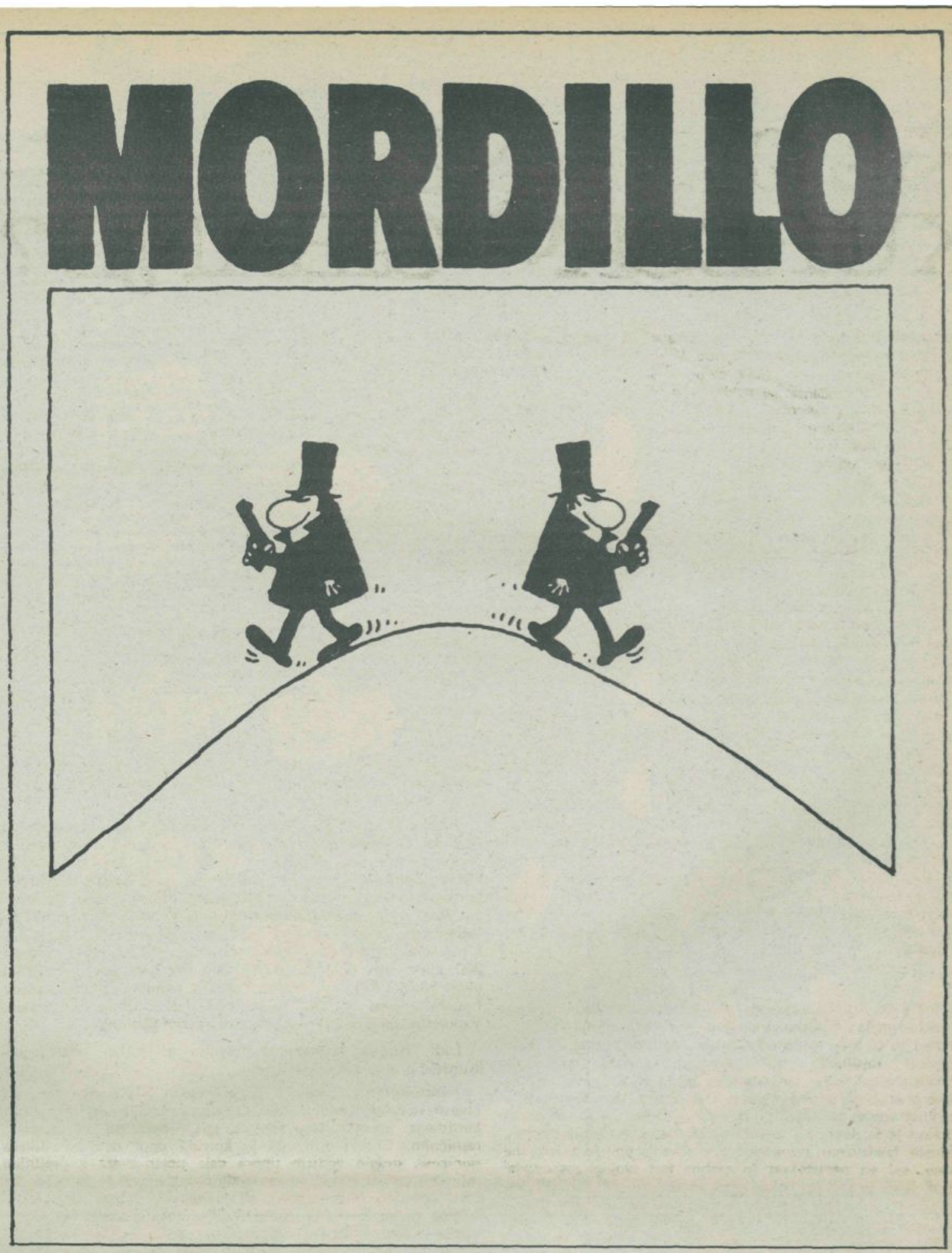

ČASOPIS ZA KRITIKO ZNANOSTI

Nekaj časa je preteklo odkar sta izšli zadnji dvojni številki Časopisa za kritiko znanosti, pred vrati je tudi že izid nove številke, toda vseeno si poglejmo kaj sta nam številki 27—28 in 29—30 prinesli novega.

Časopis za kritiko znanosti 27-28 vsebuje šest tekstov:
- Prvobitna akumulacija
- Socialistična preobrazba vasi v Vietnamu
- Estetske koncepcije Luciena Goldmanna
- Nekateri vidiki sodobne mitologije, 1. del
- Avtentičnost pesnitve „Slovo o polku Igorove" in akademik Rajko Nahtigal
- Analiza kubističnega in Pollokovega slikarskega postopka

Poleg omenjenih tekstov se nahaja na samem začetku reprodukcije strani iz knjige „Teorija nihanja cen" ruskega ekonoma Illariona Ignat'eviča Kaufmana z metodološko pomembnimi Marxovimi obrobnimi pripombami. V nasprotju s Smithovim izhodiščem politične ekonomije, kakor ga povzema Kaufman, pripominja Marx, da je napačno izhajati iz vrednosti kot kake najvišje kategorije. Marxova kritika politične ekonomije izhaja iz konkretnega, iz blaga.

V nasprotju s Kaufmanom, ki pravi, da je človek izhodiščna točka znanstvenega raziskovanja, pravi Marx, da to velja samo takrat, ko ta „človek" ni mišljen niti kot posameznik niti kot abstraktno bitje.

Marx tudi zavrača, da bi se izhajalo iz človeka kot „misleca", namesto iz delujočega, konkretnega človeka.

(Marxovo pripombo: „Yes, but not the single man, and not as an bstract being" je treba seveda prevesti z: „Ja, toda ne posameznik itd." in ne kot se je verjetno zatipkalo: „Ja, toda posameznik itd.)

Članek Sreča Kirna nakazuje zgodovinske utemeljitve nastanka in razvoja kapitalizma kot svetovnega produkcijskega sistema. Ko iz analize tedanjih družbenih razmer izpelje skrivnosti prvotne akumulacije, prikaže avtor razvoj, ki je vodil v iberski kolonializem.

S prikazom procesa spreminjanja denarja v kapital, pa preko pojavnih oblik tega procesa opozori na zgodovinsko tendenco kapitalistične akumulacije. Avtor razume svojo razpravo kot prispevek k marksistični razredni analizi sodobnega kapitalizma.

Članek Nade Špolar—Kirn je poskus analize specifične razvojne poti Vietnama v socializem, tako preko revolucionarnih spoznanj vietnamskega ljudstva, kot preko praktičnih udejanjanj teh spoznanj pri reševanju agrarnega vprašanja s pragmatičnim vsakdnevnopolitičnim pristopom ter s številnimi ukrepi v procesu socializacije zemlje in podružbljanja lastnine.

Aleš Erjavec se je v svojem članku lotil analize in kritike Goldmannove teorije genetičnega strukturalizma in se pri tem osredotočil predvsem na Goldmannovo umetnostnoteoretsko delo ter na empirične rezultate njegovih raziskav. Analiza ga je pripeljala do sklepa, da Goldmannovo delo ni zadostno teoretsko utemeljno, kar se kaže v njegovem genetičnem strukturalizmu, o katerem Erjavec meni, da je kot teorija nezadosten, kot metoda v empiričnih raziskavah pa uspešen. Ob tem rezultatu pa se nehote vprašamo, kako je mogoče z „nezadostno" teorijo opravljati uspešne empirične raziskave.

Dalje beremo v članku Cirila Klanjščka o mitologiji sodobne družbe kot produktu kapitalističnega produkcijskega načina. Sodobna mitologija nastopa kot negativen, destruktiven družben pojav, ki se reproducira s človekovim nepoznavanjem stvarnih življenjskih razmerij.

V polemičnem spisu o avtentičnosti pesnitve „Slovo o polku Igorove" podčrtuje Didier Castagnou prispevek Rajka Nahtigala, katerega delo ima za učinkovit odgovor manipulacijam vseh vrst, ki si prizadevajo razvrednotiti knjižno umetniško mojstrovino ruskega srednjega veka.

Tekst Sergeja Kapusa pa se v analizi kubističnega in Pollokovega slikarstva skuša osredotočiti predvsem na razbiranje in opredeljevanje principov vizualizacije.

Časopis za kritiko znanosti 29—30

Vsebino sledeče številke tvorijo:
- sklop tekstov o vprašanju marksistične metode
- razprave o frankfurtski šoli, sociologiji kulture in sodobni mitologiji
- prevod spisa Martina Lutra „O svobodi krščanskega človeka"
- komentarji in recenzije

Tako odpre številko prva tiskana verzija zdajšnjega 1. pod poglavja 3. poglavja Kapitala I, „Mera vrednosti". Marx je že v sklepni besedi k drugi izdaji prvega zvezka Kapitala (1873) pojasnil, da je tekst prve izdaje za novo objavo predelal tako, da je preglednejša razdelitev knjige vidnejša že na prvi pogled. V tekstu samem pa so najvažnejše spremembe: „Poglavje I, 1 je izpeljava vrednosti z analizo enačb, v katerih se izraža sleherna menjalna vrednost, znanstveno strožje izpeljana, prav tako je izrecno poudarjena zveza med vrednostno substanco in določitvijo vrednostne velikosti z družbeno nujnim delovnim časom, v prvi izdaji samo nakazana. Poglavje I,3 (Vrednostna forma) je popolnoma predelano (. . .), poglavje III, 1 (Mera vrednosti) je skrbno revidirano (. . . .), poglavje VII, zlasti drugi del, je pomembno predelano." (MEW, 23, st. 18). Z objavo tega prevoda nadaljuje Časopis predstavljanje razlik med 1. in 2. izdajo Marxovega življenjskega dela. Sledi intervju z Božidarjem Debenjakom o zgodovini nastajanja Anti—Dühringa in njegovem učinkovanju danes, ki ga je pripravil Leo Šešerko.

Preko strukture Anti—Dühringa, *ki je sestavljena iz treh delov:* filozofije, politične ekonomije in socializma ter preko problema izhodišča dela, ki ni moglo biti postavljeno neodvisno od Dühringovega na novo ustvarjenega univerzalnega sistema, se seznanimo z vprašanjem metode, ki se jo je poslužil Engels v sledenju Dühringove misli.

Dalje pojasnjuje tov. Debenjak tudi nekatera druga problemska področja v Engelsovem delu npr.: razmerje med naravoslovjem in družboslovjem, specifičnost kantovstva, s katerim se je moral Engels v svoji kritiki Dühringa spoprijeti in ne nazadnje v kakšnem razmerju se pojavljata metoda, ki jo je uporabil Engels v Anti—Dühringu in Marxova metoda kritike politične ekonomije v kapitalu, saj vemo, da sta bila oba v času nastajanja Anti—Dühringa tesno povezana.

Peter Gruden je iz italijanščine prevedel dva spisa iz polemike med Galvanom Della Volpejem in Cesarom Luporinijem, ki sodita v širšo razpravo o dialektiki med različnimi marksistično orientiranimi avtorji, ki je potekala leta 1962 v Italiji. V uvodnem pojasnilu nam Gruden predstavi Luporinijevo kritiko Della Volpejeve interpretacije Marxa, ki temelji na popolni diskontinuiteti med Marxom in Heglom. S tem, ko se G. Della Volpe izogiba Heglu, reducira Marxovo dialektiko na zgolj logično-metodološki postopek. Vemo pa, da je Marxovo metodo mogoče razumeti le skozi zgodovinsko dimenzijo, ki jo je v filozofijo vnesel Hegel.

Z vprašanjem marksistične metode se zopet srečamo v tekstu Tineta Hribarja, ki razpravlja o enačenju metode vzpenjanja od posameznega (konkretnega) k občemu (abstraktnemu) z metodo vzpenjanja od občega k posameznemu pri meščanskih marksologih.

Med mnogimi marksologi je namreč priljubljeno sklicevanje na metodo vzpenjanja od abstraktnega h konkretnemu, čeprav Marx že v predgovoru h kritiki politične ekonomije to metodo zavrže ter svetuje bralcu metodo vzpenjanja od posameznega k občemu.

Kritično se je kritične teorije frankfurtske šole lotil Darko Štrajn, katerega namen je opozoriti na kritične točke zastojev kritične teorije, ki ponujajo možnost celotnejše filozofske kritike.

Sam tekst je avtor razdelil na dva dela. V prvem delu gre za prikaz razvijanja filozofskih kritičnih kategorij v okviru „šole", v drugem delu pa podvrže kritiki Marcusejeva nihanja pri njegovem iskanju subjekta revolucije v novi levici.

Braco Rotar v članku „Sociološko poljedelstvo ali vprašanje sociologije kulture", izhajajoč iz besede cultura, razpravlja o danes pri nas aktualnih problemih in vprašanjih sociologije in sociologije kulture.

Ciril Klanjšček zaključi v 2. delu svojega članka o nekaterih vidikih sodobne mitologije misel, ki jo je podal že v prvem delu objavljenem v številki 27—28 in sicer o nenehni mitološki prevari, mistificiranju in zamegljevanju resničnosti, ki so pogoj eksistiranja kapitalske, po svojem bistvu religiozne družbe.

Pomembno je opozoriti tudi na spis ideologa prve meščanske revolucije Martina Lutra „O svobodi krščanskega človeka", ki ga je prevedel Valentin Kalan. Delo utemeljuje meščansko pojmovanje svobode.

V zadnjem delu številke obravnava Slavuj Žužek znano delo Hansa—Georga Gadamerja „Resnica in metoda", prevod katerega je predkratkim izšel pri sarajevski založbi Veselin Masleša in nekatere probleme njegove hermenevtike.

V drugi recenziji ocenjuje metodološki pristop skupine zahodnonemških marksistično usmerjenih teoretikov, predvsem psihologov (Klaus Holzkamp, Michael Jager, Eckart Leiser, Volker Schuring, Peter Keiler, Ute Holzkamp—Osterkamp, Frigga Haug, Wolfgang Fritz Haug idr. (zbranih okrog revije „Das Argument", ki so ga razvili na področju „kritične psihologije".

Prevode vidnejših reprezentantov te kritično psihološke smeri je objavila 1. letošnja številka revije „Marksizam u svetu", ki jo je uredil pisec obravnavane recenzije.

Diana Sivec

PREDAVAČI:

Dr DRAGOLJUB KAVRAN
Prof. Pravnog fakulteta Beograd

BOŽIDAR MIHALJEVIĆ
Dipl. ing. — Naučni savetnik

Mr DUŠAN PROKIĆ
direktor Zavoda za obrazovanje i osposobljavanje kadrova za administrativne poslove SR Srbije

BOGOJE MARJANOVIĆ
Zamenik predsednika suda Udruženog rada SR Srbije

Dr JOVAN RANKOVIĆ
Prof. Ekonomskog fakulteta u Beogradu

Dr IVAN ŠTAJNBERGER
Psih. prof. Filozofskog fakulteta u Beogradu

MARIO ČERNI
Dipl. ing. hortikulture

GABRIELA ŠVARC
Rukovodilac instruktaže za kozmetiku Helen Rubinstein Saponia»

MIRJANA MARIĆ
Akademski slikar tekstila

Rezervacije hotela na adresu:
TURISTIČKO HOTELSKO PREDUZEĆE
PORTOROŽ — Prodajni odjel
Obala 77, tel. 066/73-235,
telex: 34154

CENA punog pansiona:

HOTEL METROPOL (Visoka »A« kateg.)	
— jednokrevetna soba	455.— din.
— dvokrevetna soba	350.— din.
HOTEL ROŽAJ (»A« katego.lja)	
— jednokrevetna soba	338.— din.
— dvokrevetna soba	260.— din.

ZAVOD ZA SAVREMENU ORGANIZACIJU POSLOVANJA, BEOGRAD, p. fah 270
Ul. Maršala Birjuzova 7
Telefoni: 634-552 i 633-944

OSMO TRADICIONALNO SAVETOVANJE ZA SEKRETARICE

21, 22, 23. i 24. novembra 1979. godine u Portorožu, u Grand hotelu »Metropol«

POČETAK u 9 čas.

KOTIZACIJA SA MATERIJALOM
2.000.— za svakog sledećeg učesnika iste radne organizacije i za pretplatnike časopisa »SIZ« 1.500.— dinara

PRIJAVE I UPLATE na adresu Zavoda
Žiro račun broj: 60803-601-25589

Beograd,
1979. god.

PROGRAM:

UVODNO IZLAGANJE

MESTO I ULOGA POSLOVNOG SEKRETARA U RADNOM PROCESU

— uloga i značaj rada poslovnog sekretara
— odnosi prema poslovodnim organima i rukovodećoj strukturi
— odnosi prema organima samoupravljanja
— prava i dužnosti poslovnog sekretara koji proizilaze iz karaktera poslova i zadataka

SPOSOBNOSTI I OSOBINE LIČNOSTI POSLOVNOG SEKRETARA
SADRŽINA I STRUKTURA POSLOVA I ZADATAKA POSLOVNOG SEKRETARA

— poslovi i zadaci poslovnog sekretara kao deo ukupnog procesa rada u savremenim uslovima
— način racionalizacije rada poslovnog sekretara
— mesto poslovnog sekretara u mreži komunikacije u kolektivu

RAZVOJ I MOGUĆNOSTI METODOLOŠKIH POSTUPAKA ZA UNAPREĐENJE MERILA RASPODELE LIČNIH DOHODAKA

MERENJE REZULTATA RADA U SEKRETARSKOM POSLOVANJU
OBLICI (PRAVNE FORME) I ORGANIZACIONE STRUKTURE ORGANIZACIJE UDRUŽENOG RADA
SISTEM I KARAKTERISTIKE INFORMACIJA POSLOVNOG SEKRETARA KAO OSNOV KULTURNE NADGRADNJE

— značaj informacija
— odnos između informacija i komunikacije
— opšte odlike pojedinih medija kao sredstava informisanja:
  a) radio kao emisioni medij
  b) televizija kao emisioni medij
  c) film kao emisioni medij
  d) časopisi i štampa kao emisioni medij

RACIONALIZACIJA I KORIŠĆENJE KLASIČNIH I NOVIH SREDSTAVA ZA KANCELARIJSKO POSLOVANJE PRIMENOM MIKROFILMA I RAČUNARA

— prikaz uobičajenih sredstava za korišćenje u kancelarijskom poslovanju
— mogućnosti bolje organizacije kopirne tehnike i pisaćih mašina u cilju racionalizacije kancelarijskog poslovanja
— osnovni modeli u primeni mikrofilma i sredstava automatske obrade teksta
— mogućnosti izbora — kupovine novih tehnika

FAKULTATIVNA PREDAVANJA (popodne)

ARANŽIRANJE CVEĆA — IKEBANA
(sa demonstriranjem)

STIL ODEVANJA NA RADNOM MESTU

NEGA I IZGLED POSLOVNE ŽENE
(predavanje i projekcija)
— varijante šminkanja

!!

TRIBUNA, ŠTUDENTSKI ČASOPIS
IZDAJA ÚK ZSMS LJUBLJANA
TRG OSVOBODITVE 1/II, soba 86
Uredništvo:
Franc Miloič-glavni urednik, , -Igor Bavčar- odgovorni urednik, Bojan Kornika, urednik za teorijo, Igor Žagar, urednik za kulturo, Rudi Podgornik, urednik za naravoslovje, Branko Bratkovič- likovna in tehnična oprema, Nives Vidrih - lektura, Mitja Maruško -prodaja, Tanja Zgonc-tajnica,.

Uradne ure so vsak delavnik od 10. do 13. ure v prostorih uredništva. Redni javni sestanki uredništva so vsak torek ob 17. uri. Priprava za tisk BEP Dnevnik/ Vesna Škrbec, Miko Kotnik,Roman Rot, Majda Gradošnik,Marija Sokač, Veronika Vidrih, Niko Rebek, Vera Dobovišek, Ksenija Šurk, , -. Drago Pečenik/Tisk:tiskarna Ljudske pravice. Celoletna naročnina: za dijake 50.-din. za študente prav tako; za ostale 75.- din; Poštnina plačana v gotovini, rokopisov ne vračamo in plasma uredništvu ne : : s honoriramo.

Izdajateljski svet:
Rudi Rizman, Primož Heinz, Mile Šetinc, Matjaž Maček(predsednik) Marjan Kunej, Bojan Korsika, Franc Miloič, Branko Bratkovič, Igor Bavčar, Tomaž Krašovec, Janez Topovšek, Anton Vrhovec, Borut Erten;

Št. žiro računa : 50101 - 678 - 47303 z obvestnim pripisom za TRIBUNO !
Oproščeni temeljnega davka za promet po pristojnem sklepu št. 421-1/70 z dne 22.01.1973.

Predlog za fakultativno predavanje: PROBLEMI KOITIRANJA NA DIKTAFONU

Študentski list TRIBUNA potrebuje in pričakuje, da se med vami da izbrskati kakšnega študenta, ki bi bil pripravljen poleg „obveznega buljenja v učbenike" delati v uredništvu. Potrebujemo:

1. **TAJNIKA ALI TAJNICO UREDNIŠTVA**
   Če ti prsti radi poplesujejo po pisalnem stroju, če imaš čas v predpoldanskih urah in nenazadnje če potrebuješ vspodbuden honorar, se oglasi v uredništvu.
2. **UREDNIKA ZA UNIVERZITETNO PROBLEMATIKO**
   Kopica študentskih in širših družbenih problemov, ki se dotikajo ali oklepajo vzgoje in izobraževanja ti ne bo dopustila, da bi zmanjkalo snovi za tvoje uredništvo.
3. **UREDNIKA ZA NARAVOSLOVJE:**
   TRIBUNA na tem področju še ni „shodila" in prav je, da ji ponudiš svojo oporo.
4. **NEOMEJENO ŠTEVILO STALNIH IN OBČASNIH SODELAVCEV IN DOPISNIKOV**
   Se vam je zgodila krivica, ste opazili nepravilnosti, niste s čimerkoli zadovoljni? Ste navdušeni nad študijem, nad mladinsko organizacijo, zadovoljni vsevprek? Ne držite tega v sebi!
5. **KOPICO PRODAJALCEV**
   Želite iti na ulice? Seveda s šopom TRIBUNE v rokah in jo prodajati, razširjati, pridobivati nove naročnike! Svojo glasnost in sposobnost boste v tem primeru najbolje izkoristili. Polovica prihodka od prodaje je vaša za večje količine prodane TRIBUNE še posebna nagrada!

Pričakujemo p. av tebe v uredništvu vsak dan okrog poldneva ali še boljše v torek popoldne ob 17. uri na sestanku uredništva.

TRIBUNA